

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Evropské kulturní a duchovní dějiny

Bc. Alena Jamnická

Kultúrne domy na území Prahy a Středných Čiech v období 1948 – 1989
a ich integrované umelecké diela

Diplomová práca

Praha, 2022

Vedúci práce: doc. ak. mal. Jaroslav J. Alt

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne. Všetky použité pramene a literatúra boli riadne citované. Práca nebola využitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe, dňa: 7.1.2022

.....

Bc. Alena Jamnická

Pod'akovanie

Za odborné rady a výpomoc pri písaní tejto diplomovej práci ďakujem pánovi doc. ak. mal. Jaroslavovi J. Altovi. Pod'akovanie patrí aj všetkým zamestnancom kultúrnych domov, o ktorých diplomová práca pojednáva, za ich ústretovosť počas môjho bádania, za sprístupnenie prameňov a za ostatné poskytnuté informácie.

Abstrakt

Diplomová práca má za cieľ predstaviť výtvarné objekty koncipované v rámci architektúry kultúrnych domov od nástupu komunistického režimu v roku 1948. Teoretická časť práce približuje vývoj architektonických tendencií prvej a druhej polovice 20. storočia, proces výstavby kultúrnych domov a v kontexte aj náladu vtedajšej spoločnosti. V praktickej časti je prezentovaný výber piatich domov kultúry vybudovaných v období medzi rokmi 1948 – 1989, ktoré sú uchopené v geografickej oblasti Prahy a Stredných Čiech. Zber dát prebiehal pomocou metodológie terénneho výskumu, pomocou kritického zhodnotenia dostupných dobových prameňov a sekundárnej literatúry. Nosným prvkom výskumu je fotografická dokumentácia výtvarných diel a architektúry kultúrnych domov, ktorá je prístupná v rámci príloh diplomovej práce.

Abstract

The aim of the diploma thesis is to present artistic objects conceived within the architecture of cultural houses since the onset of the communist regime in 1948. The theoretical part of the thesis introduces the development of architectural tendencies of the first and second half of the 20th century, the process of construction of cultural houses and, in context, the mood of the society at that time. The practical part presents a selection of five houses of culture built between 1948 – 1989, which are located in the geographical area of Prague and Central Bohemia. Data collection was carried out using field research methodology, through a critical evaluation of available historical sources and secondary literature. The supporting element of the research is the photographic documentation of the artworks and architecture of the cultural houses, which is accessible within the appendices of the thesis.

Kľúčové slová

Kultúrne domy, umenie v architektúre, česká architektúra po 1948, socialistický realizmus, typizácia, komunizmus, Praha, Stredné Čechy

Keywords

Cultural Houses, Art in Architecture, Czech Architecture after 1948, Socialist Realism, Typification, Communism, Prague, Central Bohemia

Obsah

1	Úvod	7
1.1	Metodológia výskumu.....	9
2	Vymedzenie termínu „ <i>kultúrny dom</i> “	10
3	História vzniku kultúrnych domov	12
3.1	Obdobie Prvej republiky v medzivojnovom období (1918 – 1938)	13
3.2	Obdobie Druhej svetovej vojny (1939 – 1945).....	14
3.3	Obdobie po Oslobodení ČSR – Tretia Československá republika (1945 – 1948) 15	
3.3.1	Obnova mesta Lidice	17
4	Obdobie Československa pod vládou komunistického režimu (1948 – 1989)	18
4.1	Kultúra pod taktovkou komunizmu	18
4.1.1	Programová náplň kultúrnych domov spojená s politikou režimu	21
4.2	Kultúrne domy a architektúra.....	22
4.2.1	Od projektu k realizácii.....	24
4.2.2	Typizácia.....	25
4.3	Obdobie od roku 1948 – do konca 50. rokov 20. storočia	28
4.3.1	Socialistický realizmus	29
4.3.2	Socialistický realizmus v architektúre	29
4.4	Obdobie 60. rokov 20. storočia	31
4.5	Obdobie normalizácie (70. – 80. roky 20. storočia).....	33
4.6	Obdobie 90. rokov 20. storočia – súčasnosť	35
5	Umenie v architektúre kultúrnych domov	36
5.1	Český fond výtvarných umení	38
5.2	Financovanie umenia za komunizmu.....	40
6	Kultúrne domy na území Prahy a Stredných Čiech (1948 – 1989).....	42
6.1	Masarykov kultúrny dom v Mělníku.....	43
6.1.1	História vzniku Masarykovho kultúrneho domu v Mělníku.....	44
6.1.2	Spolok pre postavenie Masarykovho kultúrneho domu	44
6.1.3	Projekt a realizácia MKD	45
6.1.4	Interiér MKD	46
6.1.5	Umelecké objekty v MKD.....	47
6.1.6	Finálny zoznam výtvarných objektov z kultúrneho domu.....	49
6.2	Kultúrny dom v Příbrami	50

6.2.1	Projekt a realizácia kultúrneho domu	51
6.2.2	Interiér kultúrneho domu	55
6.2.3	Umelecké objekty kultúrneho domu.....	57
6.2.4	Finálny zoznam výtvarných objektov z kultúrneho domu.....	61
6.2.5	Rozhovor s Annou Čiperovou	62
6.3	Mestský spoločenský dom v Kolíne	63
6.3.1	História vzniku Mestského spoločenského domu.....	64
6.3.2	Projekt a realizácia MSD	64
6.3.3	Interiér MSD.....	65
6.3.4	Umelecké objekty v MSD.....	65
6.3.5	Financovanie výtvarných prác určených pre MSD.....	69
6.3.6	Finálny zoznam výtvarných objektov z Mestského spoločenského domu	70
6.4	Kultúrny dom Ládví v Prahe.....	71
6.4.1	Projekt a realizácia KD	72
6.4.2	Interiér KD.....	73
6.4.3	Umelecké objekty v KD	74
6.4.4	Finálny zoznam výtvarných objektov z kultúrneho domu.....	75
6.5	Kultúrny dom v Březnici.....	76
6.5.1	Projekt a realizácia KD	77
6.5.2	Interiér KD.....	78
6.5.3	Umelecké objekty v KD	80
6.5.4	Finálny zoznam výtvarných objektov z kultúrneho domu.....	81
7	Záver.....	82
8	Zoznam skratiek	85
9	Prehľad použitej literatúry a prameňov	87

1 Úvod

Výskum mojej diplomovej práce je orientovaný na vizuálne výtvarné umenie a architektúru povojnových kultúrnych domov, vybudovaných v období medzi rokmi 1948 - 1989. Objekty kultúrnych domov sú často krát neoblíbené najmä kvôli obdobiu v ktorom vznikali a kvôli celkovej atmosfére vo vtedajšej spoločnosti. Emócie z doby minulej však majú presahy do dnešnej spoločnosti, z ktorej pramenia negatívne vplyvy na súčasné vnímanie kultúrnych domov. Svoj prioritný záujem zameriavam hlavne na umelecké objekty, ktoré sú integrálnou súčasťou kultúrnych domov, ale aj na architektúru s jej dobovými tendenciami, ktorá bola v rokoch 1948 – 1989 s výtvarným umením úzko prepojená. Práca pojednáva o interiérovom uchopení výtvarných diel, ktoré sú ukryté pred zrakmi verejnosti a čiastočne neúmyselne prehliadané.

Vo svojej diplomovej práci sa zaoberám aj súčasným zaobchádzaním s umeleckými objektmi umiestnenými v kultúrnych domoch, inštalovaním umeleckých objektov v rámci celkovej koncepcie „kulturákov“ a ich vzťahu s okolitým priestorom. Sledujem stav, kde a ako sú objekty umiestňované, s prihliadnutím na ich pôvodné koncepčné začlenenie architektmi či umelcami in situ, ale aj ex situ.

Ďalším cieľom diplomovej práce je zaznamenanie, zdokumentovanie a spopularizovanie zabudnutých výtvarných diel v rámci architektúry vybraných kultúrnych domov, na vymedzenom území hlavného mesta Prahy a Stredočeského kraja, vznikajúcich najmä v období medzi rokmi 1948 – 1989. Výnimkou z vymedzeného časového obdobia je Masarykov kultúrny dom v Mělníku, ktorý vznikol medzi rokmi 1935 – 1936. Do výberu som tento objekt zaradila pretože vo výstavbe „kulturákov“ v 30. rokoch 20. storočia predstavoval takmer ojedinelý prípad, a bol prínosným pre nasledujúci vývoj architektúry kultúrnych domov. Diplomová práca ďalej čiastočne informuje aj o financovaní umenia v architektúre počas obdobia vládnuceho komunistického režimu. K jednotlivým vybraným kultúrnym domom a umeniu v nich, som sa snažila bádať aj po finančnej stránke a rozpočtoch, ktoré boli vyhradené pre výtvarné diela a vizuálny výraz „kulturákov“. Práca sa ďalej venuje historickému kontextu doby a vzniku prvých kultúrnych domov a načrtáva obraz diania vo vtedajšej oblasti kultúry, spoločnosti a čiastočne aj v politike.

V praktickej časti sú hlavné kapitoly venované jednotlivým kultúrnym domom, ktorých podkapitoly prevažne pojednávajú o histórii vzniku kultúrneho domu, jeho projektu a realizácii či popisu architektúry exteriéru a interiéru. Ďalšie nosné podkapitoly sú určené umeleckým objektom v kultúrnych domoch, ich deskripcii, základným údajom

ako sú autori, datovanie vzniku, materiál či rozmery. Tento segment z celej diplomovej práce považujem za najzložitejší v mojom detailnom deskriptívnom výskume. Nie všetky umelecké objekty boli signované, pramene k výskumu buď neboli žiadne, alebo boli nedostupné, stratené či zničené. Napriek tejto skutočnosti, vďaka pomoci pracovníkov kultúrnych domov, sa podarilo identifikovať takmer všetky výtvarné objekty, ktoré boli základnými prameňmi pre prácu. Nosným prvkom diplomovej práce je fotografická dokumentácia, ktorá čitateľovi prinesie bližší pohľad do vizuality kultúrnych domov, aj z hľadiska ich integrovanej výtvarnej výzdoby v rámci architektúry.

V súčasnej dobe prichádza, najmä zo strany mladšej generácie, k záujmu o české výtvarné umenie povojnových rokov vo verejnom priestore. Ako príklady sa dajú uviesť projekty *Sochy a města*¹ pod záštitou Univerzity v Pardubicích a Vysoké školy chemicky – technologickej v Prahe, alebo *Vetřelci a volavky* od autora Pavla Karouse² s kolektívom. Zaniknutým, nielen kultúrnym inštitúciám, ale aj pamiatkam či architektonickým objektom vo všeobecnosti, sa venuje projekt *Prázdné domy*³. Vo svojej databáze majú zverejnené aj budovy už nefunkčných kultúrnych domov v Stredočeskom kraji, ako sú napr. Kultúrny dom v Starém Rožmitále, Kultúrny dom *Svět* v Mladé Boleslavi, Kultúrny dom Vrbičice, či Kultúrny dom *Eden* v Prahe. Žiadna z týchto výskumných databáz však nerieši otázku výtvarných diel v interiéri kultúrnych domov. Práve tento moment podnietil môj prvotný záujem o začiatok spracovávanía problematiky umenia v kultúrnych domoch.

Výstup mojej diplomovej práce a pokračujúci výskum v danej problematike by mohol slúžiť ako čiastočný základ pre vytvorenie komplexnej databázy výtvarného umenia vyskytujúceho sa v povojnových “kultúrákoch” na území Českej republiky. V diplomovej práci som zmapovala a skompletizovala oblasť výtvarných objektov v nasledujúcich kultúrnych domoch:

1. Kultúrny dom v Mělníku
2. Kultúrny dom v Příbrami
3. Mestský spoločenský dom v Kolíne
4. Kultúrny dom Ládví v Prahe
5. Kultúrny dom v Březnici

¹ Projekt sa zaoberá vytvorením nástrojov pre identifikáciu, dokumentáciu či evidenciu umeleckých exteriérových diel vo verejnom priestore, ktoré vznikli medzi rokmi 1950-1989.

² Narodenie: 8. jún 1979, Praha. Český sochár a pedagóg. Vyštudoval UMPRUM v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/71083>, 3.1.2022). Projekt *Vetřelci a volavky* pojednáva o dokumentácii, popularizácii a ochrane výtvarného umenia vo verejnom priestore počas obdobia Normalizácie.

³ Projekt zaznamenáva prázdne či zaniknuté objekty v ČR a snaží dať do povedomia verejnosti stav týchto budov. Vo svojej náplni má taktiež výpomoc pri opravovaní jednotlivých pamiatok či objektov.

Diplomová práca ďalej ponúka, okrem výpovedí o koncepcii kultúry či spoločnosti v komunistickom období prostredníctvom písomných dobových prameňov, aj nový, otvorený pohľad do doteraz neprebádaných prameňov, ako sú napríklad generely výtvarných diel či kroniky kultúrnych domov. Tieto pramene mi boli sprístupnené vďaka náhodným zhodám okolností, kedy sa našli napr. v skladoch kultúrnych domov, o ktoré sa nejavil záujem.

1.1 Metodológia výskumu

Teoretická časť práce bola zhotovená na základe analýzy písomných prameňov v podobe dobových zákonov, smerníc a prostredníctvom relevantnej sekundárnej literatúry, ktorá je uverejnená v Zozname použitej literatúry. Zber dát k praktickej časti diplomovej práce prioritne prebiehal na základe terénneho výskumu. Fyzickej návšteve predchádzalo stanovenie cieľu, precízne plánovanie a vymedzenie lokalít či datovania výstavby kultúrnych domov. Návštevy boli sprevádzané zamestnancami kultúrnych domov, ktorí často poskytovali prínosné informácie. Dokumentácia hmotných prameňov v podobe výtvarných diel prebiehala prostredníctvom empirického skúmania jednotlivých objektov, počínajúc hľadaním signatúr, datovania vzniku, až po zhodnotenie súčasného začlenenia výtvarných prác v priestoroch kultúrnych domov. Biografická metóda prispela k získaniu dát o konkrétnych výtvarných umelcoch. Pomocou progresívnej metódy výskumu boli chronologicky zoradené jednotlivé kultúrne domy a selektívne spracovaný fotografický materiál z terénu do podoby vyhovujúcich zobrazení, ktoré sú uverejnené v prílohe diplomovej práce. V rámci terénneho výskumu boli skúmané aj písomné pramene v podobe Generelu výtvarných prác či Kroniky domu kultúry.

2 Vymedzenie termínu „*kultúrny dom*“

Pojem „*kultúrny dom*“ či „*dom kultúry*“ označuje samostatne stojaci objekt alebo objekt nachádzajúci sa v komplexe budov, ktorý má za účel prinášať spoločnosti kultúrne vyžitie a splňovať podmienky pre uspokojovanie kultúrnych potrieb občanov. Tento pojem sa spravidla viaže na obdobie medzi rokmi 1948 – 1989, kedy v Československu panoval komunistický režim, počas ktorého prichádzalo k hromadnej výstavbe kultúrnych domov v mestách a na dedinách. Hromadnú výstavbu kultúrnych domov podnietil zákon č. 52/1959 Sb. o osvetovej činnosti, ktorý v § 8 prikazoval zriaďovať osvetové zariadenia klubového typu, ktoré boli podľa § 9 zabezpečovali kultúrny a spoločenský život v mestách a na dedinách. V § 9 sa ďalej píše, že zriaďovateľom osvetových zariadení klubového typu mali byť v mestách orgány Revolučného odborového hnutia alebo výkonný orgán národného výboru. Na dedinách spadalo zriaďovanie pod radu národného výboru alebo pod jednotné zemédelské družstvo (Zákon č. 52/1959 Sb. o osvetové činnosti – osvetový zákon).

Pojem „*kultúrny dom*“ definuje Stašek a Stašková nasledovne. Sú to: „...*všechny mnohostranně vybavené budovy, které slouží hromadné výchově, zábavě i oddechu našich občanů (osvětové besedy nebo kluby, závodní kluby, svazové kluby ROH, mezisvazové kluby, domy osvěty, kluby vojenských těles atd.)* (Stašek, Stašková, 1960, str. 9). Namiesto pomenovania „*kultúrny dom*“ sa vo svojej dobe objavovali aj názvy ako „*ľudový dom*“ či „*obecný dom*“, ktoré inštitučne splňali obdobnú funkciu ako kultúrne domy. Domy kultúry ako spoločenské zariadenia univerzálneho typu zastrešovali rôzne funkcie kultúrnych a spoločenských aktivít. (Krasický, 1988, str. 138). V súčasnosti sa termín môže považovať za zastaraný a môže byť nahrádzaný inými variantmi ako „*kultúrne centrum*“, „*spoločenské centrum*“ či „*osvetové stredisko*“ a pod.

V rámci termínu „*kultúrny dom*“ je potrebné spomenúť aj termín „*dom osvetový*“ alebo „*osvetový dom*“, najmä kvôli jeho vymedzeniu a ujasneniu významu. Osvetovú štátnu starostlivosť ustanovil prezident Edvard Beneš už v roku 1945 dekrétom č. 130/1945 Sb. Tento dekrét v § 1 definuje štátnu osvetovú starostlivosť ako štátno-politickú výchovu ľudu, ktorú vykonávajú miestne, okresné či zemské osvetové rady, ktoré § 2 radí medzi verejnoprávne korporácie, pričlenené národným výborom. Národný výbor podľa § 3 tohto dekrétu v každej politickej obci zriaďoval miestnu osvetovú radu, ktorá zabezpečovala proces ľudovej výchovy a pod. (Dekret presidenta republiky č. 130/1945 Sb. o štátní péči osvetové).

Knapík popisuje osvetové domy nasledovne: „*Domy osvěty (nebo také ‚osvětové domy‘) byla kulturněosvětová zařízení zřizovaná ve městech a působící zpravidla v prostorách nově postaveného či adaptovaného kulturního domu. Na přelomu čtyřicátých a padesátých let ovšem dobový tisk pojmy ‚domy osvěty‘ a ‚kulturní domy‘ často směřoval; až kolem let 1952 a 1953 se označení pro domy osvěty ustálilo pro městská zařízení a ‚kulturní domy‘ náležali venkovským obcím.*“ (Knapík, Franc, 2011, str. 269). Rozdielom medzi osvetovými domami a kultúrными domami bol teda aj v jeho urbanistickom ukotvení. Hlavným rozdielom však bolo, že kultúrne domy v mestách sa stali centrom osvetovej práce, na dedinách centrom všetkého kultúrneho diania. Štatút pre domy osvetu, ktorý vydalo ministerstvo školstva a osvetu v roku 1953 definuje osvetové domy ako „*kulturně-společenské středisko okresního města... a specifikoval jeho tři hlavní funkce, výkonnou, organizačskou a metodickou. Podle statutu měly domy osvěty vysvětlovat význam zákonů a usnesení ‚strany a vlády‘, pomáhat při organizování ‚socialistického soutěžení‘,...*“ (Knapík, Franc, 2011, str. 269). Ďalšou náplňou osvetových domov bola akákoľvek ďalšia pomoc ohľadom rozširovania kultúrneho rozhľadu obyvateľov na dedinách, popularizovanie ľudovej umeleckej tvorivosti či šírenie zdravotnej osvetu. Podľa *Směrnice pro navrhování domů osvěty* zo septembra 1954 je definícia činnosti osvetových domov takto: „*Svou činností mají přispívat ke zvýšení kulturní úrovně obyvatelstva a k jeho výchově v aktivní uvědomelé budovatele socialismu.*“ (Jiříčný, Langr, 1956, str. 7). Vzdelávanie a osveta obyvateľstva sa diala prostredníctvom rôznych médií, od prednášok, besied, literárnych dní, až po divadelné predstavenia a pod. Osvetová činnosť bola chápaná ako aktívna činnosť pracujúceho ľudu, pomocou ktorej sa mali naplňovať spoločenské úlohy a šíriť kultúra (Hromádka, Görner, 1962, str. 20).

3 História vzniku kultúrnych domov

Vznik a príchod socializmu do Československa podnietil k rozvoju hospodárske odvetvie, stavebný priemysel, hromadnú výstavbu bytov či kultúrnych budov, koncipovaných do veľkých urbanistických projektov⁴. Tieto kultúrne a výchovné budovy mali slúžiť k jedinému účelu – vytvoriť nového človeka podľa socialistického vzoru, ktorý by sa zžil s ideológiou komunistického režimu. V 50. rokoch 20. storočia sa v architektúre stal obľúbenou stavebnou formou práve objekt kultúrneho domu. (Sedláková, 2006, str. 133). Kultúrne domy zriaďovali verejní činitelia a pripravovali ich stavební odborníci, ktorí vo svojej dobe každú jednu výstavbu kultúrneho domu riešili novo a individuálne. *„Důležitým principem pro podporu výstavby a vznik kulturních domů byla snaha kulturu výrazněji profilovat jako jeden z nástrojů zábavy, vzdělávání, kultivace, osvěty, ale zároveň i propagandy, indoktrinace, kontroly a ovládání.“* (Strakoš, 2012, str. 8). Objekt kultúrneho domu nebola tak úzko špecifikovaná ako budovy inej kultúrnej činnosti (knižnice, divadlá, kiná a pod.) a slúžila širšiemu kultúrnemu zameraniu. Priestor kultúrneho domu slúžil k vzdelávaniu a osvete ľudu, k propagandistickým účelom, ku podpore ľudovej tvorivosti či ako centrum oddychu a zábavy. Je teda zrejmé, že kultúrny dom bol vo svojej dobe multifunkčným zariadením, ktoré ponúkalo rozmanité príležitosti na podporu kultúrneho života v mestách či obciach. Bytovú a občiansku vybavenosť považuje socialistická zem za jednu z najdôležitejších úloh, ktorú by mala ich politika štátu spĺňať. (Brůžek, Ortová, 1989, str. 251). Vedenie komunistického režimu zameralo budovanie kultúrnych domov najmä na dedinské prostredie, a to kvôli diametrálne vyššej úrovni kultúrneho a spoločenského povedomia, ktorým disponovali obyvatelia väčších miest⁵. Týmto konaním sa snažili o minimalizovanie rozdielov medzi mestami a dedinami v oblasti kultúry a výchovy. (Stašek, Stašková, 1960, str. 10). *„Socialismus, to je bohatý, od vykořisťování osvobozený život dělnické třídy, rolnictva a inteligence, zajišťující na stále vyšším stupni materiální a kulturní potřeby celé společnosti, všech pracujících.“* (Lítera, 1961, str. 5).

⁴ Prvé veľké urbanistické celky vznikali práve v robotníckych štvrtiach sovietskych miest, kde sa v ako prvých začala intenzívna výstavba obytných a verejných domov. (Mordvinov, 1951, str. 67).

⁵ Okrem budovania kultúry sa komunistický režim zameral aj na budovanie rozsiahleho priemyslu či rozvoj socialistickej hospodárskej veľkovýroby, čo sa podarilo vďaka robotníckej triede, roľníkom a pracujúcej inteligencii pod vedením KSČ. (Burian, 1973, nepag.)

3.1 Obdobie Prvej republiky v medzivojnovom období (1918 – 1938)

Budovanie kultúrnych domov bolo počas obdobia Prvej republiky ojedinelé, najmä kvôli nedostatočne rozvinutému hospodárskemu priemyslu⁶. Jedným z týchto zriedkavých projektov výstavby KD bol Kultúrny dom kapitána Otakara Jaroše v Mělníku⁷ (dnes Masarykov kulturní dům). „*Město Mělník usilovalo již od r. 1880 o vybudován samostatné divadelní budovy. Roku 1884 opatřila městská rada na stavbu divadla 2900 zlatých, r. 1886 získala tři projekty od arch. Kouly, Klusáčka a Materny... Původní myšlenka byla obnovena r. 1928, přičemž byla náplň projektované budovy rozšířena o památník padlým, památník osvobození, muzeum, knihovnu a malou přednáškovou síň.*“ (Stašek, Stašková, 1960, str. 11). V roku 1930 bola mestom vyhlásená súťaž na projekt budúceho kultúrneho domu. Víťazný návrh predstavil architekt Jan. B. Zelený. Finálna výstavba kultúrneho domu začala až v roku 1935 a trvala do roku 1936. Kultúrny dom nesie prvky funkcionalistickej stavby⁸. V interiéri KD bola vztýčená bronzová socha T.G. Masaryka, ktorú zhotovil sochár Vincenc Makovský. (Michňová, Kareisová, 2016, str. 23). Masarykov kultúrny dom dnes patrí medzi štátom chránené kultúrne pamiatky. Počas obdobia kapitalizmu prichádzalo k výstavbe kultúrnych domov len ťažko a mēlnický kultúrny dom sa tak stal takmer jediným prípadom, kedy k vybudovaniu naozaj prišlo.

Architektúra v medzivojnovom období sa niesla v prelínaní rôznych smerov. Išlo o éru tzv. národného štýlu s dekoratívnym výrazom, v ktorom tvorili prevažne starší architekti. Mladšia generácia architektov sa od tohto ozdobného štýlu odvracala a hľadala nové cesty, ktoré našla v nasledujúcej českej avantgarde a vo funkcionalizme. (Lukeš, 2001, str. 21 – 23). Prvými nositeľmi funkcionalizmu, konštruktivismu či purizmu v tomto období boli *Klub architektů* a *Svaz moderní kultury Devětsil*⁹. (Honzík, 1960, str. 63). V 20. a 30. rokoch v architektúre prevládala myšlienka, ktorá bola vyslovená v Programe stavby z roku 1924: „*Tvořiti estetické hodnoty na úkor sociálních je sociální křivdou.*“ V tomto duchu sa aj architektúra 20. – 30. rokov niesla, oprostená od estetičnosti či dekoratívnosti, so zameraním na funkcionalitu, konštrukcie a ľudskosť. (Benešová, 1984, str. 335).

⁶ Architektúra prvej republiky bola však obľúbená vďaka spojeniu dvoch odlišných smerov – medzivojnovovej avantgardy a konzervatívnej línie architektúry. (Vorlík, 2006, str. 7)

⁷ Pôvodný názov Kultúrny dom kapitána Otakara Jaroše bol pridelený KD v roku 1952. (Stašek, Stašková, 1960, str. 11).

⁸ Funkcionalizmus je avantgardný smer uplatňujúci sa najmä v architektúre v období 20. – 50. rokov 20. storočia. Nosné prvky funkcionalizmu sformuloval francúzsky architekt Le Corbusier v druhej polovici 20. rokov 20. storočia. (<http://fast10.vsb.cz/studijni-materialy/saau/funkcionalismus.html>, cit. 3.1.2022).

⁹ Zoskupenie českých avantgardných umelcov, ktoré vzniklo v Prahe v roku 1920. Hlavnými a zakladajúcimi členmi boli Karel Teige, Jaroslav Seifert, Vladislav Vančura a i.

Situáciu slobodného prejavu kultúry následne potlačila nacistická okupácia. (Stašek, Stašková, 1960, str. 12).

3.2 Obdobie Druhej svetovej vojny (1939 – 1945)

V sekcii *Zprávy* v periodiku *Česká osvěta* z roku 1939, bola o výstavbe kultúrnych domov uverejnená krátka stať, ktorá pojednáva o nasledovnom: „*Podle zprávy TNS z 6. XI. je plán samosprávné komise výboru NS na zřizování kulturních domů jako středisk osvětov práce v obcích předmětem úvah v ministerstvu škoství. Podle plánu, který má být pro budování kulturních domů vypracován v dohodě Národního souručenství s MŠANO¹⁰, zřizovaly by se kulturní domy postupně, napřed v obcích, kde je již osvětová činnost značně rozvitá a pak postupně po celém území.*“ (Česká osvěta, 1939 – 1940, str. 81). Ďalej sa správa zaoberá financovaním výstavby kultúrnych domov. „*Na domy by byly poskytovány příspěvky též ze strany vyšších správních svazků, i státu. Právní podklad pro zřizování kulturních domů v obcích je dán v zákoně 67/19, kterým se ukládá obci povinnost opárit místnosti pri kursy občanské výchovy. Stavba kult. domů by musela být prováděna úsporně a účelně, po př. sdružením několika obcí by byly vytvářeny též jakési kulturní újezdy.*“ (Česká osvěta, 1939-1940, str. 81). V tomto období bola výstavba kultúrnych domov pod záštitou ministerstva školstva a komisie výboru Národného súručenstva¹¹, ktoré odporúčali, aby sa kultúrne domy ako prvé začali stavať v obciach, v ktorých už bola rozvinutá osvetová činnosť, a následne až po celom území Československa¹². Už aj v týchto rokoch sa uvažovalo nad vytvorením niekoľkých rôznych typov stavebných projektov, určených pre väčšie mestá alebo menšie obce. (TNS, 1939, str. 4).

¹⁰ Ministerstvo školstva a národnej osvety.

¹¹ Kultúrna činnosť výboru NS sa odohrávala prostredníctvom Kultúrnej rady. Kultúrna rada zostavovala návrhy pre výbor, bola poradenskou službou pre kultúrne organizácie, sama sa venovala vlastnej kultúrnej činnosti, starala sa o všetky zložky kultúrneho života obyvateľov, či hospodársky zabezpečovala činnosť existujúcich kultúrnych inštitúcií. KR pripravila návrh na zriadenie komory výtvarných umelcov. (TNS, 1941, str. 9).

¹² Financovanie výstavby zabezpečovala obec, ale dostávala príspevky od strany vyšších správnych zväzkov a zo štátneho rozpočtu. (TNS, 1939, str. 4).

3.3 Obdobie po Oslobodení ČSR – Tretia Československá republika (1945 – 1948)

V období po druhej svetovej vojne sa architekti vrátili k smerom, v ktorých navrhovali pred jej vypuknutím – išlo o smery funkcionalizmu, neoklasicistického a romantizujúceho štýlu. (Lukeš, 1995, str. 22). Najväčším investorom do stavby kultúrnych domov a zriadení bolo v tomto období ministerstvo hospodárstva. Svoj záujem orientovalo najmä na vidiecke a dedinské prostredie. *„Již počátkem r. 1946 se začíná výstavba několika kulturních domů v menších městech a v témž roce se plánuje bud' zcela nová výstavba, nebo přístavba a přestavba nevyhovujících zařízení v dalších 50 případech. Ministerstvo zemědělství podporuje především obce, které vzorně plní své dodávkové povinnosti a zasloužily se tak o výstavbu republiky.“* (Stašek, Stašková, 1960, str. 13). Na začiatku boli vypracované dva všeobecné architektonické návrhy kultúrnych domov, ktoré mali byť určené pre dedinské prostredie, ako príkladná ukážka kultúrnych zariadení, vybudovaných pre nový štát. Návrhy boli vypracované bez akejkoľvek predchádzajúcej skúsenosti s podobnými zariadeniami nachádzajúcimi sa v ZSSR či inými skúsenosťami zo samotného chodu týchto kultúrnych zariadení, či bez podliehania typizácii.¹³ (obr. č. 1 a obr. č. 2). Tieto návrhy disponovali sálou o kapacite 200 sedadiel, javiskom, premietacím zariadením a malým zázemím za javiskom, knižnicou, čítárňou, bytom pre správcu a pod. (Stašek, Stašková, 1960, str. 13). Na základe týchto architektonických návrhov sa však nerealizovala žiadna výstavba kultúrnych domov a slúžili iba ako odrazový prvok pre nadchádzajúce koncepcie architektonickej tvorby návrhov pre kultúrne domy a zariadenia. Jedným z realizovaných projektov v tomto časovom období, bol aj kultúrny dom v Južných Čechách v obci Mnich (obr. č. 3 a obr. č. 4), pre ktorú návrh na kultúrny dom zhotovil v rokoch 1947 – 1948 Jiří Kroha¹⁴. *„Objekt je situován na okraji malého sídliště. Konstrukce je cihelná, se železobetonovými stropy. Šikmých střech je použito v kombinaci s rovnými... Celková koncepce je založena na jednoduchém a ekonomickém obdélníkovém půdorysu. Architektonické řešení je přes svéráznost autorova projevu výrazem tehdejších funkcionalistických názorů.“* (Stašek, Stašková, 1960, str. 15). Kultúrny dom bol vystavaný podľa návrhu medzi rokmi 1948 – 1950. Budova je dodnes vo svojom pôvodnom a originálnom stave. O zákazku na tento kultúrny dom sa dopytoval priamo minister

¹³ Výstavba kultúrnych domov po roku 1948 podliehala preberaniu vzorových prvkov z oblasti kultúry v ZSSR, dovtedy architekti s týmito vzormi neprichádzali do styku. (Knapík, Franc, 2011, str. 21).

¹⁴ Narodenie: 1893, Praha. Úmrtie: 1974, Praha. Predstaviteľ českej avantgardy, architekt, sochár a maliar. Člen Spolku výtvarných umelcov Mánes. V roku 1948 ho vláda Československa menovala národným umelcom. (Starý, 1948, str. 270).

poľnohospodárstva Július Ďuriš¹⁵. Kultúrny dom v Mnichu je dnes zapísaný v Národnom pamiatkovom ústave ako pamiatkovo chránený kultúrny objekt (<https://www.archiweb.cz/news/krohuv-kulturni-dum-v-mnichu-byl-prohlasen-kulturni-pamatkou>, cit. 14.11.2021).

Knapík ku výstavbe kultúrnych domov medzi rokmi 1945 – februáru 1948 uvádza nasledovné: „*První tři zkušební kulturní domy postavené po roce 1945 vznikly z iniciativy ministerstva zemědělství; konkrétně v obcích Tutleky (okres Rychnov nad Kněžnou), Paseka (okres Štenberk) a Hrabství (okres Bílovec) vyznamenaných v Národní soutěži 1945/1946 za vzorné plnění dodávek.*“ (Knapík, Franc, 2011, str. 466). Financovanie výstavby prvých kultúrnych domov zabezpečovalo samotné ministerstvo hospodárstva. „*Na jejich stavbu ministerstvo věnovalo 10 000 000 Kčs, přičemž uvažovalo o vzniku dalších padesáti domů v letech 1946 – 1947 (novostaveb i adaptací) s dotací 250 – 300 000 Kčs na každý objekt.*“ (Knapík, Franc, 2011, str. 466 – 467). Poskytnutie financií ministerstvom hospodárstva na výstavbu kultúrnych domov v obciach však bolo podmienené predpokladom, kedy samotná obec musela zo svojich finančných zdrojov na výstavbu kultúrneho domu vynaložiť minimálne 50% sumy v hotovosti z celkových nákladov. Ďalej sa pri výstavbe kultúrnych domov počítalo s dobrovoľníckou prácou občanov jednotlivých obcí. (Knapík, Franc, 2011, str. 467).

Dvojročný plán obnovy a výstavby republiky a jeho body uverejnené v periodiku *Česká osvěta* z roku 1946, sa v jednom bode v rámci vzdelávania a kultúry, zaoberá aj nasledovným: „*Ve školních újezdech mají býtí postupně budovány Domy osvěty jako kulturní a společenská střediska našeho venkova, jež mají soustředit a umožnit divadelní, loutková a filmová představení, přednášky, kursy, lidové besedy, veřejné diskuse, výstavy, hudební a pěvecké produkce, veřejné knihovny, čítárny, klubovny mládeže, zasedací spolkové místnosti, obecní archivy a malá musea, poradny pro matky, místnosti první pomoci atd.*“ (Konečný, 1946, str. 341). Z tohto prameňa je zrejmé, že budúca aktivita osvetových a kultúrnych domov mala mať naozaj široké pole uplatnenia.

Pred zavedením samotnej výstavby kultúrnych domov mali tieto inštitúcie aj svojich predchodcov v podobe ľudových či národných domov, ktoré najčastejšie ponúkali koncertné alebo divadelné sály, reštaurácie, herne, čítarne či biografy (Národní knihovna České republiky, 2002, str. 57).

¹⁵ Narodenie: 9. marec 1904, Rovňany. Úmrtie: 18. február 1986, Praha. Komunistický politik a minister poľnohospodárstva v ČSR v období od 6. novembra 1945 do 2. júla 1951. (<https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=45563>, 3.1.2022).

3.3.1 Obnova mesta Lidice

Najdiskutovanejšou architektonickou témou a významnou uskutočnenou realizáciou sa po konci druhej svetovej vojny stala obnova mesta Lidice¹⁶. Architektonická súťaž na obnovu mesta bola vypísaná hneď krátko po skončení vojny, a to už 11. septembra 1945. (Sedláková, 2006, str. 108). Pôvodným zámerom návrhu o obnovenie mesta bolo, aby sa stalo pamätníkom – od tejto myšlienky sa neskôr upustilo a Lidice dostali podobu nového mesta, ktoré však malo ostať v pôvodnej veľkosti ako pred zničením. Tak ako v iných mestách a dedinách prebiehala po vojne masívna výstavba kultúrnych domov, aj v súťaži pre mesto Lidice bolo zadané, aby sa v ňom po obnove nachádzal kultúrny dom¹⁷. Obec je považovaná za prestavanú a dokončenú od roku 1961. *„Nová vesnice byla postavená nedaleko té bývalé na protáhlem půdorysu. Základem urbanistické kompozice se stala dlouhá ulice mezi pietním územím na místě původní vesnice a novým živým centrem se školou a kulturním domem.“* (Sedláková, 2006, str. 108). Na návrhoch pre nové Lidice sa podieľali českí architekti ako Václav Hilský, Richard Podzemný, Antonín Tenzer, František Marek a Zbyněk Jirsák. Obec je považovaná za prestavanú a dokončenú od roku 1961. (Sedláková, 2006, str. 108).

¹⁶ Architektonické súťaže na obnovu zničených miest či výstavby pomníkov mali odčiniť vojnové škody. (Benešová, 1984, str. 367).

¹⁷ Kultúrny dom sa už pri zadávaní súťaže mal nachádzať pri hlavnej triede, ktorá by tvorila základ celého nového mesta. (Starý, 1948, str. 86).

4 Obdobie Československa pod vládou komunistického režimu (1948 – 1989)

Po nástupe komunistického režimu vo februári v roku 1948 prišlo k okamžitým zmenám najmä v politickej a kultúrnej oblasti – prichádzalo k novému zavedeniu politických pravidiel, ku čistkám v kultúrnych organizáciách, či k úprave novej legislatívy. Klement Gottwald dňa 21. februára 1948 podnietil založenie Akčných výborov¹⁸, pomocou ktorých Komunistická strana Československa bola schopná vykonávať čistky v politickej, kultúrnej, hospodárskej a spoločenskej sfére. (Knapík, 2004, str. 22). Ochrana krajiny a dohľad nad správnou socialistickou výstavbou štátu sa riadila aj trestným zákonom. Zákon č. 86/1950 Sb. v § 1 definoval účel trestného zákona nasledovne: „*Trestní zákon chrání lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovává k dodržování pravidel socialistického soužití. Prostředky k dosažení tohto účelu jsou pohružka tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření.*“ (Zákon č. 86/ 1950 Sb., trestný zákon). Výhradnou výsadou a objektom záujmu štátnej moci sa stala starostlivosť o verejný priestor a tento monopol nemohol prelomiť žiaden jednotlivec či občianske združenie. (Pospiszyl, 2013, str. 414).

4.1 Kultúra pod taktovkou komunizmu

Hlavnou úlohou kultúry bola podpora a uskutočňovanie cieľov KSČ a obhajovanie správneho fungovania oficiálnej politiky¹⁹. Podľa týchto požiadaviek boli hodnotené kultúrne inštitúcie, ale najmä autori výtvarných diel, z pohľadu straníckych a štátnych inštitúcií²⁰. (Kaplan, 2008, str. 259). Kultúrna politika sa po februárovom prevrate stotožňovala s kultúrnou politikou komunistickej strany až do roku 1989 – tieto zmeny sa označovali pojmom „kultúrna revolúcia“. (Knapík, 2004, str. 13). „*Socialistická kulturní revoluce umocňovaná hromadnými sdělovacími prostředky je doprovodným procesem stírání třídních rozdílů, vyrovnávání a zvyšování životní úrovně.*“ (Vebr, Nový, 1980, str. 129). Zákon č. 241/1948 Sb., o prvom päťročnom hospodárskom pláne Československej republiky, vyčlenil pre kultúrne účely 3% z celkovej čiastky 336,2 miliardy Kčs, čo predstavovalo 10,2 miliardy Kčs pre kultúrnu starostlivosť. (Zákon č. 241/1948 Sb., o päťletém pláne).

¹⁸ Akčné výbory dopomáhali k prevzatiu moci v Československu. Zanikli po splnení svojej hlavnej úlohy – čistiek nepohodlných osôb.

¹⁹ Socialistická kultúra sa prezentovala ako nová a mladá, aby zaprela svoj historický rozvinutý kultúrny základ. (Macura, 1992, str. 109).

²⁰ Po roku 1948 boli zrušené súkromné architektonické a umelecké ateliéry, a akákoľvek projektovanie sa presunulo do projektových ústavov. (Lukeš, 2001, str. 25).

Obdobie medzi rokmi 1948 – 1989 sa nieslo v znamení preberania vzorov, ktoré sa priamo čerpali z fungovania a chodu spoločnosti v Sovietskom zväze²¹. Po februárovom prevrate sa celá architektonická činnosť sústreďovala do štátnych projektových ústavov. (Halík, 1995, str. 8). Víťazný február sa stal zlomom, ktorý výrazne ovplyvnil a zmenil vtedajšiu spoločnosť, zlomom, od ktorého dochádzalo zo strany komunistického režimu k snahám o premenu nielen politického, ale aj spoločenského a kultúrneho diania. Podľa ruského politológa Ballera²² „...v rozvinuté socialistické spoločnosti nabyly problémy kultury obzvláštní teoretický i bezprostředne praktický význam.“ (Baller, 1979, str. 4). Avšak kultúra, ktorá je spájaná s politikou, sa stáva ovplyvniteľnou a ľahko sa s ňou manipuluje. (Kusák, Mohyla, Klomínek, 1998, str. 20). „Pokud jde o kulturu, pro vedení KSČ představovalo prioritu zajistit během vládní krize veřejnou podporu své aktuální kulturní politiky ze strany většiny kulturní inteligence.“ (Knapík, 2004, str. 20).

K formovaniu myšlienok o prerode spoločnosti a kultúry však prichádzalo aj skôr, než až od roku 1948. Už od rokov 1946 – 1947 prichádzali snahy z Komunistickej strany Československa o preberanie vzorov kultúrnej oblasti zo Sovietskeho zväzu. (Knapík, Franc, 2011, str. 21). Práve Revolučné odborové hnutie malo vo svojej agende dohľad nad aplikovaním nových ideologických koncepcií v rámci spoločnosti. Od roku 1948 prevzala KSČ kompletnú vládu nad dianím v Československu a v období 40. – 50. rokov 20. storočia prichádzalo k najväčším politickým čistkám, ktoré postihovali najmä oblasť kultúry. Medzi rokmi 1950 – 1956 sa sformulovali základy pre riadenie kultúry, ktoré sa takto vymedzené udržali až do roku 1989. (Knapík, Franc, 2011, str. 21 – 22). Politológ Baller vo svojej dobe ďalej popisuje rozvoj kultúry v socialistickej spoločnosti nasledovne: „Jedna ze základních zvláštností kulturního rozvoje v socialistické společnosti tkví v tom, že vítězství socialismu vytváří nejen objektivní podmínky pro všestranný kulturní rozvoj a pro maximální sepětí člověka s jeho vrcholnými úspěchy, ale poprvé v dějinách lidstva se myšlenky a tužby lidí a jejich subjektivní směřování ke svobodné práci, sociální spravedlnosti, znalostem, mravní dokonalosti a aktivní společenské tvorbě setkávají se všestrannou podporou státu.“ (Baller, 1979, str. 4). Najdôležitejším cieľom sovietskeho štátu bolo minimalizovať kultúrnu negramotnosť obyvateľov, žijúcich v menších obciach a na dedinách²³.

²¹ Podľa Hromádku bolo obdobie medzi rokmi 1945 – 1975 v oblasti kultúry zložitú, ale pozitívne kultúrne prínosy prameniace z tejto doby boli inšpirujúce ešte aj v roku 1975. (Hromádka, 1975, str. 6).

²² Eleazar Aleksandrovič Baller. Narodenie: 1918. Úmrtie: 1987. Ruský politológ, profesor, doktor filozofických vied. (<https://sclib.svkk.sk/sck01/Record/000654663>, 3.1.2022).

²³ *Kultura pomáhala komunismus v Čechách domestikovat, udomácnovat. Česká společnost byla zvyklá na předimenzovanou, zpolitizovanou funkci kultury. Bylo pro ni tedy přirozené, když tyto nové postoje,*

Vzory na riadenie kultúry v Československu boli preberané priamo z Ruskej socialistickej federatívnej sovietskej republiky²⁴. Kultúra sa riadila na troch úrovniach – najsilnejším článkom bol stranický aparát, s ktorým spolupracovali štátne orgány a ministerstvo kultúry a pod ne, ako tretí článok, spadali kultúrne organizácie, inštitúcie a zväzy. (Hoffmannová, 2019, str. 185). Podľa vládnucej komunistickkej strany bolo najvýhodnejšie vybudovať početné množstvo inštitúcií, ktoré by mali širokospektrálne kultúrne zameranie, a napomáhali by tak ku kultivácii dedinského prostredia a obyvateľstva v oblasti kultúry. (Kudrinová, 1979, str. 18). Ďalej Kudrinová píše o požiadavkách, ktoré by mal spĺňať podľa strany človek, ktorý bude viesť tieto kultúrne inštitúcie vybudované na dedinách: „*V souvislosti s tím se značně změnilo postavení a úloha odborníka v oblasti kultury. Moderní vesnické kulturní zařízení potřebuje politicky vzdělaného odborníka, který ovládá formy a metody kulturní práce, dokáže odborně vést jeden nebo několik kolektivů umělecké tvořivosti. V čele klubového zařízení má stát člověk, který dovede aktivně spojovat kulturne osvětovou práci s bezprostředními úkoly pracujících tak, jak učil V. I. Lenin.*“ (Kudrinová, 1979, str. 19).

V 60. rokoch 20. storočia následne v oblasti kultúry prišlo k upokojeniu a zmierneniu napätej situácie. „*Místo snahy moci po totální nadvládě nad kulturou nastupoval pokus o dialog.*“ (Kaplan, 2008, str. 328).

individuální i kolektivní, kultura ještě více radikalizovala a petrifikovala.“ (Kusák, Mohyla, Klomínek, 1998, str. 12).

²⁴ Ďalej len: RSFSR.

4.1.1 Programová náplň kultúrnych domov spojená s politikou režimu

Objekty kultúrnych domov boli okrem výchovy a vzdelávania občanov využívané aj na politické a propagandistické účely KSC. „K obrazu kultúrného, osvetového, závodného alebo besedného domu patril náležitý politicko-ideový program a s nim související výzdoba... spojená s rudými i československými vlajkami, transparenty, opakujícími se propagandistickými hesly, velkými fotografiemi a plakáty s vyobrazením Klementa Gottwalda, Vladimíra Iljiče Lenina, nerozlučné dvojice Karla Marxe a Bedřicha Engelse, příslušných generálních tajemníků ÚV KSC a ÚV KSSS a dalších postav komunistického panteonu.“ (Strakoš, 2012, str. 11).

Príklady možných politických akcií usporadúvaných v priestoroch domov kultúry:

- Zjazdy KSC
- Oslavy Víťazného februáru²⁵
- Oslavy 1. mája
- Oslavy Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie
- Oslavy Dňa armády
- Oslavy Dňa horníkov
- Oslavy Dňa znárodnenia
- Oslavy počas Mesiaca československého sovietskeho priateľstva
- Slávnosti brigád socialistickej práce
- Akcie Revolučného odborového hnutia
- Akcie závodných, mestských, okresných, krajských výborov Komunistickej strany Československa
- Akcie organizácií Národnej fronty
- Iné divadelné, filmové a hudobné podujatia
- Prednášky a mimoškolské aktivity pre žiakov

²⁵ Komunistická propaganda oslavovala práve február 1948 ako svoje najväčšie víťazstvo. (Kaplan, 2005, str. 7).

4.2 Kultúrne domy a architektúra

Na vývoj povojnovej architektúry na území Československa mala negatívny dopad predovšetkým nedávna druhá svetová vojna, politicky – mocenské rozdeľovanie povojnovej Európy, a v súvislosti s týmito udalosťami aj morálny úpadok spoločnosti. Prerušenie plynulého vývoju architektúry 20. a 30. rokov 20. storočia mala za následok aj prvá svetová vojna, čo taktiež neprispelo k progresívnemu vývoju povojnovej architektúry v 40. rokoch. (Masák, 2013, str. 49 – 52). Na základe zákona č. 121/1948 Sb., sa podľa § 1 od 1.1.1948 znárodnili zoštatnením podniky, ktoré produkovali akékoľvek stavebné práce. (Zákon č. 121,1948 Sb. o znárodnení v stavebníctve). Následne po znárodnení stavebníctva dozor nad výstavbou kultúrnych domov získal Stavební a typizační ústav Stavprojektu²⁶. (Hoffmannová, 2019, str. 186). Následne v § 10, zákona č. 241/1948 Sb., boli pre kultúrne stavby vyčlenené financie vo výške 5,1 miliardy Kčs, v rámci rozvoju stavebníctva počas prvého päťročného plánu. (Zákon č. 241/1948 Sb.).

Tak ako sa preberali vzory zo sovietskej koncepcie výchovy človeka a organizácie kultúry, preberali sa aj modelové a urbanistické prvky, ktoré boli súčasťou štruktúry sovietskeho koncipovania kultúrnych stavieb. Týmito modelovými stavebnými prvkami boli kultúrne domy²⁷. Kultúrne domy sa na ruskom území budovali už po októbrovej revolúcii v roku 1917. (Heineman, 1967, str. 17). Tie sa stali charakteristickým prvkom v kultúrnej sfére aj na území Československa. V tomto časovom období prišlo k hromadnej výstavbe kultúrnych domov s cieľom zlepšiť kultúrnu úroveň života občanov²⁸. Výstavba kultúrnych domov sa v druhej polovici 20. storočia stala špecifickou otázkou nielen kultúrnových zameraní. Na povrch prichádzali aj otázky, ako vhodne architektonicky a typologicky uchopiť konštrukciu kultúrnych domov²⁹. Bolo vypísaných niekoľko architektonických súťaží pre nájdenie vhodného typového riešenia domov kultúry, avšak len málo z týchto návrhov bolo realizovaných z dôvodu odmietania smeru socialistického realizmu v architektúre druhej polovice 50. rokov 20. storočia. (Sedláková, 2006, str. 133). Pri navrhovaní projektov pre kultúrne domy sa od architektov požadovalo

²⁶ Stavprojekt vznikol na základe vnútorného vývoju n. p. Československých stavebných závodov. Stavprojekt následne združoval všetky znárodnené projekčné či architektonické firmy. (Knapík, Franc, 2011, str. 875).

²⁷ Mordvinov píše, že počas dlhých rokov sovietskej vlády bolo najmä v okrajových štvrtiach ruských miest vystavaných tisíce kultúrnych domov, divadiel či iných stavieb občianskej vybavenosti. Tak sa vďaka socialistickému demokratizmu sovietskej architektúry z okrajových štvrtí stali plnohodnotné časti sovietskeho mesta. (Mordvinov, 1951, str. 69).

²⁸ Socialistická výstavba miest mala v úmysle vytvoriť jednotný organický celok, ktorý by disponoval aj kultúrnym prostredím. (Kol. aut., 1951 str. 9).

²⁹ Kultúrne vzdelávacie inštitúcie predstavovali avantgardu v architektonickej tvorbe. (Kramoliš, 1985, str. 289).

aj prihladenie na okolitý urbanizmus mesta a snaha o citlivé začlenenie novej budovy objektu do jeho už existujúceho výrazu.

Na výstavby kultúrnych domov sa vypisovali architektonické súťaže a pridelenie zákaziek skoro vždy prebiehalo na základe výsledkov súťaží, ktoré sa usporadúvali pre každú veľkú stavbu. Výzva so zadaním k návrhu a odovzdávaniu projektov bola zverejňovaná v časopise *Architekt* a v novinách³⁰. (Urlich, 2003, str. 202). Podľa vyhlášky č. 135/1969 Sb., ktorou sa mení vyhláška č. 154/1959 Ú. 1. Státního výboru pro výstavbu ze dne 14. července 1959 o soutěžním řádu pro soutěže na konceptní projektová řešení, v § 5 ods. 1, sa architektonické súťaže organizovali nasledovne: „*Vypisovatel soutěže projedná vypsaní soutěže, složení poroty, soutěžní podmínky a podklady podle povahy předmětu soutěže se Svazem českých architektů, Českým svazem stavebních inženýrů, Českým svazem vědeckotechnických společností nebo s jinou vhodnou zájmovou (odbornou) organizací, popř. s více těmito organizacemi; u omezených soutěží projedná s nimi vypisovatel též výběr účastníků.*“ (Vyhláška č. 135/1969 Sb.).

S výstavbou kultúrnych domov počas vlády komunistického režimu úzko súvisela aj výchova občanov Československa³¹. „*Výchova člověka a umožnění přístupu k duchovnímu bohatství pro každého s možností účasti na vytváření dalších duchovních hodnot, to jsou cíle kulturně výchovné činnosti sovětského státu.*“ (Kudrinová, 1979, str. 7). S výchovou občanov sa správnymi hodnotami informuje aj periodikum *Česká osvěta* z októbra roku 1948: „*Perspektivy vývoje k socialismu se jeví u nás co nejnadějněji právě vzhledem k vysoké kulturní úrovni našeho obyvatelstva. Vyhní, z níž bude napříště nový duch lidové vzělanosti přímo sálati, se stanou průmyslové kraje. Proto bude navázána těsná spolupráce se složkami ROH. Ovšem hlavním úkolem jest proniknouti s novým světlem osvěty na venkov, který volá živelně po pokroku.*“ (Kopecký, 1948, str. 452). Vybudovanie kultúrnych domov, predovšetkým v dedinskom prostredí, bolo dôležitým aspektom budovateľského programu štátu. Výstavba týchto kultúrnych domov v malých obciach a na dedinách išla ruka v ruku s demokratizáciou kultúry, ktorá mala umožniť čo najširším vrstvám obyvateľstva prístup ku vzdelaniu a ku kultúre všeobecne. „*Toto soustředění logicky vyjadřuje fakt, že jen byty ještě nestačí. Bydlení je širším pojmem, zahrnuje mnohem víc funkcí, než které dokáže uspokojit samotný byt.*“ (Guthová, 1981, str.

³⁰ Ešte ani v druhej polovici 50. rokov však neboli súťažné projekty uverejňované v periodikách a neprichádzalo k ich kritickému hodnoteniu. (Šif, 1956, str. 467).

³¹ „*Vytvoření systému metodických zařízení pro oblast kulturně výchovné práce je významnou vymožeností socialistického státu. Hlavními články tohoto systému jsou ústřední, krajská a okresní metodická zařízení horizontálně spjatá vztahy podřízenosti s řídicími orgány a vertikálně spojena navzájem vztahy spolupráce a pomoci.*“ (Bukovský, 1971, str. 80).

84). Kultúrny dom v dedinskom prostredí bol síce vystavaný rovnako ako v meste, ale mal oveľa väčší význam, a to najmä z toho hľadiska, že na dedine sa stal prakticky jediným centrom kultúrneho a spoločenského diania. Kultúrne domy, tak ako aj iné architektonické diela, sú dôkazom kultúrnej a technickej úrovne doby, v ktorej vznikali. (Kostelková, 1960, str. 11).

4.2.1 Od projektu k realizácii

Samotnej výstavbe kultúrneho domu predchádzal však dlhší proces, začínajúci pri vypísanej súťaži a pokračujúci u investora stavby za predpokladu, že bol súťažný projekt porotou vybraný. Proces výberu finálneho návrhu prebiehal nejasne. „*Lze říci, že na rozdíl od kritiky je metodou práce poroty – místo důkazů a rozborů – shoda vkusu nebo zálib porotců, vyjádřená počtem hlasů pro a proti.*“ (Šif, 1956, str. 468). Porotcovia návrhy samozrejme hodnotili podľa kritérií, ktoré boli prísne vytýčené pre výstavbu kultúrneho domu, ale často krát pri výbere finálneho projektu prevládal ich subjektívny názor.

Proces pokračoval u investora, ktorý do určitej miery mohol ovplyvniť aj to, kde bude daný objekt postavený. Schválenie o umiestnenie objektu musel investor získať od odpovedajúceho odboru národného výboru. Pred samotnou výstavbou musel byť vypracovaný investičný plán, projektová a rozpočtová dokumentácia konkrétneho projektu. (Kostelková, 1960, str. 13). Architekt do celého procesu tvorby zapája až potom, kedy je určené investorom či Národným výborom, kde bude budova kultúrneho domu situovaná a potom, čo je zabezpečená stavebná organizácia pre celú výstavbu. (Guthová, 1981, str. 106). Architekt by mal disponovať kvalitami ako je jasný úsudok, zdravý pohľad na vec a byť schopný produkovať činorodé rozhodnutia. (Kiesling, 2011, str. 291). „*Povinností architekta jest vytvářeti harmonický systém jednotek sloužících všem potřebám individuí určité oblasti a kultury.*“ (Pechar, Urlich, 1981, str. 179). Úvodné projekty museli disponovať stavebným, konštrukčným a architektonickým riešením, a museli obsahovať nasledujúce položky ako sprievodnú správu; situačné výkresy v mierke 1 : 500 alebo 1 : 1000; stavebné výkresy všetkých pôdorysov v mierke 1 : 200 – pokiaľ išlo o väčšie objekty tak mierka bola určená 1 : 400 – 1 : 500, a zároveň s jasným popisom rozmerov jednotlivých objektov a ich účelom; technologický projekt; normálovú kalkuláciu. (Kostelková, 1960, str. 13 – 14). Architekt ďalej musel úzko spolupracovať s odborníkmi, ktorí sa venovali napr. akustike sály či iným technickým parametrom, a zladiť svoje architektonické riešenie s týmito požiadavkami. Podľa *Usnesení vlády Československé socialistické republiky o řešení otázek uplatnění výtvarného umění v investiční výstavbě*

z roku 1965 č. 355, muselo byť o návrhoch diel určených pre architektúru rozhodnuté už počas spracovávanía tvorby projektovej dokumentácie. (Usnesení vlády ČSSR, 1965 č. 355, o řešení otázek uplatnění výtvarného umění v investiční výstavbě).

Následne podľa rozšírenej vyhlášky č. 163/1973 Sb. o dokumentácii stavieb v § 4, mala dokumentácia zahŕňať náležitosti ako investičný zámer, prípravnú dokumentáciu, projektovú dokumentáciu, dokumentáciu skutočného prevedenia stavby a správu o záverečnom technicko-ekonomickom vyhodnotení stavby. (Vyhláška č. 163/1973 Sb. o dokumentácii stavieb).

4.2.2 Typizácia

Typizácia architektúry mala viesť k zjednodušovaniu projektov, ktoré boli určené najmä pre hromadnú výstavbu nových komplexov sídlisk³². Karel Storch³³ bol veľkým stúpencom typizácie a videl v nej šancu k spriemyselňovaniu architektúry a stavebníctva³⁴. (Skřivánková, Švácha, Koukalová, 2017, str. 64). Z remesla sa mal stať priemysel a pásová výroba³⁵. Podľa vyhlášky č. 75/1971 Sb. o typizácii vo výstavbe je v § 1 účel typizácie definovaný ako dôležitý činiteľ štátnej technickej a hospodárskej politiky vo výstavbe, najmä pri zvyšovaní kvality stavieb, pri spriemyselňovaní procesu v stavbe a pri výrobe stavebných konštrukcií. Typizačné smernice sa podľa § 5 vypracovávali na základe typizačných štúdií, ktoré slúžili k zdokonaľovaniu metód typizácie či ku zaistovaniu technických, ekonomických a iných súvislostí pre prípravu realizácie stavby. (Vyhláška č. 75/1971 Sb. o typizácii vo výstavbe).

„Základní idea kulturních domů spočívala v hledání univerzální podoby budov, určených pro pořádání širokého rejstříku společenských a kulturních akcí.“ (Strakoš, 2012, str. 20). Pod týmito kultúrnymi akciami sa rozumeli najrozmanitejšie typy akcií ako divadelné predstavenia, tvorivé krúžky, besedy, prednášky či tanečné zábavy. Často krát museli kultúrne domy disponovať aj reštauráciou a sálou dostatočne vhodnou a reprezentatívnou pre konanie oficiálnych schôdzí strany. Aj z tohto dôvodu je len málo prípadov, kedy sa objekty kultúrnych domov stali architektonicky významné pre samotnú

³² Architekti si už v 20. rokoch 20. storočia boli vedomí nutnosti začlenenia do obytného centra aj obchodné či kultúrne inštitúcie. (Honzík, 2002, str. 109).

³³ Narodenie: 30. apríl 1906, Horšovský Týn. Úmrtie: 5. január 1973, Praha. Český architekt a pedagóg. Vyštudoval ČVUT v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/25590>, 3.1.2022).

³⁴ Po spriemyselňovaní stavebníctva a typizácii architektúry volal aj Nikita Sergejevič Chruščov už 7. decembra počas II. Celozväzovom zjazde sovietskych stavbárov a architektov v Kremli. (Kořínková, 2013, str. 452).

³⁵ Úloha prvého päťročného plánu v oblasti typizácie a spriemyselňovania architektúry mala viesť ku ekonomickému využívaniu materiálov, k zvýšeniu produktivity a k zlepšeniu kvality stavebníctva. (Storch, Kohn, 1948, str. 319).

obec. (Sedláková, 2006, str. 209). „*Nejdůležitějším předpokladem rychlé a ekonomické výstavby je zprůmyslnění stavebnictví, jehož jedním článkem je prefabrikace stavebních dílů v souladu s objemovou a prvkovou typisací.*“ (Kostelková, 1960, str. 11). Spriemyselňovanie architektúry však prechádzalo totálnou prefabrikáciou a zúžením možností prefabrikátov, ktoré by mohli byť v stavbách využívané. K spriemyselňovaniu teda prichádzalo nešťastným spôsobom, čo malo za následok úzky výber z profilu stavebných prvkov. (Švácha, 1995, str. 40). Podľa Döberta však spriemyselňovanie stavebníctva nemuselo byť nutne o výstavbe rovnako vyzeraajúcich domov, ale o využití stavebného priemyslu k tomu, aby zhotovoval typizované stavebné prvky tak, aby sa dali montovať a variovať v rôznych podobách architektonických objektov. (Döbert, 1974, str. 20 – 21).

Kultúrne domy sa na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov stali reprezentačným obrazom svojej doby. Bolo ideálne, keď sa k opakujúcim stavbám, ako napríklad obytným, kultúrnym, zdravotníckym, či priemyselným budovám, vypracovali typové podklady, ktoré by urýchlili proces výstavby³⁶. Architekt Josef Jiříčný od 50. rokov 20. storočia venoval výskum ku typizácii kultúrnych domov. „*Průzkum nám dal hodně materiálu, ale přinesl také požadavky, u nichž se těžce hledaly společné prvky. Tak venkov žádal hlavně velký sál pro kino... a restauraci. Ostatní se už nepovažovalo za tak důležité. Města kina většinou měla, a tak chtěla sály přednáškové, taneční a dílny, množství kluboven, závody zase žádaly hlavně nadměrné sály s restauračním zařízením a hodně místností pro kroužky.*“ (Jiříčný, 1961, str. 48).

K zjednodušovaniu projektov sa jednotlivé kraje mohli zameriavať na oblastnú typizáciu, ktorá sa odvíjala od miestnych materiálových a výrobných možností, aby sa s menšími úpravami mohol využívať jeden typizovaný objekt³⁷. Bolo zakázané vypracovávať individuálne projekty pre budovy, pre ktoré už existovali a boli dostupné typové projekty, pričom schválené typové objekty boli uverejňované napríklad v Typizačnom zborníku. (Kostelková, 1960, str. 14). Kostelková rozlišuje dva druhy typizácie. Ide o typizáciu objemovú, ktorá je založená na modelovej sústave pre objekty, ktoré sa vo výstavbe často opakujú (občianske, bytové alebo priemyselné stavby). Druhou typizáciou je prvková typizácia, ktorá optimalizuje výrobu stavebných dielov pre ich čo najširšie využitie. (Kostelková, 1960, str. 20).

³⁶ Prvé typové smernice pre výstavbu kultúrnych domov vyšli v roku 1956. (Jiříčný, 1961, str. 48).

³⁷ Typizácia kultúrnych domov bola dôležitá najmä z ekonomických a technologických, ale aj spoločenských dôvodov. (Kostelková, 1960, str. 11).

Typizované projekty boli rozdelené do nasledovných sekcií: vstupné priestory (vestibul, pokladne, vrátnica, šatne, foyer, hygienické zariadenia); priestory určené na zhromažďovanie (divadelná sála, javisko, zázemie); priestory spoločensko-kultúrne (knižnice, klubovne, dielne); priestory určené pre zábavu a oddych (reštaurácie, kaviarne, herne). Typizované nemali byť len priestory kultúrnych domov, ale celkové interiérové zariadenie, vrátane nábytku³⁸. (Jiříčný, 1961, str. 48). Ševčík s Benešem prišli s termínom, ktorý by rozľahlé a impozantné priestranstvá kultúrnych domov popisoval ako „modernistickú bezradnosť“. (Ševčík, Beneš, 2009, str. 58).

³⁸ Jiříčný ďalej navrhoval, aby sa zariaďovanie interiérov riešilo pomocou súťaží, vďaka ktorým by sa predišlo stereotypnému prevedeniu nábytku, či iných prvkov. (Jiříčný, 1961, str. 48).

4.3 Obdobie od roku 1948 – do konca 50. rokov 20. storočia

Po architektonickej stránke sa od roku 1948 navrhovali kultúrne domy pod prísnu doktrínou štýlu socialistického realizmu alebo v historizujúcom štýle. K mohutej výstavbe kultúrne vzdelávacích zariadení prišlo práve v tomto období.³⁹ „*Typologicky lze kulturní domy odvodit z tradice národních domů nebo různých spolkových budov, ve druhé polovině 40. let se však zdůrazňovala souvislost se sovětskými dělnickými kluby.*“ (Dvořáková, Macharáčková, 2007, str. 300). Kramoliš tvrdí, že znárodnenie stavebného a projektového sektoru v roku 1948, predstavovalo prvý krok ku kvalitnej architektonickej výstavbe kultúrnych zariadení. (Kramoliš, 1985, str. 290). Medzi rokmi 1949 – 1956 museli všetci architekti povinne tvoriť svoje projekty pod prísny štýlom stalinského klasicizmu, pričom návrhy museli byť oslobodené od akýchkoľvek známok funkcionalizmu⁴⁰. (Švácha, Malý, 1995, str. 481). Už po roku 1953, v tzv. dobe „tání“, prenikalo do Československa viac filmov, kníh či iných diel zo západnej kultúry. (Kaplan, 2008, str. 265). Následne od roku 1956 prichádzalo k odmietaniu a odsudzovaniu kultu osobnosti, ktoré viedlo až k zavrhnutiu stalinskej architektúry, a následne k záujmu o urýchlenie procesu typizácie, normalizácie a industrializácie v stavebníctve. (Binko, Baše, 1995, str. 8). „*Ovšem v soutěžích na odborové kulturní domy z let 1954 – 1955, kde ještě přistupoval ideologický požadavek na vyjádření péče o kulturní úroveň pracujícího lidu v socialistické společnosti, tam se historismus objevoval stále silně.*“ (Binko, Baše, 1995, str. 35). Neoddeliteľnou súčasťou tohto obdobia sa stali dohľad a cenzúra v kultúrnej a umeleckej sfére⁴¹.

³⁹ V roku 1953 krajské odborové rady vykonali revíziu existujúcich kultúrnych domov. Výsledok znel, že kultúrnych domov slúžiacim k oddychu je málo. (Sedláková, 1994, str. 16). Následne bolo počas akcie Z medzi rokmi 1958 – 1961 vybudovaných 1055 kultúrnych či osvetových zariadení na území českých krajov. (Jaroš, Hromádka, 1963, str. 8)

⁴⁰ V „boji“ proti funkcionalistickej architektúre sa angažoval aj profesor a architekt Jiří Kroha. (Skřivánková, Švácha, Koukalová, 2017, str. 65).

⁴¹ Na dianie v kultúre medzi rokmi 1948 – 1953 dohliadali komunistické inštitúcie ako Kulturní rada a Lektorská rada ÚV KSČ. (Kaplan, 2008, str. 268).

4.3.1 Socialistický realizmus

Socialistický realizmus sa ako smer sformoval v roku 1932, kedy ho schválil Ústredný výbor Komunistickej strany Sovietskeho zväzu po vydaní *Dekrétu o prestavbe vzdelania a umeleckých organizácií*, ktorého autorom bol Jozef Stalin. Socialistický realizmus – v skratke „sorela“⁴² – mal slúžiť ako direktíva určená pre výtvarné umenie, ale aj hudbu či literatúru. Tento smer sa po svojom zrode stal dôležitým nástrojom v Stalinovej politike, ako prostriedok k upevňovaniu politickej moci a ku kontrole slobodnej umeleckej tvorby. (Skřivánková, Švácha, Koukalová, 2017, str. 79).

4.3.2 Socialistický realizmus v architektúre

Sorela bol ako smer, prakticky od prevzatia vlády komunistickým režimom po februári 1948 v Československu, jediným smerom, pod ktorým mohli architekti tvoriť⁴³. Strakoš píše, že na konci 40. rokov, keď sa režim upevnil, komunistické vedenie zavrholo alebo vracalo k prerobeniu mnohé modernisticky navrhnuté projekty. (Strakoš, 2012, str. 139). Túto skutočnosť potvrdzuje aj Binko a Baše: „*Po únorovém převratu v roce 1948 byla veškerá architektonická činnost soustředěna do státních projektových ústavů a v roce 1953 se konala I. celostátní konference architektů, organizovaných v rámci Svazu československých výtvarných umělců, tera svému členstvu přímo ukládala pracovat nadále v duchu socialistického realismu.*“ (Binko, Baše, 1995, str. 8). Do Československa sa smer socialistického realizmu dostal po takmer dvoch desaťročiach od uvedenia v SSSR. (Skřivánková, Švácha, Koukalová, 2017, str. 80).

„*Na počátku padesátých let se v české architektuře začaly dít podivné věci. Útok úplně jinam se připravoval již od roku 1948. Nejprve pozvolna, a potom náraz, příkazem, sem podle sovětského vzoru vstoupil historismus, označený názvem socialistický realismus, nebo častěji posměšnou zkratkou sorela.*“ (Sedláková, 2006, str. 130). Socialistický realizmus ako umelecký smer slúžil ako ďalšia zložka na podporu a prezentovanie propagandistických ideí komunistického štátu. Svojim výrazom sa spätne vracal ku klasicistickej architektúre 19. storočia a objavoval sa najmä pri výstavbe nových „socialistických“ miest a obcí. (Karous, 2013, str. 20).

⁴² Autorom skratky „sorela“ je Josef Havlíček. (Sedláková, 1995, str. 30). Narodenie: 5. máj 1899, Praha. Úmrtie: 30. december 1961, Praha. Český funkcionalistický architekt, sochár a dizajnér. (<https://cs.isabart.org/person/2748>, 3.1.2022).

⁴³ Výraz „sorela“ sa pôvodne používal len medzi architektmi či výtvarníkmi, a predstavoval negatívne pomenovanie. (Sedlecký, 2007, str. 16).

O architektonickom štýle kultúrnych domov vo všeobecnosti, týkajúcom sa aj sorely, píše Ševčík s Benešom nasledovne: „*Základní gesta architektonického jazyka jsou dobře čitelná: jasné proporční vztahy, jednoduché formy, příklon k novému klasicismu (když se neví, jak dál, tak klasicismus nezklame a umožní navodit jistý typus monumentality), k purismu – odvrát od přehnané eklektické historizující zdobnosti se nepochybně stal zřetelnou rychle nastupující tendencí, v níž se realizovala jedna z cest odklonu od ‚sorely‘ z hloubi padesátých let.*“ (Ševčík, Beneš, 2009, str. 59). V budovaní objektov kultúrnych domov bola podstatná najmä veľkosť divadelnej či premietacej sály, od ktorých sa ďalej odvíjali dispozície ostatných priestorov⁴⁴.

Už ku koncu prvej polovice 50. rokov 20. storočia začal architektonický smer socialistického realizmu pozvoľna upadať⁴⁵. „*V roce 1955 se konala 1. celostátní technická konference pracovníků ve stavebnictví, mezi něž už se počítali i architekti. Hlavním mottem jednání bylo ‚Stavět rychleji, levněji a kvalitněji‘. Architekti sami konstatovali, že nejsou spokojeni s architektonickou a urbanistickou úrovní svých projektů, s nedostatečným propojením se stavební výrobou.*“ (Sedláková, 1994, str. 18 – 19). Socialistický realizmus sa do architektúry a umeniu pridruženému k architektúre vrátil opäť v dobe normalizácie v 70. rokoch 20. storočia, po okupácii Československa sovietskymi vojskami⁴⁶. (Karous, 2013, str. 21).

⁴⁴ Výstavba kultúrnych zariadení sa v 50. rokoch riadila podľa *Smernice pre navrhovanie domov osvetly*, vydanaj v roku 1955. Veľkosť kultúrnych domov závisela od počtu miest v hlavnej sále. Sála o kapacite 200 sedadiel vyžadovala minimálne 2500 m² pozemku; sála s kapacitou 300 sedadiel pozemok veľký minimálne 3500 m²; a sála so 400 sedadlami pozemok o rozlohe minimálne 5000 m². (Voženílek, 1957, str. 322, 326)

⁴⁵ Kritiku „ozdobnosti“ architektúry smeroval voči socialistickému realizmu aj N. S. Chruščov, ktorý sa po Stalinovej smrti v roku 1953 stal generálnym tajomníkom Komunistickej strany Sovietskeho zväzu. Chruščov následne stalinizmus odsúdil na XX. zjazde Komunistickej strany Sovietskeho zväzu. (Kořínková, 2013, str. 452 – 453).

⁴⁶ Objavoval sa najmä v tvorbe pamätníkov pojednávajúcich o boji za socializmus (partizánske odboje, národné povstania, hroby padlých hrdinov).

4.4 Obdobie 60. rokov 20. storočia

Počas tohto obdobia prebiehala na území Stredných Čiech celková adaptácia miest a dedín pod dozorom Krajského projektového ústavu v Prahe⁴⁷ (Nový, 1973, nepag.). V šesťdesiatych rokoch sa situácia v oblasti kultúry, architektúry a výtvarného umenia o niečo zlepšila a uvoľnila⁴⁸. Účasť Československa na výstave Expo 58 v Bruseli priniesla maximálny odklon od štýlu socialistického realizmu a v pokračujúcich 60. rokoch sa už netvorilo pod propagandistickou taktovkou komunistického režimu. Do popredia sa dostal nový smer s názvom „bruselské“ umenie⁴⁹. (viď kapitola: 5 Umenie v architektúre kultúrnych domov). Všeobecne bolo obdobie 60. rokov v architektúre a výtvarnom umení považované za voľnejšie. Všetky architektonické stavby sa v Československu utvárali v Projektovom ústave, ktorý bol silne zasiahnutý historizmom – preto sa v 60. rokoch hľadali nové impulzy pre architektonickú tvorbu, ktoré by sa navracali k funkcionalizmu. (Urlich, 2006, str. 34). Práve objekty kultúrnych domov sa môžu zaradiť k typickému kultúrnemu a architektonickému prvku najmä druhej polovice 20. storočia⁵⁰. „*Velké kulturní domy nelze zajisté považovat za dramatický symbol změněného klimatu (politické uvolnění) 60. let, jakkoli se rychle reaguje v estetice exteriéru (odklon od socialisticko realistické přehnané zdobnosti). Jako velice vyhraněný stavební typ bezprostředně navazuje na soutěže a realizace odborových kulturních domů z 50. let.*“ (Ševčík, Beneš, 2009, str. 59).

V 60. rokoch sa teda upustilo od tvorby v štýle socialistického realizmu a následne sa postupne začali objavovať nové technologické postupy a myšlienky v architektonickej tvorbe. Oblíbený bol smer brutalizmu ale aj klasicizujúca architektúra⁵¹. Architekti sa stretávali so zahraničnou tvorbou, ktorá o niečo jednoduchšie prenikala aj za hranice Československa, a niektorí v zahraničí aj krátkodobo pôsobili.⁵² Práve vďaka zahraničným vplyvom priniesli nový dych aj do urbanistickej architektúry na našom území. Nová,

⁴⁷ KPÚ Praha bol založený 1. decembra 1948 ako kľúčová organizácia krajských organizácií Stavprojektu. (Nový, 1973, nepag.).

⁴⁸ Stuchl hovorí, že uvoľnenie prichádzalo len v oblastiach, ktoré neodporovali marxistickej ideológii či politickému režimu., a to predovšetkým vo výtvarnej tvorbe. (Stuchl, 2006, str. 84).

⁴⁹ Začiatok bruselského umenia znamenalo ukončenie tradicionalizmu v architektúre. Všetko historické, čo sa v architektúre nachádzalo, sa posunulo do úzadia. (Urlich, 2006, str. 33 – 34).

⁵⁰ V druhej polovici 60. rokov sa dokonca uvažovalo ešte o ďalšom rozšírení pôsobnosti kultúrnych domov, a to do roviny športovej a telovýchovnej. O rozšírenie a prispôbenie „kulturákov“ aj k takýmto činnostiam sa mala postarať ČSTV, ľudové správy a ostatné spoločenské organizácie. (Gutmann, 1967, str. 21).

⁵¹ Vplyv na architektúru 60. rokov mal aj severný dizajn či americký pop-art zo západného sveta. (Vorlík, 2006, str. 16).

⁵² Napríklad počas konania Svetovej výstavy Expo 58 v Bruseli, kedy architektonický návrh Československého pavilónu zhotovili architekti zo Štátneho projektového ústavu pre výstavbu miest a dedín v Prahe, Ing. arch. František Cubr, Ing. arch. Josef Hrubý a Ing. arch. Zdeněk Pokorný, a zároveň sa stali vedúcim tímom celej výstavby. (<https://www.archiweb.cz/b/ceskoslovensky-pavilon-expo-1958>, 3.1.2022).

brutalistická architektúra, sa uplatňovala najmä v projektoch rozľahlých a monumentálnych sídlisk, ktorých výstavba sa v 60. rokoch tešila obľube⁵³. V oblasti tvorby projektov pre kultúrne domy sa brutalistickou architektúrou zaoberal napr. Karel Prager.⁵⁴ (viď kapitola: 6.5 Kultúrny dom v Březnici). Avšak práve výstavba obľúbených sídlisk sa čoraz viac začala situovať do okrajových periférií miest, čo mohlo viesť k nízkemu záujmu zo strany investorov, ktorí by zastrešovali finančnú stránku výstavby kultúrnych domov, či iných objektov občianskeho vybavenia. (Musil, 1985, str. 148).

Ševčík s Benešom píše, že: „...obecně platí a platí i pro šedesátá léta, že nové architektonické myšlenky a technologické postupy se snadněji prosazují na solitérech (zpravidla společensky významných – což zajišťuje potřebnou velikost investice, mj. velvyslanectví, administrativní centra mocných firem, kulturní domy a divadla, obchodní domy, hotely, sportovní objekty)...“ (Ševčík, Beneš, 2009, str. 57).

Pri monumentálnych a polyfunkčných kultúrnych domoch, koncipovaných hlavne pre väčšie mestá, sú ich realizácie sprevádzané značným štýlotvorným cítením, kultivovanosťou, dobrým koncepčným riešením a kvalitnými materiálmi, ktoré zaručujú trvácnosť. (Ševčík, Beneš, 2009, str. 57). Podľa Hrůzu sa urbanistický koncept miest považuje za vydarený, ak sa okolo hlavného námestia vybudujú a vytvoria také objekty, ktoré by komplexne splňali požiadavky kultúrneho a spoločenského diania (národný výbor, divadlo, kultúrny dom). (Hrůza, 1962, str. 193).

„Dělí-li se stavby z určitého referativního bodu historika architektury na ty, které kodifikují a stabilizují vývoj, a na ty, které naopak chtějí měnit směr, tak jak jej historik architektury ‚vyčetl‘, poskládal a začal vyprávět, potom větší část objektů kulturních domů můžeme řadit do první uváděné kolonky, lze je považovat spíše za konzervativní.“ (Ševčík, Beneš, 2009, str. 57). Kultúrne domy sa teda vďaka svojmu postupnému architektonickému vývoju stali na začiatku 60. rokov 20. storočia presným obrazom svojej doby.

⁵³ Už v roku 1960 vytýčila KSČ na celoštátnej konferencii svoje ciele, počas ktorých mala v pláne vystavať 1 200 000 bytov v rámci sídlisk. (Döbert, 1965, str. 8).

⁵⁴ Prager navrhol napr. budovu bývalého Federálneho zhromaždenia, Novú scénu Národného divadla (<https://www.archiweb.cz/karel-prager>, 3.1.2022), ale aj pôvodný objekt budovy, kde dnes sídli Fakulta humanitných štúdií Karlovej univerzity, ktorá je citlivo zrekonštruovaná s prihliadnutím na originálnu koncepciu Pragrovho projektu. (<https://www.ukforum.cz/rubriky/academia/8175-zivot-ocenene-budove-fhs-uk-vdechnou-studenti-rika-architekt>, 3.1.2022).

4.5 Obdobie normalizácie (70. – 80. roky 20. storočia)

Začiatok obdobia normalizácie popisuje Blažek nasledovne: „*Nejčastěji se mluví o 21. srpnu 1968, podlej iných ale nastoupila normalizace až s Gustávem Husákem v dubnu 1969, s potlačením výročních demonstrací v srpnu 1969, nebo dokonce až s přijetím ‚Poučení z krizového vývoje‘ v prosinci 1970.*“ (Janská, 2019, str. 203).

Oproti voľnejším, 60. rokom, sa v architektúre normalizácie uprednostňovali predovšetkým stavby súvisiace s režimom, ako napr. administratívne budovy krajských či okresných výborov KSC, kultúrne domy, Priory a pod. Mnoho architektov po predchádzajúcej ére bolo v kliatbe, alebo nemali šancu získať významnú zákazku na tvorbu nových projektov⁵⁵. Od 70. rokov 20. storočia sa architekti začali postupne vracat' k tvorbe vo funkcionalistickom duchu⁵⁶. Aj napriek návratu ku funkcionalizmu bolo tomuto smeru kriticky vyčítané, že sa orientuje len na hmotné potreby človeka a nie na psychickú stánku, že má chladný výraz a že odmieta prepojenie architektúry s výtvarníctvom. (Haas, 1978, str. 210 – 211). Ku koncu 80. rokov potom do architektúry postupne prenikali nové prvky z postmoderných tendencií, ktoré však boli zo začiatku prijímané kriticky.⁵⁷ (Binko, Baše, 1995. str. 9).

V období normalizácie prichádzalo k najväčšiemu rozmachu vypisovania verejných súťaží na výtvarné diela vo verejnom priestore⁵⁸. Rozmach hromadnej výstavby, najmä celých komplexov panelových sídlisk v 60. a na začiatku 70. rokov 20. storočia⁵⁹, ktorých súčasťou boli aj objekty kultúrnych domov, predstavoval ideálny priestor pre umiestňovanie výtvarného umenia do verejného priestoru. „*Stát takto zajišťoval lukrativní práci vystudovaným výtvarníkům, čímž si chtěl získat jejich lojalitu a zároveň je použít ke své propagaci.*“ (Karous, 2013, str. 14). Od polovice 70. rokov stavebný rozmach sídlisk upadal⁶⁰. Stav výstavby sa však opäť zmenil a od 80. rokov prežívali sídliská nový

⁵⁵ Napríklad aj vyššie spomínaný Karel Prager.

⁵⁶ Prvý zjazd Zväzu architektov ČSR v decembri 1977 vyhodnocoval niekoľko novo vybudovaných stavieb, či sú dostatočne socialistické, a teda či spĺňajú požiadavky programu komunistickej strany a vytýčené ciele. (Kasalický, 1978, str. 26 – 27).

⁵⁷ Odraz postmoderny v budovaní kultúrnych domov sa prejavil len na malej škále týchto zariadení. Ako úspešný príklad s postmodernými prvkami sa môže uviesť kultúrny dom v Konstantinových Lázních z rokov 1986 – 1990, ktorého autorom bol architekt Karel Vlach. (Hoffmannová, 2019, str. 187).

⁵⁸ Paradoxne bolo aj najviac výtvarných diel z tohto obdobia odstránených z verejného priestoru za posledných 20 rokov, a len na území mesta Prahy sa toto číslo pohybuje okolo 450 rôznych výtvarných objektov. (Šetlík, 2013, str. 11).

⁵⁹ Na nutnosť výstavby obytných budov sa upozornilo už počas I. zjazdu Svazu architektů ČSR, ktorý sa konal v apríli roku 1959. (Benešová, 1984, str. 385).

⁶⁰ Už v roku 1969 predseda Zväzu architektov ČSSR Jiří Gočár vyslovil myšlienku, že sídliská a ich zjav je historizmus 50. rokov 20. storočia. (Gočár, 1969, str. 343).

stavebný boom⁶¹. (Kratochvíl, 1995, str. 62). V pokračujúcich 80. rokoch 20. storočia bola architektonická tvorba pod silným vplyvom typizácie a čelila obmedzenosti stavebného materiálu⁶². Architekti mohli pracovať iba s dopredu pripravenými vzormi stavieb a snažili sa aspoň o minimálne a nenápadné začlenenie vlastnej tvorby do celkového konceptu⁶³. Pred III. zjazdom Zväzu českých architektov v roku 1987, sa predseda SČA Zdeněk Kuna vyjadroval, že je potrebný ešte väčší rozvoj architektonických a urbanistických súťaží, pomocou ktorých by sa mohol nájsť výraz českej socialistickej architektúry. (Kuna, 1987, str. 17).

⁶¹ Sídlišká väčšinou vznikali v okrajových častiach mesta, vedome a s úmyselným kontrastom svojho prevedenia voči ostatnému urbanizmu okolia. (Tuček, 1987, str. 32).

⁶² V novembri roku 1984 bol vydaný dokument s názvom *Súbor realizačných opatrení*, ktorý schválilo predsedníctvo ÚV KSČ, federatívna a národná vláda. Tento dokument obsahoval informácie o tom, ako zvyšovať výkonnosť, efektívnosť a rozvoj stavebníctva, či ako posilniť postavenie stavebníctva v národnom hospodárstve. (Dobiš, 1986, str. 15).

⁶³ Obdobie 80. rokov 20. storočia nepredstavovalo dobu uvoľnenia či slobodného prejavu umelcov. Architektúra sa orientovala hlavne na výstavbu sídlisk a následne na reprezentatívne stavby občianskej vybavenosti. (Vorlík, 2019, str. 9).

4.6 Obdobie 90. rokov 20. storočia – súčasnosť

Dnešný pohľad na kultúrne domy je skôr skeptický – impozantnosť a veľkoleposť priestorov navodzuje prázdnosť a opustenosť. Človek pri ich pozorovaní nepociťuje nič osobné. Uniformita kultúrnych domov, a v zásade jednoúčelovosť, ukracujú tieto impozantné stavby o ich jedinečnosť v súčasnej dobe. Často zbytočne veľkolepé priestory sa nedostávajú dnes svojmu účinku a minimalizujú možnosti využitia. Vedie to k trendu chátrania kultúrnych domov alebo v opačnom extréme k využívaniu priestorov kultúrnych domov ako skladov, či iných úložných priestorov. „*Velké – doslova mamutí – kulturní domy, jsou nepochybně produktem své doby (již z hlediska rozhodování o uvolňování velkých finančních částek), nesou tuto menší či větší pečť své doby jak ve své dispozici, tak v estetickém a institucionálním vyznění (v exteriéru i v interiérech). Dnes jsou tyto budovy takřka dramaticky konfrontovány s odlišnými sociologickými vzorci jednání a chování, které jsou vázány na „TV kulturu“ – a od 90. let na interaktivní média (internet).*“ (Ševčík, Beneš, 2009, str. 58). Po roku 1989 sa v architektúre rozšírili materiálové a technologické možnosti, avšak vo výstavbe kultúrnych objektov prichádzalo k dozvukom zadani, ktoré pochádzali z rokov z čias komunistického režimu. (Kratochvíl, 1995, str. 168).

Kultúrne domy, najmä po páde komunistického režimu, prestali byť v obľube a netešili sa toľkému záujmu a návštevnosti ako po minulé desaťročia. Prispel k tomu najmä nedostatočný a klesajúci výber z repertoáru kultúrnych akcií či programov, ktoré by mohli zaplniť priestory kultúrnych domov, zmena charakteru spoločnosti, ale aj odpor k dobe a režimu, počas ktorého domy kultúry vznikali. Od 90. rokov 20. storočia sa v monumentálnych objektoch kultúrnych domov najviac tešia návštevnosti najmä reštaurácie či hotely. Pokiaľ nimi kultúrny dom nedisponuje, jeho činnosť je odkázaná na konanie napr. miestnych bazárov, ale aj malých koncertov, avšak s minimálnou účasťou.

5 Umenie v architektúre kultúrnych domov

Akakoľvek výtvarná činnosť a všetci výtvarní umelci boli združení pod Zväzom československých výtvarných umelcov, ktorý vznikol v októbri 1947 ako vrcholná režimová organizácia⁶⁴. (Knapík, Franc, 2011, str. 895). Nasledujúci krátky dobový text približuje počiatok výtvarnej tvorby v rámci architektúry hneď krátko po nástupe komunistického režimu vo februári roku 1948: „*Ukončení roční práce a výstavby některých středisek Svazu čš. výt. umělců nám dávají příležitost, abychom se zamyslili nad vývojem našeho výtvarného umění na nové cestě od vítězných únorových událostí a rozhodnili dnešní stadium vývoje. Přirozeně obracíme pozornost především k architektuře a pokusíme se najít její místo ve vývoji našeho výtvarného umění, které hledá cesty k socialistickému realismu. Je nám jasné, že sochaři jsou na této cestě nejdále, protože jejich realistická tradice zůstala vlivem našich velkých sochařů stále živá. Rovněž naši malíři přes své vážné nedostatky v podání nastoupili od úzké námětové problematiky k hlubšímu pochopení širokého obsahu socialistického malířství.*“ (Benešová, Starý, 1950, str. 320). Z textu vyplýva, že s výtvarným umením, koncipovaným v oblasti architektúry, mal komunistický režim hneď od začiatku svojej nadvlády imponantné a početné úmysly. Potvrďuje to aj Honzík, ktorý tvrdil, že v socializme mala vedúce postavenie architektúra spojená s monumentálnym sochárstvom a maliarstvom, ktoré sa spojili aby vytvárali jedno ucelené dielo. (Honzík, 1956, str. 117). Prísny štýl socialistického realizmu však prevládal vo výtvarnej tvorbe v rámci architektúry zhruba len do roku 1955, a následne sa v 60. a 70. rokoch 20. storočia do popredia dostal nový smer, pod označením „bruselské“ umenie, ktorý sa stal obľúbeným po výstave Expo 58 v Bruseli. Tvorba v tomto štýle postupne nahradila socialistický realizmus, a v architektúre a výtvarnom umení sa udržala až do pádu komunistického režimu. (Karous, 2013, str. 208).

Žánre a námety v objektoch kultúrnych domoch sa často krát teda opakujú a dajú sa v nich nájsť určité charakteristické, pravidelné prvky. Dá sa povedať, že nebola typizovaná len architektúra, ale aj výtvarné diela, ktoré boli v rámci architektúry koncipované. Najmä od 70. rokov sa v architektúre kultúrnych domov objavujú diela, ktoré nezobrazujú politické motívy, ale venujú sa prevažne figurálnym kompozíciám či solitérnym figurálnym objektom⁶⁵. Socialistický realizmus s politickými motívmi sa v normalizačnej

⁶⁴Na konci februára 1948 vydal SČSVU prehlásenie *Úloha umění v dnešní společnosti*, v ktorom bol sformulovaný základný postoj zväzu ako jedinej ústrednej organizácie Československa, voči postaveniu roly umelca v súčasnej politickej situácii. (Knapík, 2004, str. 29).

⁶⁵V 70. a 80. rokoch 20. storočia sa vo výtvarnej tvorbe vo verejnom umení a architektúre dá hovoriť o civilnom realizme, tzv. „cirela“, ktorú Karous popísal ako citlivejšiu formu socialistického realizmu, ktorá

architektúre a vo verejnom umení už neobjavoval. (Karous, 2013, str. 21). „*Obecným rysem vzájemného vztahu architektonických a ostatních výtvarných děl, která vytvářejí nebo by měla vytvářet jeden výtvarný celek, je určitý obsah, význam a smysl jejich relací, v odborné terminologii ‚koncept‘ těchto relací.*“ (Loudová, 1978, str. 198). Figurálna tematika v kultúrnych domoch je realizovaná najmä v rámci rodinných motívov, práce či alegorických vyobrazení. Čo sa týka výtvarných médií využívaných v architektúre kultúrnych domov, objavujú sa naprieč nimi figurálne motívy najčastejšie v podobe sôch, nízkych či vysokých reliéfov, mozaík, ale aj malieb či vitrážových skiel⁶⁶. Figurálne kompozície sú často krát dopĺňané o dekoratívne motívy z prostredia fauny a flóry, o predmety vzťahujúce sa k umeniu (hudobné nástroje, divadelné masky, maliarske potreby), ale aj o abstraktné prvky. Po figurálnej tematike sa menej často objavujú v umení kultúrnych domov aj geometrické kompozície, teda nefiguratívna tvorba.

Komunistickí predstavitelia viedli vytrvalý boj proti abstraktnému umeniu, či umeniu nezobrazujúcemu. Najmä v období normalizácie sa v umení verejného priestoru objavovalo viac nefiguratívnych a geometrických tendencií, aj napriek faktu, že režim takúto tvorbu nepovažoval za prijateľnú. „*To bylo způsobeno nejednotnou a nedůslednou strukturou cenzorských mechanismů reálného socialismu, ale i nejasnou koncepcí proklamovaného socialistického realismu.*“ (Karous, 2013, str. 17). V rámci môjho výskumu a zaznamenávania výtvarných objektov v kultúrnych domoch sa takéto nefiguratívne a geometrické dielo našlo len jedno. Je ním keramická mreža objavená v Kolínskom dome kultúry, ktorej autorom je keramik Milan Chlíbaec. (vid' kapitola: 6.3 Mestský spoločenský dom v Kolíne). Geometrické prvky sa však objavovali v kultúrnych domoch hlavne v rámci realizácií lustrov a osvetľovacích telies, kedy okrem Kultúrneho domu v Kolíne každý vo svojom architektonickom riešení zahŕňal dekoratívne spracované osvetlenie foyeru alebo hlavných sál.⁶⁷

nenesie jeho agresívne atribúty. Cirela sa venuje najmä námetom z prostredia športových aktivít, rodiny, materstva, oddychu a podobne. (Karous, 2013, str. 48).

⁶⁶ Zasadanie ÚV SČVU ktoré sa konalo dňa 17. novembra 1977 sa zaoberalo aj spoluprácou so zväzom architektov v rámci uplatňovania umenia v architektúre. (Černá, 1977, str. 69).

⁶⁷ Osvetlenie bolo jednou z hlavných zložiek architektonického riešenia kultúrnych domov.

5.1 Český fond výtvarných umení

Zadávateľom všetkých zákaziek pre výtvarné umenie v architektúre, a teda aj v kultúrnych domoch, bol komunistický štát, ktorý určoval tematiku zhotovovaného umenia⁶⁸. Za hlavný problém uplatňovania výtvarného umenia v rámci architektúry bola považovaná inštitucionalizácia, ktorá mala za následok neodborný zásah zo strany investorov do vzájomného vzťahu medzi architektúrou a výtvarným umením. (Loudová, 1978, str. 204). V roku 1953 bol prostredníctvom autorského zákona č. 115/1953 Sb. a § 73, ako právnická osoba založený Český fond výtvarných umení⁶⁹. Fond bol spravovaný päť členným výborom, ktorý menoval Ústredný zväz československých výtvarných umelcov a od roku 1966 ďalších troch členov menoval Zväz architektov ČSSR⁷⁰. (Knapík, Franc, 2011, str. 472).

Následne je v § 74 definovaná činnosť kultúrnych fondov, ktoré mali zjednávať výtvarným umelcom (ale aj spisovateľom či hudobníkom), priaznivé podmienky ku tvorivej práci a tak prispievať k rozvoju nového umenia, ktoré by napomáhalo výstavbe socializmu a pozdvihovalo kultúrnu úroveň ľudu (Zákon č. 115/1953 Sb., o autorskom práve). Fondy boli spravované výbormi, ktoré menovali autorské zväzy⁷¹. Tieto ochranné autorské organizácie podľa § 72, vďaka splnomocneniu ministerstva kultúry, mohli ukladať spôsobnosť využitia výtvarných diel, zjednávať zmluvy o výtvarných dielach či vyberať príspevky pre kultúrne fondy. (Zákon č. 115/1953 Sb.). Český fond výtvarných umení mal teda slúžiť ako organizácia na posudzovanie výtvarného umenia a zároveň ako kontrolór nad činnosťou umelcov, ktorá sa mala pridrižovať ideologických myšlienok komunistickej strany. Národné výbory, ústredné orgány, podniky, ľudové družstvá, rozpočtové spoločenské, hospodárske a socialistické organizácie, mohli nakupovať výtvarné diela výhradne len od ČFVU. Podľa § 2 Český fond výtvarných umení ďalej evidoval „závažná díla výtvarných umění vzniklá z iniciativy umělců...“ Fond zaisťoval nákup, zadávanie a vytvorenie nových výtvarných diel, schvaľoval tieto výtvarné diela a odporúčal ich, alebo zamietal, k spoločenskému uplatneniu. (Vyhláška č. 149/1961 Sb.,

⁶⁸ Samotné výtvarné umenie v štáte financovaných inštitúciách však už aj vo svojej dobe upadalo do zabudnutia – upozorňovalo sa na zlú manipuláciu a zaobchádzanie s týmito výtvarnými objektmi, hodnota diel bola prehliadaná. Podniky si zrejme plnili iba povinnosť, ktorá im bola predpísaná. (Jankovičová, 2013, str. 433).

⁶⁹ Ďalšie založené kultúrne fondy boli: Český literárny fond a Český hudobný fond. (Knapík, Franc, 2011, str. 471).

⁷⁰ Zväz architektov ČSR bola ako samostatná organizácia ustanovená 15 – 16. apríla 1956 v Prahe. Dovtedy spadala pod Ústredný zväz československých výtvarných umelcov (Knapík, Franc, 2011, str. 885).

⁷¹ Podľa § 70 a § 71 zákona č. 115/1953 Sb., autorské zväzy spadali pod ochranné autorské organizácie a ochraňovali záujmy v oblasti autorského práva. Tieto organizácie sa podriaďovali ministerstvu kultúry.

o nákupu, zadávaní a prodeji děl výtvarných umění a o některých jiných opatřeních v oboru výtvarných umění).

Český fond výtvarných umění mal d'alej umelcom poskytovať pôžičky, pravidelné mesačné zálohy, študijné štipendia či inú pomoc v podobe finančných prostriedkov. (Knapík, Franc, 2011, str. 471). Samotný ČFVU pre svoju činnosť získaval financie prostredníctvom rôznych príspevkov. Za prvé, išlo o príspevky od príjemcov autorských odmien⁷², ktoré podľa vyhlášky č. 75/1965 Sb. museli predstavovať 2% z výšky celkovej odmeny. (Vyhláška č. 75/1965 Sb., o príspevcích příjemců autorských odměn a o príspevcích za užití volných děl kulturním fondům). V praxi to teda znamenalo, že umelec po odovzdaní diela a po vyplatení svojho honoráru musel Českému fondu výtvarných umění odvieť 2% zo sumy získanej „výplaty“. Ďalšiu formu príspevkov predstavovali príspevky od vydavateľských organizácií, ktoré podľa vyhlášky č. 197/1954 Ú. 1. museli pre ČFVU odvádzať 1%⁷³. (Vyhláška č. 197/1954 Ú. 1.). Poslednou formou boli príspevky za využívanie voľných diel, ktoré boli stanovené zákonom č. 115/1953 Sb., o autorskom práve⁷⁴. V §81 sa uvádza, že diela, ktorým skončila autorská ochrana, môže využiť každý slobodne, pokiaľ ale odvedie ČFVU príspevok. Nie je uvedené v akej výške. (Zákon č. 115/1953 Sb.). Bližšiu špecifikáciu príspevkov priniesla vyhláška č. 4/1966 Sb. v § 1, ktorý určoval, že príspevok pre ČFVU musia odvieť organizácie za každé, aj opakované využitie diela. Podľa § 10, príspevky vyberala v českých krajoch Ochranná organizácia autorská popri Českom fonde výtvarných umění v Prahe. Príspevky pre ČFVU sa podľa § 5 odvádzali aj za verejné vystavenie voľného diela výtvarného umenia vo výške 5% z výšky autorskej odmeny. (Vyhláška č. 4/1966 Sb., o príspevcích za užití volných děl literárních, vědeckých a uměleckých a o príspevcích uživatelů).

V roku 1973 bola d'alej založená Výtvarná rada popri Národnom výbore hlavného mesta Prahy, ktorá sa stala poradenskou inštitúciou pre posudzovanie a uplatňovanie výtvarných diel, so zameraním na ich spoločenský význam, avšak len pre tie výtvarné diela, ktoré sa mali koncipovať na území hlavného mesta a neskôr aj Stredných Čiech. (Mendelová, 2012, str. 273).

⁷² Autorské odmeny boli podľa § 23 hlavne honoráre určené za vyhotovenie diela, ale aj honoráre za rôzne využívanie diel. (Zákon č. 115/1953 Sb.).

⁷³ Vyhláška č. 4/1966 Sb. bližšie špecifikuje činnosti ktoré podliehali odvedeniu príspevku. Išlo napr. o činnosti ako vydanie diela vo forme neperiodickej publikácie, za reprodukcie diela v periodickej tlači alebo za rozmnožovanie diel výtvarného umenia.

⁷⁴ Pod autorské právo spadali všetky umelecké výtvarné diela, architektonické diela či diela úžitkového charakteru. Zákon č. 35/1965 Sb. zaradil od autorské právo aj nové diela, ktoré vznikli na základe iného, už existujúceho výtvarného diela. (Zákon č. 35/1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých).

5.2 Financovanie umenia za komunizmu

Komunistický režim síce padol v roku 1989, zákon o povinnosti určitej percentuálnej časti umeleckej výzdoby v architektúre sa ale zrušil až v roku 1991. (Karous, 2013, str. 13). V praxi to znamenalo, že do tej doby každá architektonická stavba musela obsahovať výtvarný objekt či dielo, ktoré by bolo v súlade s koncepciou samotnej budovy. *„Už v první polovine padesátých let došlo k vyčerpání prvotního nadšení části společnosti a nepochybně i někteří představitelé komunistického vedení si začali uvědomovat nereálnost jednostranných konceptů ideologického řízení společnosti. Projevilo se to mimo jiné i ve změně pohledu na financování kulturní sféry; zatímco v letech 1948 – 1953 bylo preferováno její ideologické působení a momentální ekonomické ztráty se v řadě případů přehlížely, byl poté zvýšen důraz na samofinancování a racionálnost kulturních aktivit.“* (Knapík, Franc, 2011, str. 19).

Od roku 1965 výtvarné zákazky v rámci architektúry zaistovala Hlava V stavebného zákona, ktorý predpisoval, aby z každého rozpočtu nového projektu bolo vyčlenené minimálne 1 % až 4 % na umeleckú výzdobu objektu. (Karous, 2013, str. 14). Vznikol tak termín „štvorpercentné umenie“. *„Tento zobecňující termín odkazuje na dobové zásady pro uplatňování výtvarného umění v investiční výstavbě, kdy byla konkrétní částka z celkových nákladů na stavbu budovy, urbanistického komplexu či inženýrské stavby vyčleněna na výtvarné umění...“* (Kořínková, 2013, str. 452).

Dňa 27. decembra roku 1961 bola Ministerstvom školstva a kultúry vydaná *Vyhláška ministerstva školstva a kultúry o nákupe, zadávaníu a predaji diel výtvarných umení a o niektorých iných opatreniach v odbore výtvarných umení č. 149/1961*, ktorá nadobudla účinnosť od 1. januára 1962. Táto vyhláška sa zaoberala aj investovaním finančných prostriedkov verejných organizácií, ktoré nakupovali výtvarné diela koncipované v rámci architektúry⁷⁵. Neskôr sa ustanovili umelecké komisie, ktoré mali objektívne hodnotiť predkladané umelecké diela či posudzovať honoráre požadované za tieto diela. Podľa § 7 tejto vyhlášky: *„Úkolem uměleckých komisí je podávat organizacím, při nichž jsou zřízeny, nebo pro které jsou činné, objektivní hodnocení ideové a umělecké úrovně předkládaných děl výtvarných umění, posuzovat přiměřenost honoráře za tato díla požadovaného a povahu díla pro účely zdanění. Umělecké komise podávají těmto organizacím též iniciativní návrhy a podněty.“* (Vyhláška č. 149/1961 Sb.). Ďalej podľa *Usnesení vlády Československé socialistické republiky o řešení otázek uplatnění*

⁷⁵ Vypisovanie súťaží pre kultúrne stavby malo zlepšiť kvalitu a vyššiu úroveň ich architektonického prevedenia. (Starý, 1948, str. 55).

výtvarného umění v investiční výstavbě z roku 1965 č. 355, sa v bode č. 2 hovorí o tom, že pri návrhoch výtvarných diel v rámci architektonického projektu, sa Štátna komisia pre investičnú výstavbu spolu so Zväzom architektov ČSSR a Zväzom československých výtvarných umelcov, dohodne na podiele z celkových investičných nákladov projektu, určenom pre výtvarné diela. Bod č. 3 pojednáva o tom, že predbežné financie vyhradené pre výtvarné umenie musia byť známe už pri investičnom projekte. V bode č. 10 sa ďalej píše, že o výbere autorov výtvarných diel je rozhodujúci názor autora architektonického konceptu (obr. č. 5 – 7). (Usnesení vlády ČSSR, 1965 č. 355, o řešení otázek uplatnění výtvarného umění v investiční výstavbě). Plánovanie, výber a nákup výtvarných diel spadalo pod činnosť organizácií KSČ, ROH alebo ČSM. (Vyhláška č. 149/1961 Sb.).

Vyhláška č. 149/1961 Sb. sa v § 2 zameriava na zadávanie a nákup výtvarných diel. Odstavec (2) tohto zákona pojednáva o nasledovnom: *„S ohledem na potřebu neustálého zvyšování kultury prostředí organizace plánují v rámci svých běžných plánů rozpočtů roční i perspektivní plány prostředků na nákup děl výtvarných umění a stanoví způsob jejich použití a umístění. Např. do společenských a veřejných interiérů..., na prostranství komplexu budov v sídlišti, závodu apod. jako součást architektury...“* (Vyhláška č. 149/1961 Sb.). V tejto istej vyhláške sa v § 2 ods. (4) píše, že po schválení plánov a rozpočtu na zhotovenie výtvarných diel, sa táto skutočnosť musí oznámiť príslušnému krajskému sekretariátu fondu. *„Ústředí fondů v Praze nebo Bratislavě oznámí organizace své požadavky pokud jde o kraj Středočeský nebo Západoslovenský, jakož i vždy, když jde o dílo širšího společenského dosahu (exteriérová výtvarná díla v průmyslových, kulturních, lázeňských a sportovních center apod. výtvarné řešení objektů reprezentačního charakteru...) vyžadující si větších finančních nákladů. Zároveň sdělí pro informaci částku, kterou na nákup těchto děl plánují.“* (Vyhláška č. 149/1961 Sb.).

6 Kultúrne domy na území Prahy a Stredných Čiech (1948 – 1989)

Výskum svojej diplomovej práce som orientovala na kultúrne domy v Československu, vybudované na území Prahy a Stredných Čiech, ktoré vznikali v časovom období medzi rokmi 1948 – 1989, teda počas vládnuceho komunistického režimu⁷⁶. Nasledujúce podkapitoly sú venované kultúrnym domom na vymedzenom území a v určenom časovom rozmedzí, ktoré vo svojich interiéroch ponúkajú vzácne diela výtvarného umenia. Z celkového počtu dvanástich skúmaných kultúrnych domov som vybrala päť „kulturákov“, ktoré prostredníctvom interiérového výtvarného umenia odrážali dobu svojho vzniku.

Do výberu som zaradila aj *Masarykův kulturní dům* v Mělníku, ktorého výstavba prebiehala medzi rokmi 1935 – 1936, a teda mimo mnou vymedzené časové obdobie. Rozhodnutie začleniť tento kultúrny dom som učinila najmä z toho dôvodu, že bol jedným z prvých vybudovaných kultúrnych domov v Československu, ktorý svojim riešením prispel k vývoju stavieb ďalších „kulturákov“. Ďalšie domy kultúry, ktorým sa kapitola venuje, sú z miest Příbram, Kolín, Praha a Březnice. Jednotlivé podkapitoly v krátkosti postupne pojednávajú o projektoch a výstavbe kultúrnych domov, o architektonickom riešení interiéru a o výtvarných dielach, ktoré sú v rámci konkrétneho domu kultúry koncipované. Na konci každej podkapitoly je uvedený súhrnný zoznam stále existujúcich pôvodných výtvarných objektov, ktoré odolali rekonštrukciám alebo zámernému odstráneniu z prostredia kultúrneho domu.

Zber dát k praktickej časti diplomovej práce prioritne prebiehal na základe terénneho výskumu. Fyzickej návšteve predchádzalo stanovenie cieľu, precízne plánovanie a vymedzenie lokalít či datovania výstavby kultúrnych domov. Navštíviť sa mi podarilo všetkých päť vybraných kultúrnych domov a priestormi ma sprevádzali zamestnanci týchto inštitúcií, ktorí mi často krát poskytlí cenné informácie. Dokumentácia hmotných prameňov v podobe výtvarných diel prebiehala prostredníctvom detailného skúmania jednotlivých objektov, počínajúc hľadaním signatúr, datovania vzniku, až po zhodnotenie súčasného začlenenia výtvarných prác v priestoroch kultúrnych domov. Fotografický materiál z terénu som následne selektovala a spracovala vyhovujúce zobrazenia, uverejnené v prílohe diplomovej práce.

⁷⁶ Po roku 1948 sa projekty pre kraj Stredných Čiech vypracovávali hlavne pod záštitou Krajského projektového ústavu v Prahe, ktorý združoval popredných českých architektov. (Koukalová, 2020, str. 132).

6.1 Masarykov kultúrny dom v Mělníku

Názov: Masarykův kulturní dům

Lokácia: U Sadu 323, 276 01 Mělník, okres Mělník, Středočeský kraj

Autor projektu: Ing. Josef Širc, Ing. arch. Bedřich Zeman

Ďalší architekt: Ing. dr. Jan Bohuslav Zelený

Projekt: 1934

Výstavba: 28. jún 1935 – jún 1936

Doba prevádzky: 28. jún 1936 – trvá

Stav: funkčný – po rekonštrukcii



Obr. č. 8: Celkový pohľad na Masarykov kultúrny dom z juhozápadnej strany.

Foto: autorka

6.1.1 História vzniku Masarykovho kultúrneho domu v Mělníku

V roku 1928 mesto Mělník znovu začalo uvažovať o výstavbe mestského divadla alebo iného kultúrne – spoločenského zariadenia⁷⁷. „*Tehdejší starosta města Josef Tykal předložil městskému zastupitelstvu návrh na vybudování víceúčelového kulturního domu, jehož součástí mělo být městské muzeum, knihovna, čítárna, přednášková síň a především velký sál pro divadelní představení, koncerty a další kulturní programy. Současně se měl nový kulturní dům stát také památkem Osvobození a pomníkem na počest padlých v první světové válce. Zastupitelstvo města návrh jednomyslně přijalo a zároveň rozhodlo, že nové kulturní zařízení ponese jméno prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka s odkazem na jeho zásluhy o československý stát.*“ (Michňová, Kareisová, 2016, str. 10).

V priebehu meniacej sa politickej situácie, ktorá nasledovala po medzivojnovom období, počas ktorého MKD vznikol, sa menila aj programová náplň kultúrneho domu. Počas obdobia vládnuceho komunistického režimu sa činnosť MKD orientovala predovšetkým na výchovu a vzdelávanie obyvateľstva v socialistickom duchu, na kultúrne politické akcie, či na propagandu. V komunistickom období sa stalo bežným premenovávanie ulíc či verejných budov – podobný osud postihol aj Masarykov kultúrny dom. Pomenovanie dostal po dôstojníkovi, neskôr kapitánovi Otakarovi Jarošovi, ktorý v Mělníku vyrastal⁷⁸. Kultúrny dom od roku 1952 niesol názov *Dům osvěty kpt. Otakara Jaroše* až do zamatovej revolúcie v roku 1989, kedy následne získal opäť svoj pôvodný názov.

6.1.2 Spolok pre postavenie Masarykovho kultúrneho domu

Ešte pred rokom 1874, kedy padol prvý návrh na založenie mestského divadla, sa v 60. rokoch 19. storočia sformovala mělnická divadelná spoločnosť. Jej hlavnými členmi bol mestský tajomník Karel Schuberth a oficiál berného úradu Jindřich Lerch, či herečka Marie Horská. Spolok mal okolo tridsať členov, ktorí pochádzali z kruhov predstaviteľov mesta či mělnických podnikov. „*V roce 1874 převzal mělnickou divadelní scénu Sokol... V čele sokolské scény stáli knihtiskař Josef Jelen, bývalý herec Hynek Vendler a starosta Sokola František Vinkler. Návrh na vybudování městského divadla podpořil tehdejší*

⁷⁷ Snaha o založenie mestského divadla v Mělníku sa pohybovala už od roku 1874. (Michňová, Kareisová, 2016, str. 8).

⁷⁸ Narodenie: 1912, Louny. Úmrtie: 1943, Sokolovo. Hrdina Sovietskeho zväzu, ktorý padol počas boju proti nacistom na Ukrajine. (<https://www.mulouny.cz/cs/mestsky-urad/odbory-mestskeho-uradu/vedeni/aktualni-informace/kpt-otakar-jaros-1912-louny-1943-sokolovo.html>, 3.1.2022).

mělnický purkmistr Václav Haupt.“ (Michňová, Kareisová, 2016, str. 8). Pôvodný divadelný spolok sa tak rozšíril a vznikol Spolok pre postavenie Masarykovho kultúrneho domu.

Divadelný spolok ešte v 60. rokoch 19. storočia začal zhromažďovať finančné prostriedky na vybudovanie mestského divadla. Tieto financie neskôr použil Spolok MKD pri výstavbe kultúrneho domu. Spolok MKD bol financovaný zo ziskov kultúrnych akcií a z finančných darov. Prvým takýmto darom bola suma vo výške 150 000 Kč od Mělnickej Sporiteľne. Každý darca sa stal automaticky členom spolku a získal čestný diplom ako poďakovanie. Následne sa zástupcovia spolku rozhodli, že budú po dobu 10 rokov odvádzať tretinu svojich úspor na konto Spolku MKD. (Michňová, Kareisová, 2016, str. 13).

6.1.3 Projekt a realizácia MKD

V roku 1930 mestské zastupiteľstvo v Mělníku vyhlásilo verejnú súťaž na projekt Masarykovho kultúrneho domu. Do súťaže bolo zaslaných 26 návrhov, ktoré odpovedali zadaným podmienkam pre nový kultúrny dom. Po dvoch kolách súťaže porota vybrala ako víťazný návrh projekt dvoch architektov z Mělníka – Josefa Širca⁷⁹ a Bedřicha Zemana⁸⁰. Víťazný návrh, ktorý architekti predložili, presahoval v nákladoch na výstavbu budovy čiastku 2 000 000 Kč, ktorú nebolo možné poskytnúť kvôli vtedajšej hospodárskej kríze. Projekt Širca a Zemana sa teda spojil s projektom, ktorý vypracoval do súťaže J. B. Zelený a spoločne ho predložili v roku 1934. U tohto návrhu boli predpokladané náklady na výstavbu budovy vypočítané na čiastku 1 600 000 Kč, následne bol projekt schválený a zrealizovaný. Konečné náklady na výstavbu objektu, zahrňujúce aj bronzovú sochu T. G. Masaryka, vybavenie interiéru a javiska, sa iba minimálne líšila od predpokladaných nákladov. Finálna čiastka vynaložená na výstavbu kultúrneho domu predstavovala 1 665 000 Kč. (Michňová, Kareisová, 2016, str. 14 – 19). Stavba kultúrneho domu prebiehala medzi rokmi 1935 – 1936 a bola vystavaná v štýle funkcionalistického purizmu⁸¹. Budova Masarykovho kultúrneho domu má obdĺžnikový pôdorys, ktorý je na južnej strane zakončený polkruhovým vystúpeným útvarom. (obr. č. 8 a obr. č. 9). Vstupné priečelie je riešené tromi dvojdvierovými vchodmi, nad ktorými sú pridružené tri

⁷⁹ Narodenie: 15. júl 1896, Mělník. Úmrtie: 4. november 1970, Mělník. Stavebný inžinier. Vyštudoval pozemné stavitelstvo na ČVUT v Prahe. (Michňová, Kareisová, 2016, str. 15).

⁸⁰ Narodenie: 8. december 1899, Mělník. Úmrtie: 4. január 1954. Architekt, divadelný scénograf. Vyštudoval architektúru na ČVUT v Prahe. (Michňová, Kareisová, 2016, str. 15).

⁸¹ Okrem potlačenia dekoratívnych prvkov sa vo funkcionalistických stavbách menila aj vnútorná organizácia budovaného priestoru. (Mukařovský, 1946, str. 7).

menšie okná a biely nápis *Masarykův kulturní dům*. Plocha fasády okolo dverí je obložená bielym svetlým mramorom a horná okenná časť obkladom z pálenej tehly. (obr. č. 10). Zvyšné exteriérové steny budovy sú v prevedení bielej omietky.

Na fasáde kultúrneho domu pri hlavnom vstupe je umiestnená pamätná tabuľa, ktorá obsahuje nasledovný text: „*Z ušlechtilé obětivosti občanů, ze vzácné štědrosti města Mělníka a mělnické spořitelny, láskou a neúnavnou prací horlivých nadšenců, stvořeno toto krásné dílo, jež podle návrhu Ing. architektů Josefa Širce, Bedřicha Zemana, dr. Ing. Jana B. Zeleného, provedl v roce 1936 stavitel Václav Nový na věčnou paměť presidenta osvoboditele, k počtě obětí veliké války a pro kulturní pokrok Mělnicka.*“ (obr. č. 11).

6.1.4 Interiér MKD

Po vstupe cez hlavný vchod Masarykovho kultúrneho domu sa návštevník ocitne v hale foyeru s pokladňou (obr. č. 12), ktorej steny a podlaha sú obložené svetlým mramorom, vďaka ktorému sa opticky hala zväčšuje. V hale sa ďalej nachádza šesť umelecky spracovaných lustrov (obr. č. 13). Z foyer vedie monumentálne schodisko na medziposchodie s vyvýšenou podestou, na ktorej je umiestnená bronzová socha T.G. Masaryka (obr. č. 14). V pravom rohu podesty je miesto, kde bol údajne položený základný kameň, do ktorého bol vložený pamätný spis od členov Spolku MKD (obr. č. 15). Zadná stena za bronzovou sochou je obložená bielym a čiernym mramorom. Táto časť MKD slúži ako pamätník obetiam z prvej svetovej vojny, kde je na bielom mramore vysekaných 200 mien padlých mělnických občanov a text *Život národa z obětí synů* (obr. č. 16).

Objekt MKD má jedno nadzemné podlažie, na ktoré vedú z medziposchodia dve menšie postranné schodiská (obr. č. 17). Celý interiér haly a otvorenej galérie nad schodiskom sa nesie v jednotnom štýle bieleho obloženého mramoru. Priestor je čistý a presvetlený vďaka bočným oknám na medzistupni, kde je umiestnená socha T. G. Masaryka a vďaka čiastočne presklenému stropu v hale na prvom poschodí (obr. č. 18). V prízemí sa na južnej (pravej) strane v polkruhovom výklenku nachádza komornejší priestor v podobe malej sály s pódium (obr. č. 19). Ďalej je na tej istej strane objektu v prízemí umiestnená kaviareň so samostatným vchodom zo vstupnej haly. Severná (ľavá) časť budovy vedúca z prízemia začína priestorom pred hlavnou sálou, kde sa nachádza šatňa pre návštevníkov a toalety (obr. č. 20). Táto predsieň pokračuje dvoma vstupmi na prízemie do hlavnej veľkej divadelnej sály s balkónom a lôžami po oboch stranách (obr. č. 21 – 22). V zázemí sály sa nachádzajú priestory potrebné k chodu divadla ako šatne pre

účinkujúcich, sklad či skúšobňa. V severnej časti na prvom poschodí je umiestnené podobné predsálie so šatňou a toaletami. Priestor pokračuje vstupnými dverami na balkón a lôže hlavnej sály, ktoré sú vybavené ešte pôvodnými sedadlami (obr. č. 23 – 24). Strop v hlavnej sále je riešený obdĺžnikovými kazetami s tromi pásmi osvetlenia zapustenými do jednej roviny (obr. č. 25). Z haly na prvom poschodí sa vstupuje do južnej časti MKD, ktorá ponúka priestranú a otvorenú tanečnú sálu (obr. č. 26).

Pôvodná koncepcia priestorov Masarykovho kultúrneho domu sa od súčasnej podoby líšila v niekoľkých obmenách. „*Na jižní straně byla do přízemí a suterénu umístěna knihovna s čítárnou, včetně skladu knih a kanceláře knihovníka. Dále se zde nacházel malý přednáškový sál se 140 místy k sezení a sklad muzea. V prvním patře sídlilo Krajské muzeum s památkem odboje. Severní část budovy Masarykova kulturního domu byla určena pro velký divadelní sál s příslušenstvím a potřebným vybavením. Kapacita divadelního sálu v přízemí byla 350 míst k sezení, na galerii 50 osob, další pak v deseti lóžích. Zároveň zde byl vyhrazen prostor pro 50 míst ke stání a dva kuřácké salonky.*“ (Michňová, Kareisová, 2016, str. 21).

6.1.5 Umelecké objekty v MKD

V interiéri Masarykovho kultúrneho domu sa nachádza len jediný umelecky spracovaný objekt, v rámci architektonického návrhu projektu. Ako solitér, stojí na medzi podeste schodiska bronzová socha Tomáša Garriguea Masaryka⁸², umiestnená na čiernom mramorovom podstavci (obr. č. 27). Masaryk stojí vzpriamene, ruky má založené a spojené za chrbtom, v ktorých drží baret alebo inú pokrývku hlavy. Postava sochy má odetý dobový odev v podobe fraku, vesty, košele s kravatou a frakových nohavíc. „*Vyhotovení monumentální bronzové sochy Tomáše G. Masaryka zadali zástupci Spolku MKD několika sochařům. Své návrhy zaslali akademičtí sochaři Otakar Kozák, Karel Dvořák a Vincenc Makovský. Po dlouhých diskuzích členové předsednictva Spolku MKD vybrali návrh od Vincence Makovského, který byl nakonec realizován.*“ (Michňová, Kareisová, 2016, str. 23). Pôvodná a originálna bronzová socha bola však počas druhej svetovej vojny odstránená, roztavená a bronz bol využitý na vojenské účely. Na prázdny podstavec neskôr zástupcovia mesta umiestnili sadrový odliatok sochy, ktorý získali od

⁸² Narodenie: 7. marec 1850, Hodonín. Úmrtie: 4. september 1937, Lány. Prvý Česko-slovenský prezident. (<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/tomas-garrigue-masaryk/zivotopis>, 3.1.2022).

Vincenca Makovského⁸³. Aj sadrový odliatok bol však odstránený s príchodom komunistického režimu v 50. rokoch 20. storočia. „*Socha T. G. Masaryka byla opět vystavena až v roce 1968, kdy období pražského jara přineslo krátké uvolnění. Po nástupu normalizace byla socha opět odstraněna a na její vystavení si Mělničtí počkali až do sametové revoluce. Tehdy byl sádrový odlitek znovu instalován na původní čestné místo nad schodiště vstupní haly.*“ (Michňová, Kareisová, 2016, str. 24). Nová bronzová socha však bola z tohto sadrového odliatku vyhotovená až v roku 2002, kedy sa jej vyhotovenie uskutočnila verejná zbierka. „*V roce 2002 byl sádrový odlitek prvního československého prezidenta převezen do Prahy, kde podle něj akademický sochař Antonín Kašpar vyhotovil bronzovou sochu.*“ (Michňová, Kareisová, 2016, str. 24). Bronzová socha T. G. Masaryka vyhotovená ak. sochárom Antonínem Kašparem⁸⁴ bola do MKD inštalovaná ešte v roku jej výroby a stojí tam dodnes. V priestorovom začlenení je bronzová socha T. G. Masaryka uchopená ako pamätník prvému československému prezidentovi. Jej umiestneniu a pohľadu na ňu nebránia žiadne rušivé objekty, a na pozadí steny z bieleho mramoru s čiernym zvislým mramorovým obloženým, sa znamenite vyníma.

Tak ako samotný kultúrny dom, aj bronzová socha T. G. Masaryka je od dátumu 18. augusta 2008 štátom chránenou kultúrnou pamiatkou. (<https://pamatkovykatolog.cz/masarykuv-spolecensky-dum-2174497>, 2.11.2021).

V hale na prvom poschodí kultúrneho domu je nad dverami do zasadacej miestnosti umiestnený obraz krajinomalby v zlatom ráme od neznáameho autora (obr. č. 28). Podľa slov pracovníkov „kulturáku“ tu táto maľba bola inštalovaná dodatočne a nie je teda pôvodne koncipovaná v rámci návrhu projektu kultúrneho domu. Je možné, že maľba pochádza zo zbierky múzea, ktoré v Masarykovom kultúrnom dome sídlilo po jeho otvorení.

Pozoruhodné sú aj lustre umiestnené v interiéri haly foyeru a v priestoroch šatne na prízemí kultúrneho domu. Lustre vo vstupnej hale majú tvar obrátenej pyramídy, skladajúcej sa z troch „poschodí“ sklenených obdĺžnikových hranolov. Vrstva najbližšie ku stropu je najširšia, s najpočetnejšími sklenenými komponentmi o množstve šesťnásť kusov. Ďalšia vrstva je zložená z dvanástich hranolov a posledná, najnižšia vrstva má len štyri sklenené prvky. Pohľad zospodu na luster tvorí útvar štvorca (obr. č. 30 – 31). Ďalší takto remeselne spracovaný luster sa nachádza na prízemí v priestoroch predsália a šatne. Je

⁸³ Narodenie: 3. jún 1900, Nové Město na Moravě. Úmrtie: 28. december 1966, Brno. Český akademický sochár, maliar, profesor na AVU v Prahe. Vyštudoval AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/2740>, 3.1.2022).

⁸⁴ Narodenie: 4. marec 1954, Praha. Český akademický sochár a maliar. Vyštudoval VŠUP v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/666>, 3.1.2022).

skomponovaný z rovnakých sklenených hranolov ale do tvaru kruhu, má väčší počet hranolov a je vďaka nim impozantnejší (obr. č. 32). Zhotoviteľ týchto lustrov je neznámy.

Objekt Masarykovho kultúrneho domu je situovaný v prostredí Sadov kapitána Jaroše⁸⁵. Práve do tohto parku, ktorý tiež prešiel po nástupe komunistického režimu zmenou názvu na *Sady pionýrů*, bola v roku 1958 umiestnená bronzová socha kapitána Otakara Jaroše (obr. č. 33 – 34), ktorej autorom bol ak. sochár Oskar Kozák⁸⁶. Figúra je odetá do zimnej uniformy s kožušinou a obe ruky má zohnuté pri hrudi. Pravú ruku má zovretú v päst' a v ľavej ruke drží ďalekohľad. Socha stojí na kónickom mramorovom podstavci, na ktorom sa zo všetkých štyroch strán nachádzajú bronzové reliéfy s výjavmi z 2. svetovej vojny. Na podstavci je umiestnený nápis: *Kapitán Otakar Jaroš – hrdina Sovětského svazu*.

Od 3. mája 1958 je objekt sochy pamiatkovo chránený. (<https://pamatkovykatalog.cz/socha-kpt-jarose-14556974>, 2.11.2021).

6.1.6 Finálny zoznam výtvarných objektov z kultúrneho domu

1. **Bronzová socha T. G. Masaryka** umiestnená na medziposchodí schodiska kultúrneho domu. Autorom pôvodnej sochy bol ak. maliar Vincenc Makovský, zhotovenej medzi rokmi 1935 – 1936. Súčasná socha T. G. Masaryka pochádza z dielne ak. sochára Antonína Kašpara, ktorú vyhotovil v roku 2002.
2. **Krajinomalba** od neznámeho autora, umiestnená v hale na prvom poschodí.
3. **Bronzová socha kapitána Otakara Jaroše**, situovaná v exteriéri priľahlých Sadov Otakara Jaroše, ktorej autorom je ak. sochár Oskar Kozák. Vznik sochy je datovaný do roku 1958.

⁸⁵ Budovanie okrasného parku prebiehalo spolu s výstavbou kultúrneho domu medzi rokmi 1935 – 1936. Projekt pre priliehajúce okolie a park navrhol Josef Adámek, architekt a profesor z Vyšší školy ovocnícko-vinařské. (Michňová, Kareisová, 2016, str. 19).

⁸⁶ Narodenie: 25. september 1909, Gramat – Neusiedl, Rakúsko. Úmrtie: 5. jún 2004, Praha. Český sochár. Vyštudoval AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/764>, 3.1.2022).

6.2 Kultúrny dom v Příbrami

Názov: Kulturní dům Příbram/Divadlo A. Dvořáka

Lokácia: Legionářů 400, 261 01 Příbram, okres Příbram, Středočeský kraj

Autor projektu: Ing. arch. Václav Hliský

Ďalší architekt: Otakar Jurenka⁸⁷, Jiří Náhlík⁸⁸, M. Michal⁸⁹

Projekt: okolo 1955/1956

Výstavba: 1957 – 1959

Doba prevádzky: 7. november 1959 – trvá

Stav: funkčný – vyžaduje rekonštrukciu



Obr. č. 35: Celkový pohľad na kultúrny dom z východnej strany. Foto: autorka.

⁸⁷ Narodenie: 8. august 1923, Brno. Česká architekt. Vyštudoval VUT v Brne. (<https://cs.isabart.org/person/43886>, 3.1.2022).

⁸⁸ Narodenie: 24. apríl 1930, Javornice. Český architekt. Vyštudoval ČVUT a AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/44606>, 3.1.2022).

⁸⁹ Narodenie: neznáme. Úmrtie: neznáme.

6.2.1 Projekt a realizácia kultúrneho domu

Ševčík s Benešom vo svojej knihe popisujú výstavbu multifunkčných kultúrnych domov nasledovne: „*Velké kulturní domy se staly pro české architekty cvičením na téma realizace polyfunkčního objektu. V něm se zpravidla propojovalo divadlo, kino, restaurace, prostory pro zábavu (nezbytný estrádní a tančení sál) a prostory pro vzdělávání (klubové místnosti, knihovna), případně i hotelové zařízení. Takto velkoryse koncipované a nákladné objekty patřily na přelomu padesátých a šedesátých let a v průběhu let šedesátých ke státům preferovaným objektům – zde se měl posilovat kolektivní způsob života vůči individualismu...*“ (Ševčík, Beneš, 2009, str. 57). Kultúrny dom v Příbrami sa vo svojej veľkoleposti rozhodne môže radiť ku kultúrnym domom, ktoré verejnosti, či v minulosti alebo dnes, ponúkajú širokospektrálne zameranie v oblasti kultúrneho života.

Projekt kultúrneho domu v Příbrami, v ktorom dominuje prevažne nadčasový interiér, bol zverený do rúk architekta Václava Hilského⁹⁰. Honzík o kultúrnom dome píše: „*Při hodnocení těchto výtvarně kompozičních stránek příbramského kulturního domu nesmíme zapomenout, že jeho koncept a projektová příprava se dály kolem roku 1956, tedy v době velkého zlomu v názoru na architekturu. V tomto období mohlo snadno vzniknout dílo rozkolísané, váhavé, nejisté. Autor sa vyhnul těmto úskalím šťastně.*“ (Honzík, 1960, str. 546). Kultúrny dom sa začal stavať vo veľkolepom zdobenom štýle socialistického realizmu, ale postupne sa od tohto návrhu odkláňal a vznikol z neho objekt a takmer striednym tvaroslovím. (Sedláková, 1995, str. 36).

Základný kameň kultúrneho domu bol položený 1. mája 1957, kedy sa kultúrny dom začal stavať na základe predchádzajúcich udalostí, počas ktorých sa zrušili menšie divadlá v Benešově a Hořovicích. Za doby vlády komunizmu sa rozhodlo, že bude vystavané jedno veľké divadlo – v Příbrami, ktoré by sa stalo regionálnym. V dobe otvorenia kultúrneho domu v roku 1959 bol najväčším v celom Československu⁹¹. Na výstavbe kultúrneho domu sa podieľali aj politickí väzni z táborov Vojna a Bytíz, či zamestnanci příbramských Jáchymovských dolov. Kultúrny dom bol vybudovaný

⁹⁰ Narodenie: 6. september 1909, Krásno nad Bečvou. Úmrtie: 7. október 2001, Praha. Český architekt a urbanista. Vyštudoval architektúru na VŠUP v Prahe u profesora Otakara Novotného (<https://www.archiweb.cz/n/domaci/pred-100-lety-se-narodil-architekt-a-urbanista-vaclav-hilsky>, 29.12.2021). V čase výstavby kultúrneho domu v Příbrami bol vedúcim ateliéru Krajského projektového ústavu. V roku 1981 získal ocenenie Národní umělec. (Nový, 1981, str. 47).

⁹¹ Kultúrny dom sa venoval aj výstavnej činnosti. V roku 1965 v ňom vystavovala svoje fotografie umelkyňa Jitka Janatková. (Malý, Malá, 1999, str. 132). Narodenie: 15. február 1944, Praha. Úmrtie: 29. júl 2015. (<https://cs.isabart.org/person/1771>, 3.1.2022).

uprostred nového sídliska, ktoré spojilo predtým samostatnú obec Březové Hory s mestom Příbram. (https://www.pribramsko.eu/images/180901_kulturak/001.pdf, 14.11.2021).

Podmienkou pre umiestenie budovy kultúrneho domu bolo, aby sa miesto nachádzalo na pomedzí Březových Hor – dnes súčasť Příbrami ako mestská štvrť⁹² – a samotnej Příbrami. *„Jeho poloha byla zvolena tak, aby jeho vzdálenost od všech částí města nepřesahovala 1,5 km. Nový kulturní dům je však středem širší zájmové oblasti, ke které náleží též čtvrť Stalingrad, Staré Březové Hory, dále obce Podlesí, Vysoká Pec, Bohutín a další okruh obcí. Celá tato oblast, která gravituje ke kulturnímu domu, představuje asi 50 tisíc obyvatel.“* (Honzík, 1960, str. 538). Hlavnou požiadavkou ale bolo, aby bol nový kultúrny dom umiestnený na kopci, a najlepšie priamo oproti Svaté Hoře. Túto skutočnosť potvrdzuje aj nasledovné: *„Budova má vyvýšenou dominantní polohu, spočívá na plošine na východním svahu, odkud se rozevírá vyhlídka do volné krajiny, na starou Příbram a na umělecko-historický celek Svaté Hory.“* (Honzík, 1960, str. 538).

Architekt Václav Hilský navrhol projekt kultúrneho domu v Příbrami v štýle moderného klasicizmu⁹³ (obr. č. 35). *„Monumentální budova multifunkčního kulturního domu má členitý několikrát zalomený půdorys blízký se podobě písmena "L".“* (<https://pamatkovykatalog.cz/spolecensky-dum-14458480>, 14.11.2021). Budova je zložená z troch blokov, ktoré majú rôzne výškové úrovne a sú prepojené v jeden celok (obr. č. 36). V najvyššej časti budovy sídli divadlo a kino, na druhej strane je hotel, nízka spojovacia budova je určená na komerčné účely (reštaurácia, kaviareň), ale nachádza sa tam zároveň vchod do Malej scény a do spoločenskej sály (obr. č. 37). Reštaurácia a kaviareň mala slúžiť súčasne kultúrnemu domu a aj hotelu, aby mali tieto gastronomické zariadenia čo najväčšie ekonomické využitie. (Honzík, 1960, str. 540). Okrem Veľkej a Malej scény je v budove kultúrneho domu zriadená aj klubová scéna. Celý komplex budovy je prístupný zo všetkých strán a je ukončený rovnou strechou. *„Nosná konstrukce budovy je provedena jako skelet z monolitického železového betonu. Sálková budova má modul 5 m, budova klubovní 4 m, hotel 3,6 m. Střecha nad divadelním sálem a jevištěm je provedena z ocelových příhradových nosníků.“* (Honzík, 1960, str. 540). Fasáda budovy je obložená hořickým pieskovcom a kameninovou omietkou. Pôvodné plány architekta Hilského boli, že z každej strany umiestni tri veľké vchody. Nakoniec v návrhu zvíťazil iba jeden vchod z juhovýchodnej strany, vedúci do časti budovy s divadlom. *„V kompozici exteriéru*

⁹² V minulosti boli Březové Hory samostatná obec. S Příbramou boli naposledy zlúčené po nástupe komunizmu v roku 1953. (<https://www.turistika.cz/mista/brezove-hory/detail>, 3.1.2022).

⁹³ Moderný klasicizmus (neoklasicizmus) – jedna z vetiev architektúry vyformovaná v druhej polovici 20. rokov 20. storočia, ktorá bola v protiklade s avantgardnými štýlmi, konštruktivizmom či funkcionalizmom.

převládá důsledně symetrické uspořádání architektury. Charakteristické pro stavbu jsou dlouhé horizontální řady oken s plastickým orámováním, přerušené vertikálními prosklenými řadami rozměrnějších oken v místech, kde jsou prostory schodišť a hal.“ (<https://pamatkovykatalog.cz/spolecensky-dum-14458480>, 14.11.2021).

Kulturní dom v Příbrami je podle Ševčíka a Beneše „...spíše střídme a konzervativně pojatý... až ke kořenům moderny se vracející inspirace tohoto kulturního domu je ve svém nitru kombinována s vytríbenou lehkostí a ladností křivek zdůrazněnou výběrem ušlechtilých materiálů...“ (Ševčík, Beneš, 2009, str. 57). Na konstrukci KD byli použité hodnotné a dlouhodobé materiály jako mramor, kamenina či kvalitní dřevo. Kulturní dom působí ve své úplnosti takmer až konzervativním dojmem, čo pozorovateľ a môže zmiast', keď si uvedomí, že architekt Václav Hilský tvoril najmä funkcionalistické stavby⁹⁴.

O novo vybudovanom kultúrnom dome v Příbrami bol uverejnený článok v časopise *Architektura ČSR* z roku 1960 pod názvom *Nový kulturní dům v Příbrami*. Článok pojednáva o nasledovnom: „*Nový kulturní dům v Příbrami, jehož stavba byla dokončena letošního jara je dalším dokladem péče, jakou lidově demokratické zřízení věnuje zvyšování životní úrovně lidu. Budova doplňuje nově vyrostlé obytné čtvrti a dává městu Příbrami kulturní vybavení, jaké nikdy neměla. Doposud byla v hornickém městě kryta potřeba divadelní kultury toliko ochotnickou scénou v sokolovně. Kina byla rovněž nevyhovující. Restauranční a hostinské vybavení města nebylo o mnoho lepší. Tyto nedostatky jsou nyní odčiněny výstavbou nového kulturního střediska s profesionální činoherní scénou, s premiérovým kinem s širokouhlým plátnem, s moderním hotelem a restaurací.*“ (Honzík, 1960, str. 537). Kulturní dom, situovaný na severovýchodnej strane sídliska, sa stal jeho dominantou a ústredným objektom, ktorý je viditeľný už z príjazdovej cesty, smerujúcej do obytnej zóny.

Od začiatku stavby bola budova domu kultúry za dva roky kompletne vystavaná a v okolí je kulturní dom monumentálnou dominantou, už od svojho otvorenia v novembri roku 1959. „*Celkový obestavěný prostor je 76 000 m². Celkový stavební náklad, včetně vnitřního zařízení, při odečtení zvláštních příplatků pro prováděcí závod J. D. obnášel 29 397 000 Kčs, cena za 1 m³ tudíž činí 386,- Kčs, což je při takto vybavené stavbě velmi příznivé.*“ (Honzík, 1960, str. 540). Okrem architekta Hilského sa na projekte kulturného domu podieľali aj ďalší odborníci. Na statickej časti kulturného domu pracovali inžinier

⁹⁴ Hilský patril medzi výrazných predstaviteľov mezivojnovej moderny a českej avantgardy, do ktorej spadal aj smer funkcionalizmu.

Kratochvíl a inžinier Čermák. Na interiérovom zariadení spolupracoval spolu s Hilským aj J. Zeman. (Honzík, 1960, str. 540). Od dátumu 27. apríla 2006 je celý objekt kultúrneho domu a divadla kultúrnou pamiatkou Českej republiky. V roku 2009 sa rozhodlo, že ku pamiatkovo chránenej budove kultúrneho domu bude na jej južnej exteriérovej fasáde zrealizovaná prístavba výťahu. Prevedenie nového výťahu, s priznanou železnou konštrukciou a skleneným celo-plášťovým obvodom s nádychom zelenej farby, neakceptuje a narúša vizuál historickej budovy⁹⁵.

Otakar Nový píše, že Hilský: „... *který před válkou ani po válce nikdy nepřipouštěl, že by jakýkoli funkční, technický nebo ekonomický racionalismus měl do té míry předurčit stavební návrhy, že by v nich nezbyl prostor pro vrcholnou koncepci výtvarnou.*“ (Nový, 1966, str. 41). Ďalej píše: „*Václav Hilský patří k meziválečné generaci, která dovršovala průkopnické dílo jejích zakladatelů stále čtenějšími návrhy a realizacemi. Dávala jí už osobitou tvář české školy, úměrné měřítko a ono civilní, neokázalé pojetí, které bylo charakteristickým projevem politického postoje naší architektonické avantgardy, která adresovala své dílo společnosti bez třídních protikladů.*“ (Nový, 1966, str. 44).

Počas fungovania kultúrneho domu sa uvažovalo o jeho niekoľkých prestavbách. Najrozsiahlejšou prestavbou mala byť tá, o ktorej v roku 1986 informovalo periodikum *Architektura ČSR*, v podobe krátkeho článku o prístavbe kultúrneho domu v Příbrami. „*Cílem přístavby kulturního domu Příbram – Březové hory je získat pro okresní město Příbram velký víceúčelový sál, ve kterém by se mohly konat významné politické a kulturní akce. Takový sál městu, jehož význam a počet obyvatel stále roste, chybí. Nedostačující je i klubová část kulturního domu (KD) určená pro zájmovou činnost obyvatel ve volném čase. Tuto situaci a vzrůstající požadavky na kulturní zařízení bylo rozhodnuto řešit přístavbou ke stávajícímu KD.*“ (Doležel, 1986, str. 256). O novovzniknutom projekte prístavby kultúrneho domu v Příbrami uvádzal časopis *Architektura ČSR* aj údaje o investorovi, projektantovi, autorovi, údaje o celkových nákladoch prístavby kultúrneho domu, či o kapacite sály.

⁹⁵ Národní památkový ústav však prístavbu výťahu schválil, kedy návrh podpísal námestník NPÚ Ing. Jan Žižka, ktorý tvrdil, že výťah rešpektuje architektúru budovy a že použité materiály sú nenápadné. (<https://www.pribramsko.eu/kulturni-dum-pamatkari-s-podobou-vytahu-souhlasi-4764?ID=4764>, 29.12.2021).

Investor prístavby KD v Příbrami: Uranové doly Příbram

Generálny projektant: KPÚ Praha atel. C-12

Autor: František Doležel

Generálny dodávateľ: ZRUP-Příbram⁹⁶

Náklady stavby: 49 mil. Kčs

Kapacita sály: 1000 osôb

Autor článku František Doležel a autor samotného projektu prístavby, ďalej uvádza: „*Předložená studie řeší sál jako samostatný objekt. Je umístěn v exponovaném svážitém území trojúhelníkového tvaru mezi KD, školou a třídou Osvobození. V této poloze a svým výškovým osazením se objekt dostal do významné polohy, aniž se snaží konkurovat KD... Vstup do sálu, který je umístěn osově proti vstupu KD, je obohacen krytou pergolou. Tomuto nástupnímu předprostoru dominuje plastika umístěná v těžišti celého areálu.*“ (Doležel, 1986, str. 256). Aj napriek už navrhnutému projektu či vyčleneným financiam na túto prístavbu ku kultúrnemu domu v Příbrami neprišlo.

6.2.2 Interiér kultúrneho domu

Budova bola postavená v štýle prísneho socialistického realizmu. Interiér je však, a to zvlášť na vtedajšiu dobu, hypermoderný. Ako vraví Anna Čiperová: „*Architekti, ktorí kultúrny dom v Příbrami navrhovali, sa podieľali na výstavbe Pavilónu Expo v Bruseli. Tým pádom sem tie umelecké smery implementovali. Budova zvonka je síce ťažká sorela, ale interiér bol nadčasový. Všetky zvlnené, ale aj iné detaily architekti priniesli zo zahraničia.*“ (Rozhovor zo dňa 31. augusta 2021). Podľa Honzíka je interiér budovy: „*...ďále než její zevnějšek. Jeví se v nich ještě radikálnější oproštění a využívání tvarových možností nových technik... U foyeru divadla, kde je snaha o slavnostnější nebo monumentálnější účinek, spolupůsobí při formování určité reminiscence. Je to prohnutí galerie, profilace její desky, dekorativní, ale jednoduché řešení zábradlí.* (Honzík, 1960, str. 548).

V sálovej budove, kde do foyer ústi hlavný vchod, sa nachádza kino a divadlo. (obr. č. 38). Balkón vo foyer je vytvarovaný do jednej monumentálnej vlny, ktorá je zložená z jednotlivých oblých kovových mreží (obr. č. 39). Zvyšné priestory ponúkajú vstupnú halu s pokladňami, divadelný vestibul, šatne, bufet, priestor s kinom či priestor pre divadelný orchester. Na dlažbu vo foyer bol použitý biely a čierny mramor. „*Podlaha*

⁹⁶ Podnik zameraný na činnosť v stavebníctve a výrobe oceľových konštrukcií, sídlia v Příbrami. Podnik bol založený v roku 1948. (<https://www.zrup.cz/o-nas/zrup-pribram>, cit. 19.11.2021).

divadelního foyeru leží v 1. patře, v úrovni nejvyšší části parteru. Tento divadelní foyer je rozvinut jako monumentální dvoupodlažní prostor s galerií, z níž jsou vchody na balkon hlediště. Boky foyeru jsou vyzdobeny sochařskými reliéfy. Kino, které je vybaveno širokouhlým plátnem, obsahuje 500 sedadel. Strop je řešen z krabicových segmentů, které jsou upraveny jako osvětlovací rampy pro nepřímé osvětlení.“ (Honzík, 1960, str. 539). Divadelná sála má kapacitu 600 miest (obr. č. 40). Strop v hlavnej divadelnej sále je zhotovený do podoby veľkých vln (obr. č. 41), opozitne voči nemu sú steny prevedené pomocou menších zvislých kanelovaných oblúkov (obr. č. 42). Návrh javiska zhotovil inžinier Švarc a malo byť určené pre permanentné využitie profesionálnej miestnej scény ale aj súbory iných veľkých divadiel. (Honzík, 1960, str. 539).

Typickým prvkom interiéru je zvlnenie – vlnky sú aplikované všade, na stenách vo všetkých sálach, stropy sú taktiež prevedené v zvlnenej podobe. Detaily, ako kovové vetráky na stenách v podobe mriežok oblých a vlnitých tvarov (obr. č. 43). *„Zábradlí ve dvoranách a mříže na radiátorech jsou z ocelových prutů nebo z pásového železa.“* (Honzík, 1960, str. 540). Vo svojej dobe bol interiér kultúrneho domu jedným z najmodernejších interiérov. Všetky zvlnené, ale aj iné detaily architekti priniesli zo zahraničia. V celom interiéri foyeru sa nachádzajú masívne stĺpy. *„Betonové sloupy v těchto prostorách jsou obloženy zvlněným hliníkovým plechem. Stěny divadelních hledišť jsou provedeny ze zvlněného absorpčního materiálu.“* (Honzík, 1960, str. 540). Vďaka svojmu kanelovanému vzhľadu evokujú stĺpy antické piliere (obr. č. 44). S dizajnom zábradlia (obr. č. 45 – 46), použitom v interiéri či exteriéri kultúrneho domu, korešponduje aj prevedenie zábradlia na okolitých bytových domoch, ktoré kultúrny dom obklopujú (obr. č. 47). Súčasťou domu kultúry je aj spoločenská sála umiestnená v spojovacej časti budovy. Strop v spoločenskej (estrádnej sále) je trochu rozdielny, ale tak isto prevedený s typickými vlnenými a oblými tvarmi (obr. č. 48). Vo foyer spoločenskej sály sa nachádzajú stĺpy obložené pôvodnými zrkadlami. Celkovo v interiéri kultúrneho domu boli využité kvalitné materiály ako mramor, kamenina a drevo – fínska breza.

„Řada monofunkčně navržených prostor je dnes rovněž pro přehnané rozměry nevariabilním jsou zakleté do jednoúčelnosti. Smutnou signifikantní inovací sui generis do těchto prostor jsou velké dnes nevhodné kovové mříže dodatečně umísťované k prostorům šaten – brutální artefakt, který architekti kulturních domů pro tyto rovněž mramorem vyložené prostory zajisté nezamýšleli.“ (Ševčík, Beneš, 2009, str. 58). Kultúrny dom v Příbrami síce svoju rozlohu a množstvo priestorov dokáže využiť aj dnes na rôzne kultúrne či spoločenské podujatia, umiestneniu kovových mreží mimo konceptu

architektonického návrhu sa nevyhol. V rámci návrhu a realizácie sa v kultúrnom dome nachádzajú kovové zábradlia, taktiež prevedené do podoby jednotiacej vlnovkovej formy. Pri bližšom skúmaní však pozorovateľ nájde aj takto surovo dodatočne umiestnenú kovovú mrežu vo foyer spoločenského sálu v bufete (obr. č. 49). Táto mreža sa vymyká idei zvlnených artefaktov, na ktorých je vybudovaný celý interiér kultúrneho domu. „*V interiéreru je poväčšine dosaženo elegantního prostředí, které není – co do vkusu – nijak pozadu za velkoměstskými veřejnými prostorami divadelních hal, hotelových recepcí, kaváren a restaurací světové úrovně. Nemůže být lepšího dokladu pro úsilí socialistického zřízení, nežli je nový příbramský kulturní dům.*“ (Honzík, 1960, str. 548).

Členovia komunistickej vlády sa ďalej rozhodli, že do všetkých divadiel v Československu budú umiestňovať organy. Do příbramského divadla boli organy umiestnené v roku 1982 na zadnú stenu javiska Veľkej scény (obr. č. 50). (https://www.pribramsko.eu/images/180901_kulturak/001.pdf, 14.11.2021). Ide o štvor-manuálové organy monumentálnych rozmerov, ktoré sú stále funkčné. Sú to jediné funkčné organy zo všetkých organov, ktoré sa počas komunistického režimu do divadiel umiestnili⁹⁷.

6.2.3 Umelecké objekty kultúrneho domu

Na priečelí kultúrneho domu nad hlavným vchodom v atike, je ako jediný výtvarný objekt v exteriéri fasády umiestnená skupina troch reliéfnych alegorických sôch z pieskovcového kameňa, ktorých autorom je ak. sochár Bedřich Stefan⁹⁸ (obr. č. 51). Honzík píše: „*Sochařský doprovod hlavního průčelí sálové budovy je šťastný.*“ (Honzík, 1960, str. 548). Uprostred trojuholníkovej kompozície súsošia je zobrazená sediaci žena na tróne hľadiaca priamo vpred, ktorá v každej ruke drží jednu divadelnú masku – komédiu a tragédiu. Táto socha predstavuje alegóriu k divadlu. Sochy na pravo a v ľavo, sediace k ústrednej postave na tróne chrptom, sú obklopené hudobnými nástrojmi – harfou, husľami, bubnom, ale aj knihami či maliarskymi paletami. Socha naľavo je zobrazená z trojštvrťtinového profilu v sede, ako drží v rukách knihu, položenú na kolenách. Za svojim chrptom má vyobrazenú sediacu labuť a nízky reliéf predstavujúci Pegasa stojaceho na antickom stĺpe. Pri svojich nohách má ďalej položenú rozprestretú drapériu, na ktorej

⁹⁷ Ďalšie podobne veľké organy sa nachádzajú v divadle v Klatovech, ktoré zhotovil spevák a organista Vilém Pejša, medzi rokmi 1972 – 1979. (<https://divadlo.klatovynet.cz/sds/varhany.asp>, 14.11.2021).

⁹⁸ Narodenie: 9. december 1896, Praha. Úmrtie: 31. marec 1982, Praha. Český sochár a profesor. Vyštudoval VŠUP a AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/223>, 3.1.2022).

a okolo ktorej, je uložená gitara, váza, knihy a malý bubon. Toto alegorické vyobrazenie súsošia ženy s predmetmi má predstavovať poéziu.

Socha ženy napravo je taktiež vyobrazená ako sediaca postava z trojštvrťinového profilu. Za chrbtom má zobrazeného delfína. V pozadí sochy sa ďalej nachádza nízky reliéf harfy. Pri nohách má táto žena rozloženú drapériu, na ktorej sú položené husle a niekoľko trubiek. Socha predstavuje alegorické zobrazenie hudby. Všetky tri postavy žien sú odeté do dámskeho antického odevu. Dielo bolo realizované medzi rokmi 1958 – 1959 (obr. č. 52).

Vo foyer kultúrneho domu sa nachádzajú dva biele štukové reliéfy umiestnené na stenách oproti sebe, ktorých autorom je ak. sochár Jan Lauda⁹⁹. Tesne pred dokončením reliéfov v roku 1959 zomrel, a tak sa na ich dokončení podieľal jeho syn. Pri pohľade z foyer kultúrneho domu smerom na východ, sa na pravej strane nachádza reliéf *Múzy* na ľavej strane reliéf *Kováča* (obr. č. 53 – 54). Zobrazenie kováča a múzy je odlišné. Reliéf kováča v jeho výtvarnom spracovaní nesie známky kubizmu či futurizmu, je zobrazený drsne s ostrými hranami. Reliéf múzy je spracovaný v kontrastnom štýle voči vyobrazeniu kováča, prostredníctvom mäkkého, jemného umeleckého prevedenia so splývavým výrazom. Sú to viditeľné rozdiely a práve pri reliéfe zobrazujúceho kováča je poznať vplyv avantgardných smerov, s ktorými sa architekt Václav Hlinský a jeho spolupracovníci stretli v zahraničí. „Reliéf kováře má kubizující stylizaci, která není v dostatečném souladu s naturalizujícím reliéfem ženy na protější stěně. Zejména tento reliéf letící ženy s houslemi a smyčcem není dosti ekvivalentní architektuře.“ (Honzík, 1960, str. 548). Kováč je v kultúrnom dome pravdepodobne znázornený kvôli tomu, že Příbram bolo banské mesto, v ktorom sa nachádzali hute, a pri zakladaní miest kováč nemohol chýbať. Bez zručností kováčskeho remesla by bolo zakladanie nových miest obtiažne. Zobrazenie postavy kováča v kultúrnej inštitúcii je možná alegória k tomu, že kultúra a osídľovanie miest a obcí spolu úzko súvisia, a že kultúra a ľudstvo kráčajú neoddeliteľne ruka v ruke. Na reliéfe je kováč zobrazený v diagonále s rozkročenými nohami a so zdvihnutou rukou v náprahu, v ktorej drží kladivo (obr. č. 55). Pred ním je umiestnený kováčsky podstavec. V druhej ruke drží kliešte a v nich materiál, ktorý na podstavci spracováva. Kováč, odetý len do krátkej tuniky previazanej cez jedno rameno, je zachytený v pohybe, a rovnako sú zachytené odlietavajúce malé kúsky spracovávaného kameňa či železa, po dopade kladiva naň. V prostredí reliéfu okolo kováča na pravej aj ľavej strane, sú na zemi znázornené kopy

⁹⁹ Narodenie: 4. apríl 1898, Praha. Úmrtie: 11. marec 1959, Praha. Český sochár a pedagóg. Vyštudoval VŠUP a AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/2388>, 3.1.2022).

materiálu, pravdepodobne kameňov. Reliéf je na pravej strane doplnený obráteným kónickým útvarom, evokujúcim jaskynné stalaktity. Na ľavej strane v hornej časti šikmo nad postavou kováča kompozíciu dopĺňa menšie zoskupenie útvarov, taktiež pripomínajúce jaskynné kvaple. Celý reliéf, so svojimi všetkými prvkami, je komponovaný do obdĺžnikovej kompozície, v ktorej sa dajú presne určiť všetky štyri strany a rohy.

Reliéf *Múzy* (obr. č. 56), umiestnený vo foyer kultúrneho domu oproti reliéfu *Kováča*, je v úplne odlišnom prevedení. Postava ženy je zobrazená akoby v skoku, s jednou pokrčenou nohou a s druhou vystretou. Jednu ruku má zdvihnutú do výšky a drží v nej husle, ktoré sú medzi ladiacimi kolíkmi a slimákom previazané rozvzatou stuhou. Okolo huslí lieta malý motýľ. V druhej ruke, ktorú má žena spustenú popri tele, drží vzpriamene husľový sláčik. Vlasy ženy sú krátke, zviazané kvetinovým vencom. Postava ženy má odeté obopínajúce šaty s voľnou, rozvzatou drapériovou sukňou. Vedľa múzy je po ľavej strane zobrazený na úzkej a vysokej skale kozorožec. Pod skalou s kozorožcom je vyobrazené ležiace drevené poleno. Pravej strane, vedľa postavy múzy, patrí menšie zoskupenie zložené z trsov rákosia a kameňov. Toto zoskupenie dopĺňa žaba sediaca na kameni a lietajúca vážka okolo rákosia. Rovnako ako reliéf znázorňujúci kováča, tak aj tento reliéf múzy je komponovaný do čitateľnej obdĺžnikovej kompozície. Obe prevedenia reliéfov sú pre pozorovateľa relatívne dobre viditeľné, či už z prízemnia foyer alebo balkónu, až na niekoľko okrasných rastlín v črepníkoch, ktoré čiastočne zakrývajú bočné motívy týchto reliéfov.

Vo foyer sa ďalej nachádza sadrová socha *Hudby* so soklom (obr. č. 57), umiestnená na drevenom podstavci, ktorej autorom je ak. sochár Josef Václav Myslbek¹⁰⁰. Socha zobrazuje stojacu postavu ženy, zahalenú v drapérii, ktorá v rukách drží hudobný nástroj. Vznik tejto sochy sa datuje medzi rokmi 1907 – 1912. Nevie sa, odkiaľ sa tam táto socha objavila, pretože pri otvorení kultúrneho domu tam nebola inštalovaná. Rozmery sochy: výška 225 cm, šírka 53 cm, hĺbka 50 cm. „*Myslbek se dlouho zabýval myšlenkou sochařsky ztvárnit motiv Hudby. Z jeho deníků, poznámek a korespondence víme, že si námět vymezil heslem: "Hudba - duše - jaro - květ". Do práce se pustil v roce 1892, ale konečnou podobu hledal pracně po celých deset let v mnoha náčrtech a studiích různého pojetí a přístupů. Nejbližší se mu postupně stala idea druhého náčrtu, kterou charakterizoval slovy "Polibek - porozumění", postava dívky zahalené do umně řasené draperie, tisknoucí k srdci a ústům strunný nástroj, české varyto. V plastice Hudby Myslbek*

¹⁰⁰ Narodenie: 20. jún 1848, Praha. Úmrtie: 2. jún 1922, Praha. Český sochár a pedagóg. Vyštudoval AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/2389>, 3.1.2022).

vytvoril nadčasové dielo, plné vroucího citu a pôsobivého obsahu, mistrovsky zvládnuté v princípech soudobého francouzského sochařství. Na výsledném pojetí alegorie Hudby pracoval Myslbek až do roku 1907, v roce 1913 byla odlita do bronzu a 5. ledna 1914 osazena ve foyeru Národního divadla v Praze.“ (https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.P_1071, 14.11.2021).

V interiéru kultúrneho domu, najmä vo foyer, sú umiestnené umelecky spracované keramické lustre (obr. č. 58). Tieto lustre sú pôvodné a pochádzajú z dielne priemyselnej výtvarníčky Marie Rychlíkové¹⁰¹. V rozhovore Anna Číperová, zástupkyňa riaditeľa kultúrneho domu uviedla: „Sklenené kopule (ochrana žiaroviek) hrozili, že spadnú, napríklad pri čistení a nahradné neboli vyrobené. Žiadne sklárne sa nechceli podujat' na vyrobení presnej kópii sklenených kopúl – že by to bolo drahé a radšej by vymysleli niečo nové – to sme zas nechceli my. Nakoniec sme tento rok našli skláraň, ktorá komplet vytvorila a zrekonštruovala všetky lustre podľa pôvodného vizuálu.“ (Rozhovor zo dňa 31. augusta 2021).

V spoločenskej sále (pôvodne estrádna sála) sa nad javiskom nachádza biely kamenný reliéf, ktorý pojednáva o typicky baníckom motíve – zobrazuje zbijačku, kahan a helmu (obr. č. 59). Autor kamenného reliéfu je neznámy a pramene, ktoré by autora identifikovali, nie sú dostupné. Kvôli menším rozmerom a umiestneniu reliéfu až pri stropke spoločenskej sály môže prichádzať k jeho prehliadnutiu. Jeho viditeľnosť je však prijateľnejšia vďaka kontrastnej žltej stene, na ktorej sa reliéf nachádza.

V exteriéri na trávinatej ploche v malom parčíku pred divadlom je umiestnená bronzová socha Antonína Dvořáka na kamennom podstavci s nápisom *Antonín Dvořák 1841 – 1904* (obr. č. 60). Ide o upravený pôvodný model sochy od ak. sochára Josefa Wagnera¹⁰² z rokov 1954 – 1957. Model zväčšením upravil sochár Jan Wagner¹⁰³, syn Josefa Wagnera, v roku 2000. Prvý upravený model bol v roku 2000 inštalovaný na námestie Jana Palacha v Prahe. Tento variant sochy meria 3 metre a váži 300 kg. V roku 2004 bol odliatok tohto upraveného modelu umiestnený pred kultúrny dom a Divadlo Antonína Dvořáka v Příbrami. (<http://www.antonin-dvorak.cz/ruzne/dvorak-ve-vytvarnem-umeni>, 14.11.2021). Socha je vďaka otvorenému priestranstvu prístupná pozorovateľovi zo všetkých uhlov.

¹⁰¹ Narodenie: 3. november 1923, Praha. Česká keramička a sochárka. Vyštudovala VŠUP v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/1226>, 3.1.2022).

¹⁰² Narodenie: 2. marec 1901, Jaroměř. Úmrtie: 10. február 1957, Praha. Český sochár a pedagóg. Vyštudoval AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/2738>, 3.1.2022).

¹⁰³ Narodený: 22. september 1941, Praha. Úmrtie: 1. júl 2005, Jičín. Český sochár, dizajnér a pedagóg. Vyštudoval AVU v Prahe a AVU vo Viedni. (<https://cs.isabart.org/person/12689>, 3.1.2022).

6.2.4 Finálny zoznam výtvarných objektov z kultúrneho domu

1. **Plastické reliéfy** alegorických sôch na priečelí fasády kultúrneho domu. Reliéf sôch zhotovil ak. sochár Bedřich Stefan medzi rokmi 1958 – 1959 z pieskovcového kameňa.
2. **Štukové reliéfy** *Múzy* a *Kováča* vo foyer kultúrneho domu. Reliéfy zhotovil ak. sochár Jan Lauda so synom v roku 1959.
3. **Sadrová socha** s názvom *Hudba* vo foyer kultúrneho domu od ak. sochára Josefa Václava Myslbeka. Dielo vyhotovil medzi rokmi 1907 – 1912. Rozmery sochy: výška 225 cm, šírka 53 cm, hĺbka 50 cm.
4. **Keramické lustre** vo foyer kultúrneho domu od keramičky Marie Rychlíkové. Datovanie vzniku je neznáme.
5. **Kamenný reliéf** zobrazujúci banícke symboly – kahan, zbíjačka a helma, nachádzajúci sa v spoločenskej sále kultúrneho domu. Autor tohto reliéfu je neznámy.
6. **Socha Antonína Dvořáka** v exteriéri, z roku 2004 od ak. sochára Josefa Wagnera a Jana Wagnera.

6.2.5 Rozhovor s Annou Čiperovou

Rozhovor s Annou Čiperovou, ktorá je zástupkyňou riaditeľa kultúrneho domu, som viedla dňa 31. augusta 2021 počas terénneho výskumu v kultúrnom dome. Pani Čiperová sa rozhovorila najmä o rekonštrukcii „kulturáku“ a jeho súčasnom stave¹⁰⁴.

Bez kladenia otázok začala rozprávať o rekonštrukcii nasledovné: Kultúrny dom v Příbrami je kultúrnou pamiatkou Českej republiky. Pozvoľne sa opravuje – je tu však ťažké to, že veľká časť Příbrami je poddolovaná – hlavne uránovými dolami¹⁰⁵. Nikde neexistujú dokumenty, kadiaľ viedli štóly a podobne, nie sú o tom presné záznamy. Preto sa fasáda kultúrneho domu zatiaľ veľmi neupravuje. Kloknerův ústav¹⁰⁶, ktorý sa tu o to stará a zhotovuje rôzne merania, nám namontoval rôzne čidlá, kvôli častým praskajúcim stenám. Sochy od Bedřicha Stefana na priečelí fasády kultúrneho domu sú pieskovcové a my sa bojíme, že by sa pri rekonštrukcii mohli rozpadnúť alebo akokoľvek poškodiť. Vnútorne priestory sa v celku darí rekonštruovať, chýba už iba Malá scéna. Malá scéna sa od 1959 neopravovala ani nerekonštruovala. Pôvodne to bola vyslovene len bábková scéna, určená len pre deti. Vymenili sa len pôvodné lavice za iné sedadlá, pôvodné pokrývky a podlahy. Toalety sú tam tak isto pozoruhodné – sú len v detskej výške.

Divadlo disponuje priestormi ako Veľká scéna, Malá scéna, Klubová scéna, kino a veľká spoločenská sála. Na udržanie chodu a správneho fungovania je to celkom práčne. Na Veľkej scéne sa zrekonštruovali a vymenili kompletne všetky sedadlá v hľadisku. Pôvodne boli rady sedadiel veľmi blízko pri sebe, rekonštrukciou a výmenou za nové sme prišli síce o veľa miest, ale zvýšili sme komfort pre návštevníkov. Do všetkých priestorov je po rekonštrukcii umožnený bezbariérový prístup. Majiteľom budovy je mesto, tým pádom musí mesto hľadať financie, ktoré by mohlo investovať do budovy kultúrneho domu¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Kultúrny dom sa rekonštruoval od júla do septembra v roku 2006. Vymieňali sa sedadlá v hlavnej sále, prerábali sa záchody, kúrenie a elektrina. Náklady na čiastočnú rekonštrukciu predstavovali takmer 18 miliónov Kč. (<https://www.archiweb.cz/n/domaci/pribram-zahajila-rekonstrukci-kulturniho-domu>, cit. 28.12.2021).

¹⁰⁵ Po druhej svetovej vojne sa obnovila banícka ťažba, vďaka ktorej sa progresívne posunul vývoj a modernizácia mesta. (Poche, 1980, str. 178).

¹⁰⁶ Kloknerův ústav sa okrem iného, venuje aj diagnostikou stavieb ako sú analýzy porúch, skúšky konštrukcií objektov, či meranie dynamických účinkov na budovy. Kloknerův ústav bol založený profesorom ČVUT Františkom Kloknerom v roku 1921. (<http://www.klok.cvut.cz/o-ustavu/>, 28.12.2021).

¹⁰⁷ Na komplexnú rekonštrukciu kultúrneho domu by bolo odhadom potrebných až 175 miliónov Kč. (<https://www.archiweb.cz/n/domaci/na-opravu-pribramskeho-kulturniho-domu-by-bylo-potreba-175-mil-kc>, cit. 28.12.2021).

6.3 Mestský spoločenský dom v Kolíne

Názov: Městský společenský dům

Lokácia: Zámecká 109, 280 02 Kolín, okres Kolín, Středočeský kraj

Autor projektu: Ing. arch. Radim Dejmál

Ďalší architekt: J. Ontl, B. Heinová, J. Kunovská¹⁰⁸

Projekt: 1968 – 1969

Výstavba: 1969 – 1974

Doba prevádzky: 1974 – trvá

Stav: funkčný – po rekonštrukcii



Obr. č. 61: Pohľad severné priečelie MSD. Foto: autorka.

¹⁰⁸ Architekti na štúdiu a projekte spolupracovali s Dejmálom v rámci KPÚ Praha. (Dejmál, 1976, str. 14).

6.3.1 História vzniku Mestského spoločenského domu

Kultúrny dom v Kolíne, ktorý od roku 1990 nesie názov *Městský společenský dům*, bol vystavaný podľa projektu architekta Radima Dejmal¹⁰⁹, ktorý ho navrhol v roku 1968 v štýle brutalistickej architektúry. Pôvodný názov MSD znel *Kulturní dům pracujících* a bol dokončený v roku 1974. Na výstavbe KDP sa pracovalo medzi rokmi 1969 – 1974. Na mieste *Kulturního domu pracujících* sa ešte do roku 1970 nachádzal *Lidový dům*, ktorý bol v tomto roku zbúraný a nahradený novým „kulturákom“. Miesto výstavby dnešného MSD v Kolíne má však ešte hlbšiu históriu. Na jeho mieste sa v minulosti nachádzala goticko-renesančná budova Měšťanského pivovaru. Tá sa v roku 1920 pretransformovala do podoby vyššie spomínaného *Lidového domu*. (Pobřísl, 2010, nepag.).

6.3.2 Projekt a realizácia MSD

Rozhodnutie o výstavbe MSD schválil v roku 1968 odbor výstavby Mestského národného výboru v Kolíne, ktorý bol aj majiteľom pozemku, kde mala výstavba prebiehať¹¹⁰. Podľa generelu výtvarných oráč sa o financovanie výstavby MSD mal postarať Krajský investorský útvar Praha.

Jedná sa o monolitický objekt, ktorý je zhotovený prevažne zo železobetónového materiálu, ktorého fasádu vyplňajú sklenené panelové okná (obr. č. 61). Budova má päť podlaží a je ukončená rovnou strechou. Svojou výškou je lícovaná so susediacimi budovami, takže v tomto aspekte projekt objektu MSD čiastočne toleroval urbanistický výraz okolitých stavieb. Realizácia nového kultúrneho domu však bola surovo umiestnená priamo vedľa historickej renesančnej radnice (obr. č. 62). Bez prihliadnutia na okolité historické centrum sa betónovo-sklenený objekt vyníma ako brutalistický prejav architektúry z prelomu 70. – 80. rokov 20. storočia¹¹¹. Podľa návrhu nemal objekt svojím formálnym výrazom ovplyvňovať už vybudované historické okolie ale zároveň musel spĺňať ideové a spoločenské tendencie svojej doby. (Dejmal, 1969, str. 440). Budova je dôkazom nekonceptného začlenenia do celkového urbanizmu mesta. Ak by sa však pozorovateľ pozeral na kultúrny dom ako na samostatný a nezávislý objekt, videl by stavbu, ktorá je naopak charakteristickou pre architektúru 70. a 80. rokov.

¹⁰⁹ Narodenie: 8. marec 1927. Úmrtie: 1993. Český architekt a stavitel'. (<https://cs.isabart.org/person/10627>, 3.1.2022).

¹¹⁰ Dokument má presné datovanie z 11. septembra 1968 a je podpísaný vedúcim odborom výstavby, Janem Zveřinou.

¹¹¹ Už od 50. rokov 20. storočia sa kultúrne domy začali presúvať čím ďalej viac do centier miest, kedy musela pôvodná historická zástavba ustúpiť novým projektom, ktoré sa následne po realizácii stali dominantou celého mesta. (Hoffmannová, 2019, str. 186).

Objekt *Kulturního domu pracujících*, neskôr budova Mestského spoločenského domu „...prošla ve svých čtyřicátých narozeninách náročnou a nákladnou rekonstrukcí. Především se zateplila fasáda i střecha, vyměnila se okna, vstupní dveře i všechny skleněné prvky a objekt tak dostal současnější a především lidštější tvář, v neposlední řadě se zvětšily některé prostory.“ (<https://www.msd-kolin.cz/o-nas>, 21.10.2021).

6.3.3 Interiér MSD

V priestoroch prízemnia spoločenského domu je zriadená reštaurácia. Vchod, ktorý vedie z bočnej strany pod priechodom ústi do menšej haly, kde je sprístupnený výťah a schody do prvého poschodia. Každé poschodie v Mestskom spoločenskom dome sa zo schodiska otvára do väčšej haly. Steny schodiska sú spracované mozaikovým obkladom vo fialových odtieňoch (obr. č. 63), zvyšné interiérové steny sú vymalované bez akýchkoľvek štruktúr či prvkov, vo farebnej kombinácii biela – žltá – bledomodrá, prípadne je fragmentárne použitý čierny mozaikový obklad (obr. č. 64). V hale prvého poschodia je umiestnená šatňa pre návštevníkov. Ďalej sa v prvom poschodí MSD, nachádza niekoľko menších salónikov, ktoré sa dajú vzájomne prepájať či oddeľovať vďaka posuvným dverám. Na tom istom poschodí v kancelárskych priestoroch sídli vedenie Mestského spoločenského domu. Práve prvé poschodie MSD je prepojené s budovou radnice, do ktorej sa dá prejsť. Druhé poschodie ponúka halu s otvoreným barom a vstup do hlavnej veľkej sály Mestského spoločenského domu, so zázemím pre účinkujúcich v podobe šatní a sociálneho zariadenia. Hlavná sála ponúka veľký otvorený priestor s balkónom (obr. č. 65). Na treťom podlaží je umiestnená menšia komorná sála, tak isto so zázemím pre účinkujúcich. Po rekonštrukcii MSD sa sprístupnila aj terasa, ktorá je čiastočne krytá. V suteréne budovy je zriadený protiatómový kryt.

6.3.4 Umelecké objekty v MSD

V budove Mestského spoločenského domu v Kolíne je umiestnených hneď niekoľko pôvodných umeleckých objektov. Z celkového počtu siedmich výtvarných prác, ktoré boli pre MSD navrhnuté a zrealizované, sa ich v súčasnej podobe spoločenského domu nachádza v počte tri. Diela sú zachované a inštalované na svojom pôvodnom mieste.

Architekt Radim Dejmal popisuje koncepciu výberu umeleckých objektov pre MSD v genereli výtvarných prác z roku 1973 takto: „*Základním kritériem při volbě tématiky a výtvarného zpracování jednotlivých prací bylo pochopení účelu jako ‚společenského‘ domu, sloužícího zasedáním pléna MěNV, politických orgánů, ale také*

společenským akcím, jako jsou různé zábavy, plesy, taneční, nebo na druhé straně slavnostní zasedání podnikových nebo závodních kolektivů, spojené se zábavou, konzumací jídel a nápojů a pod. Tedy skutečně universální charakter společenského – nikoliv kulturního domu.“ (Dejmal, 1973, nepag.). Ďalej Dejmal píše: „*Také základní program objektu: restaurace, kluby, velký a malý sál – mimo kanceláří a bytu – napovídá o tom, že nejde jednoznačně pouze o politické, nebo pouze kulturní programy, že však provoz musí splňovat universální požadavky, jako je tomu na příklad v Praze v Lucerně nebo Representačním domě.“* (Dejmal, 1973, nepag.). Výtvarný generel a jeho prejednanie malo byť schválené do 15. novembra 1973 a následne všetky výtvarné práce zrealizované do 30. septembra 1974. Zo smeru zdola na hor sa pôvodné výtvarné objekty nachádzajú v nasledovnom poradí.

Na prvom poschodí, pri kancelárskych priestoroch, je ako súčasť schodiska umiestnená keramická mreža, ktorej autorom je keramik Milan Chlíbaec¹¹² (obr. č. 66). Mreža je rámcovaná štvorcovou železnou konštrukciou, vďaka ktorej je ukotvená do stropu a ochodze schodiska. Mreža má teda štvorcový geometrický charakter, jej vnútro však vyplnía šesťnásť keramických kruhov (obr. č. 67 – 68). Tieto keramické kruhy sú buď čisté, alebo doplnené o menšie perforované plastické kruhové objekty, rôznorodej veľkosti a charakteru, ktoré sú upravené technikou glazovania. Základné väčšie keramické kruhy sú matné, bez glazovanej úpravy, a tvoria tak zaujímavý kontrast voči menším dekoratívnym kruhovým objektom (obr. č. 69 – 70). Spracovanie keramickej mreže je z oboch strán identické a je sprístupnená pohľadu ako zo schodiska, tak z chodby, bez rušivých elementov. Mreža je umiestnená na mieste, kde bola pôvodne inštalovaná (obr. č. 71).

Oproti keramickej mreži je umiestnená bronzová busta Jana Kašpara Dvořáka¹¹³, ktorú zhotovil ak. sochár Jan Pichl¹¹⁴ v roku 1969. V tom istom roku bolo dielo slávnostne odhalené v priestoroch vedľajšej radnice. V súčasnosti sa bronzová busta nachádza na chodbe prvého poschodia Mestského spoločenského domu, položená na drevenom podstavci, umiestnená na pozadí bielej steny (obr. č. 72 – 73). (Drahovzal, 2010, str. 17). Bronzová busta bola do kultúrneho domu umiestnená a zhotovená mimo navrhnutý projekt kultúrneho domu architektom Radimom Dejmalom.

¹¹² Narodenie: 22. apríl 1933, Praha. Úmrtie: 16. júl 2017, Praha. Český keramik, dizajnér a pedagóg. Vyštudoval Štátnu keramickú školu v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/578>, 3.1.2022).

¹¹³ Iným menom Jean-Baptiste Gaspard Deburau. Narodenie: 31. júl 1796, Kolín. Úmrtie: 17. jún 1846, Paríž, Francúzsko. Známy mím. (<https://operaplus.cz/deburau-alias-dvorak-pred-170-lety-zemrel-slavny-mim-nejvetsi-z-pierotu/>, 21.11.2021).

¹¹⁴ Narodenie: 14. január 1935, Poděbrady. Český sochár. Vyštudoval AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/12010>, 3.1.2022).

Na druhom poschodí, v hale pred hlavnou sálou, je prítomný ďalší pôvodný umelecký objekt. Glazovaná farebná keramická mozaika, znázorňujúca postavu dievčaťa, nesie názov *Dívka s holubicí*. Autorkou tohto objektu je ak. sochárka Marie Bartoňková Drábková¹¹⁵. Datovanie vzniku mozaiky je podľa generelu výtvarných prác určené medzi rokmi 1973 – 1974. Do haly, kde bolo dielo pôvodne inštalované, je však dodatočne pristavaný bar a mozaika sa tak ocitla na bielej stene za barovým pultom. Následne boli pred ňu necitlivo umiestnené chladiace boxy na nápoje (obr. č. 74). Mozaika je z tohto dôvodu takmer z troch štvrtín zakrytá či prelepená produktovými letákmi a reklamnými materiálmi. Mozaika je umiestnená na pôvodnom mieste kde bola inštalovaná (obr. č. 75 – 76).

Zároveň sa v hlavnej sále na druhom poschodí nachádza vyrezávaná drevená plastika od neznámeho autora, ktorá znázorňuje hlavy muža a ženy, v pozadí sú pravdepodobne vyobrazené hory alebo kopce (obr. č. 77). Celá plastika je vyskladaná z drevených pozdĺžnych hranolov, ktoré sú jednotlivo vyrezané a spojené do ucelenej štvorcovej formy diela. Inštalácia tohto objektu nie je úplne šťastná a to najmä kvôli drevenému obkladu steny, kde je umiestnená. Prichádza tak vďaka štruktúre a kresbe dreva na obklade steny k splynutiu so samotnou plastikou. Drevená plastika na tomto mieste nebola pôvodne inštalovaná a na jej mieste sa v minulosti nachádzala kovová reliéfná plastika s názvom *Rodina*¹¹⁶ (obr. č. 78). Plastika má veľmi podobný výtvarný výraz a námet ako pôvodná kovová plastika od Zdenka Vodičku, ktorá bola umiestnená práve na rovnakom mieste ako tento drevený objekt (obr. č. 79). Je možné, že dielo pochádza tiež z Vodičkovej dielne, ale nie sú o tom dostupné žiadne záznamy.

Tretie poschodie je miestom posledného dochovaného umeleckého objektu, ktorý sa v Mestskom spoločenskom dome nachádza od jeho otvorenia. Plastikou *Tři divadelní masky* zhotovil ak. sochár Vladislav Turský¹¹⁷ z umelého kameňa, ktorá je umiestnená v hale pred malou sálou (obr. č. 80). Datovanie vzniku plastiky je podľa generelu výtvarných prác určené medzi rokmi 1973 – 1974. Plastika je inštalovaná na viditeľnom a prístupnom mieste na bielom pozadí, bez akýchkoľvek rušivých prvkov. Je však umiestnená vo vyššej úrovni ako je úroveň očí pozorovateľa a môže sa tak stať, že príde k jej prehliadnutiu. Plastika je umiestnená na svojom pôvodnom mieste (obr. č. 81 – 82).

¹¹⁵ Narodenie: 27. október 1908, Olomouc. Úmrtie: 11. september 1993, Praha. Česká sochárka, maliarka, keramička. Vyštudovala VŠUP v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/21303>, 3.1.2022).

¹¹⁶ Kov bol vo výtvarnom umení v rámci architektúry využívaný najmä ako dekoratívna výplň plochých zásten ale uplatnenie našiel aj v tvorbe reliéfnych plastík. (Marder, 1989, str. 218 – 219).

¹¹⁷ Narodenie: 8. október 1920, Praha. Úmrtie: 10. január 1984, Praha. Český sochár, fotograf, reštaurátor. Vyštudoval AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/54537>, 3.1.2022).

Nasledujúci text predstavuje ďalšie výtvarné objekty, ktoré sa pôvodne do spoločenského domu inštalovali, ale v súčasnosti sa v ňom už nenachádzajú, sú zaznamenané v genereli výtvarných prác od Radima Dejmalá. Ide o nasledovné výtvarné práce:

1. Vstupná plastika s názvom *Věda – výtvarné umění – hudba*, inštalovaná do exteriéru nádvoria radnice. Plastikou zhotovil ak. sochár Miloslav Hájek¹¹⁸ z hoříckého pieskovcu. Plastika bola zložená z troch pieskovcových blokov o veľkosti 120x240x30 cm (obr. č. 83 – 85).
2. Farebný panel *Kolínsko*, umiestnený v prvom poschodí do čela primátorských salónikov. Maľbu na drevených doskách, s rozmermi 390x70 cm, zhotovil prof. ak. sochár Vladimír Jan Hnízdo¹¹⁹ (obr. č. 86 – 87).
3. Znak mesta Kolín, umiestnený na druhom poschodí v čele hlavnej sály, zhotovil prof. ak. sochár Otto Sukup¹²⁰. Ide o polychrómované drevo s rozmermi cca 120x140cm (obr. č. 88 – 89).
4. Plastika s názvom *Rodina*, inštalovaná na bok hlavnej sály v druhom poschodí. Plastikou zhotovil prof. ak. sochár Zdeněk Vodička¹²¹ z bieleho kovu, s rozmermi 120x110 cm.
5. Obrazy a grafiky, v celkovom počte desať kusov, nakúpené v podniku *Dielo*, umiestnené do klubov na prvom poschodí.
6. Nápis *Společenský dům*, inštalovaný na fasáde objektu pri vstupe. Nápis zhotovil národný podnik *Závody umělecké kovovýroby Praha ZVUKOV*.

¹¹⁸ Narodenie: 10. december 1927, Praha. Úmrtie: 17. júl 2010, Praha. Český sochár a maliar. Vyštudoval VŠUP v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/41>, 3.1.2022).

¹¹⁹ Narodenie: 17. júl 1914, České Budějovice. Úmrtie: 2. júl 1978, Praha. Český sochár, historik umenia, grafik, scénograf. Vyštudoval VŠUP a AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/5394>, 3.1.2022).

¹²⁰ Narodenie: 1926. Úmrtie: 2012. Český sochár. (<https://sochyamesta.cz/zaznam/17368>, 3.1.2022).

¹²¹ Narodenie: 17. december 1931, Praha. Český sochár. Vyštudoval AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/1562>, 3.1.2022).

6.3.5 Financovanie výtvarných prác určených pre MSD

Majiteľom pozemku, kde mal byť Mestský spoločenský dom vystavaný, a neskôr samotnej budovy MSD bol síce Mestský národný výbor Kolín, o investovanie výtvarných prác sa však staral Krajský investorský útvar Praha. Celkové náklady vymedzené pre realizáciu výtvarných objektov predstavovali 430 000 Kčs. Radim Dejmal v rámci súhrnnej rekapitulácii nákladov v genereli výtvarných prác uvádza nasledovné: „*Všetchny uvedené náklady se rozumějí včetně skicovného, honoráře, materiálu, provedení v originále, dopravy a osázení na určeném místě v objektu, event. pojištění a dále včetně procentních sazeb ČFVU a OOA*¹²². Celkový náklad na výtvarné práce je nepřekročitelný.“ (Dejmal, 1973, nepag.). Pre bližšiu predstavu o návrhoch financovania jednotlivých diel sú v obrazovej prílohe vložené stránky z generelu, ktoré o týchto náležitostiach informovali (obr. č. 90 – 96).

Financie pre výtvarné práce v objekte MSD boli rozdelené nasledovne:

1. Vstupná plastika z pieskovcu <i>Věda – výtvarné umění – hudba</i>	120 000 Kčs
2. Farebný panel <i>Kolínsko</i>	40 000 Kčs
3. Keramická mreža.....	40 000 Kčs
4. Znak mesta Kolín.....	50 000 Kčs
5. Plastika <i>Rodina</i>	50 000 Kčs
6. Mozaika <i>Dívka s holubicí</i>	45 000 Kčs
7. Plastika <i>Tři divadelní masky</i>	40 000 Kčs
8. Obrazy a grafiky.....	10 000 Kčs
9. Nápis <i>Společenský dům</i>	10 000 Kčs
10. Výtvarný generel.....	25 000 Kčs
Celkové náklady na výtvarné práce.....	430 000 Kčs

¹²² Český fond výtvarných umění a Ochranná organizace autorská.

6.3.6 Finálny zoznam výtvarných objektov z Mestského spoločenského domu

1. **Keramická mreža** na schodisku prvého poschodia kultúrneho domu. Autor keramickej mreže je keramik Milan Chlíbec. Tento objekt je datovaný medzi rokmi 1973 – 1974.
2. **Bronzová busta** míma – Jean – Baptiste Gaspard Deburau, na chodbe v prvom poschodí kultúrneho domu. Plastiku zhotovil ak. sochár Jan Pichl v roku 1969.
3. **Glazovaná mozaika** *Dívka s holubicí*, umiestnená na druhom poschodí kultúrneho domu pri bare. Autorkou tejto mozaiky je ak. sochárka Marie Drábková – Bartoňková. Datovanie vzniku diela je medzi rokmi 1973 – 1974.
4. **Drevená plastika** s neznámym názvom, autorom či datovaním vzniku. Plastika je umiestnená v hlavnej sále na druhom poschodí kultúrneho domu. Autor a datovanie vzniku je neznáme.
5. **Plastika** *Tři divadelní masky* z umelého kameňa, situovaná na chodbe v treťom poschodí kultúrneho domu. Autorom plastiky je ak. sochár Vladislav Turský. Datovanie vzniku plastiky je medzi rokmi 1973 – 1974.

6.4 Kultúrny dom Ládvi v Prahe

Názov: Kulturní dům Ládví

Lokácia: Burešova 1661/2, Nové Ďáblice, 182 00 Praha 8, kraj Hlavní město Praha

Autor projektu: Václav Dvořák, Vilém Hess, Jiří Kulišťák

Ďalší architekt: Ing. arch. Viktor Tuček

Projekt: 1971

Výstavba: 1977 – 1983

Doba prevádzky: 1983 – trvá

Stav: funkčný



Obr. č. 97: Celkový pohľad na KD z juhozápadnej strany. Foto: autorka

6.4.1 Projekt a realizácia KD

Kultúrny dom Ládví sa nachádza v dnešnej mestskej časti Praha 8 – Nové Dáblice. Novo budované mestské štvrte mali ponúkať svojim obyvateľom ucelený urbanistický priestor, ktorý by zastrešoval spoločenský, obchodný a kultúrny život na jednom mieste. Výstavba kultúrnych domov v rámci komplexov obytných štvrtí sa stala obľúbenou najmä v 60. a 70. rokoch 20. storočia¹²³. „V letech 1968 – 1976 bylo jako další součást Severního Města vybudováno sídliště Kobyličky s 2100 byty pro 7550 obyvatel. Sídlíště je situováno na jižních svazích nad Trojským údolím, pod tramvajovou vozovnou Kobyličky. Jeho součástí je obchodní centrum Sokolníky a dříve k němu patřil i kulturní dům Severka. Hlavním architektem celého projektu byl J. Krákora. Významnějším sídlištěm, rovněž začleněným, do obytného komplexu Severního Města, je sídliště Dáblice s 9500 byty pro 6890 obyvatel. Vybudováno bylo v letech 1968 – 1985 převážně na kobylišském území, v příjemném prostředí v blízkosti Dáblického háje. Hlavním architektem byl V. Tuček. V rámci sídliště se nachází obchodní a kulturní centrum se službami Ládví s nákupním střediskem, kulturním domem a kinem. Dáblice patří k nejhezčím a nejlépe vybaveným sídlištěm; jsou zařazeny do projektu UNESCO. Při výstavbě Dáblic byla použita koncepce uplatnění výtvarných děl v architektuře.“ (Ptáčková, 2001, str. 94).

V roku 1963 bola vypísaná architektonická súťaž na komplexný projekt sídliska Ládví. Tento projekt so svojim návrhom vyhral Ing. arch. Viktor Tuček¹²⁴ z Pražského projektového ústavu. Realizácia kultúrneho domu bola prevedená na základe projektu, ktorý navrhli architekti Václav Dvořák¹²⁵, Vilém Hess¹²⁶ a Jiří Kulišťák¹²⁷ v roku 1971 (obr. č. 97). Ide o dvojpodlažný železobetónový objekt s niekoľkými nosnými stĺpmi a čiastočne preskleným hlavným priečelím, ukončený rovnou strechou, kedy je hlavná vstupná časť orientovaná na západ (obr. č. 98). Na hlavnom priečelí kultúrneho domu sa v minulosti nachádzali štyri dekoratívne podsvietené polkruhové plastické útvary, pod ktorými bola na vyvýšených štvorcových plochách umiestená skratka „o k d 8“. Písmená predstavovali začiatkové písmená z pôvodného názvu kultúrneho domu, ktorý znel

¹²³ Výstavba kultúrnych domov bola v oblasti Prahy navrhovaná v početnom množstve, v sektorových, druhotných aj štvrťových centrách – nie však na všetkých navrhovaných miestach bola výstavba možná. Sektorové centrá predstavovali jednotlivé urbanistické štvrte, ktoré boli samostatnými územnými celkami. Urbanistické štvrte mali disponovať vlastným centrom. (Čapka, 1970, str. 277).

¹²⁴ Narodenie: 4. júl 1925, Praha. Úmrtie: 21. november 1994, Praha. Český architekt. (<https://cs.isabart.org/person/68424>, 3.1.2022).

¹²⁵ Narodenie: 20. september 1900, Obrňany. Úmrtie: 21. september 1984, Brno. Český architekt, stavitel' a zberateľ umenia. (<https://cs.isabart.org/person/65867>, 3.1.2022).

¹²⁶ Narodenie: neznáme. Úmrtie: neznáme. Český architekt.

¹²⁷ Narodenie: 1931, miesto a dátum neznáme. Úmrtie: neznáme. Český architekt. (<https://cs.isabart.org/person/104649>, 3.1.2022).

Obvodní kulturní dům. Číslo „8“ znamenalo označení mestskej časti Praha – Ďáblice (obr. č. 99). Hlavnými prvkami na fasáde kultúrneho domu sú kamenné travertínové obklady¹²⁸, keramické kachle a sklo. Fasáda je prevedená v modernom klasicizujúcom štýle. (Svoboda, Noll, Skala, 2006, str. 225). Východná časť fasády kultúrneho domu je obložená keramickými kachľami z dielne Václava Dolejšeho¹²⁹ (obr. č. 100 – 102). Kultúrny dom bol poslednou dokončenou stavbou z celého komplexu sídliska. (Skřivánková, Švácha, Novotná, 2016, str. 305). Po tomto projekte nasledovalo už len otvorenie metra stanice Ládvi v roku 2004. (<http://panelaci.cz/sidliste/hlavni-mesto-praha/praha-dablice>, cit. 19.11.2021).

6.4.2 Interiér KD

Na prízemí kultúrneho domu sa cez hlavný vstup otvára priestor do rozľahlého vestibulu (obr. č. 103). Takmer celá západná časť kultúrneho domu je presklená ako na prízemí, tak aj na prvom poschodí. Vďaka tejto presklennej okennej stene prúdi do vestibulu prirodzené svetlo a presvetľuje tak celé priestory na prízemí, vrátane schodiska vedúceho na prvé poschodie. Smerom napravo od hlavného vchodu je vo foyer kultúrneho domu umiestnené schodisko, za ktorým sa nachádza vstup do reštaurácie. Uprostred vestibulu architekti umiestnili predelovaciu zástenu, za ktorou sa v zadnej časti nachádza šatňa a naľavo od šatne vchod do administratívnych priestorov a zázemia kultúrneho domu. Zástena, ktorá oddeľuje vstupnú časť foyer od šatne, je od vchodovej časti obložená keramickou mozaikou a zo zadnej časti zrkadlovou stenou (obr. č. 104). Schodisko ústi do otvoreného foyer na prvom poschodí, z ktorého vedie vstup do hlavnej sály (obr. č. 105 – 106). Podlaha a obloženie stĺpov v interiéri sú prevedené v bielom kameni, steny foyer interiéru sú obložené drevom. Interiér kultúrneho domu navrhol architekt Jiří Kantůrek¹³⁰. (Svoboda, Noll, Skala, 2006, str. 225). Kultúrny dom vo svojich priestoroch disponuje veľkou hlavnou sálou (obr. č. 107 – 108), baletnou sálou, učebňami či inými

¹²⁸ Kamenné obklady z tenkých dosiek boli v architektúre obľúbeným materiálom najmä v 80. rokoch. Na tenko spracované kamenné dosky predstavovali oproti hrubým obkladom aj úsporu kvalitného materiálu. (Srový, 1984, str. 288)

¹²⁹ Narodenie: 27. júl 1925, Kralovice. Úmrtie: 14. júl 2005, Český sochár, keramik, maliar. Vyštudoval UK a VŠUP v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/2174>, 3.1.2022). Fasáda obložená keramickými kachľami môže evokovať červené obdobie fínskeho architekta, ktorým bol Alvar Aalto. Ako príklad sa dá uviesť jeho Kultúrny dom v Helsinkách, zrealizovaný medzi rokmi 1952 – 1958, ktorý má fasádu kompletne obloženú malými červenými tehlovými obkladmi (<https://www.archiweb.cz/b/kulturni-dum>, cit. 30.12.2021). Inšpirácia architektúrou nordických krajín bola popri bruselskej architektúre tak isto obľúbená.

¹³⁰ Narodenie: 28. december 1938, Brno. Český dizajnér interiérov. (<https://cs.isabart.org/person/39441>, 3.1.2022).

administratívnymi priestormi, knižnicou a reštauráciou. Celý objekt kultúrneho domu bol dokončený až v roku 1983. (Tuček, 2019, str. 84).

Okrem hudobných či divadelných predstavení, ktoré sa konajú v budove kultúrneho domu, sa v týchto priestoroch nachádza aj Pražská komorní filharmonie (PKF) – Prague Philharmonia, o.p.s, pobočka Mestskej knižnice v Prahe, Autoškola Chalabi, pivovar a reštaurácia Cobolis a Tanečná škola Plamínek.

6.4.3 Umelecké objekty v KD

V interiéroch vestibulu kultúrneho domu je umiestnená deliaca stena obložená keramikou reliéfnou mozaikou, ktorú navrhol a zrealizoval autor špecializujúci sa na dekoratívnu keramickú plastiku, Vlastimil Květenský¹³¹. Mozaika je situovaná na prízemí vo foyer kultúrneho domu, orientovaná na západnú stranu, priamo oproti vstupným dverám, vďaka čomu na ňu dopadá prirodzené svetlo (obr. č. 109 – 110). Tento výtvorný objekt bol zhotovený v roku 1983 a nesie názov *Šťěstí a mír domova*, ktorého rozmery sú monumentálne o veľkosti 12 x 3 metre. (Řepa, 2019, str. 169). Celý výjav mozaiky je zložený z jednotlivých kachličiek rôznych veľkostí, na ktorých prevládajú prevažne odtiene modrej farby umiestnené po stranách výjavu a zemité farby v jeho strede. Centrálnym motívom celého výjavu je Slnko so zvlínenými lúčmi v teplých farebných tónoch, okolo ktorého sú zachytené tancujúce postavy chlapcov a dievčat so vzpínajúcimi rukami, či ženy s kyticami a halúzkami v rukách, akoby oslavovali a ďakovali vyobrazenému Slnku. Postavy na mozaike sú zachytené s vibrujúcou ilúziou pohybu, vzájomne sa prelínajúce, pričom nie sú definované žiadnym ohraničeným pásmom či líniou. Celý výjav je bohato doplnený kvetinovými prvkami dekoratívneho charakteru či holubicami a hviezdami (obr. č. 111 – 113). V pravej dolnej časti mozaiky je na dvoch keramických kachličkách vyobrazená panoráma pražského hradu s Karlovým mostom a riekou Vltava.

Ďalším a posledným umeleckých objektom v KD Ládví je bronzová plastika čupiacej mladej ženy na mramorovom sokli (obr. č. 114 – 115), vysoká 140 cm, ktorej autorom je ak. sochár Zdeněk Němeček.¹³² Socha ženy, ktorú autor vytvoril pod názvom *Vzpomínka*, je inštalovaná na svojom pôvodnom mieste, v plytkom obdĺžnikovom

¹³¹ Narodenie: 25. máj 1930, Skutičko u Skutce. Úmrtie: 21. február 1985, Karlovy Vary. Český keramik, sochár a maliar. Vyštudoval VŠUP v Prahe. (<http://www.socharstvi.info/autori/vlastimil-kvetensky/>, 3.1.2022).

¹³² Narodenie: 16. november 1931, Luže. Úmrtie: 17. december 1989, Praha. Český sochár. Vyštudoval AVU v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/1008>, 3.1.2022).

„bazéne“, priamo oproti vyústeniu schodiska na prvé poschodie¹³³ (obr. č. 116). Presné datovanie sochy sa uvádza do roku 1983.¹³⁴ (Stádniková, Třeštík, Vodák, 2000, str. 120). Čupiacca žena na špičkách je nahá, ruky má založené pod prsiami a popri tom si krčovito zvierajú brucho. Hlavu má až neprirodzené vytočenú do strany, akoby sa obzerala za svoj chrbát a niečo hľadala. Výraz v jej tvári by sa dal opísať ako nostalgický.

Pozoruhodný je aj umelecky spracovaný luster, tvorený z väčších a menších kovových prstencov rôznych priemerov, ktorý sa pozdĺžne tiahne cez celý foyer (obr. č. 117 – 119). Toto osvetľovacie teleso bolo zhotovené podľa návrhov, ktorých autorom je Rudolf Jurníkl¹³⁵. Svetelná plastika je vypracovaná z lešteného nerezového a postriebreného elektrofloatu. (Řepa, 2019, str. 169).

Vchod zo severnej strany ústi do pobočky Mestskej knižnice, kde sa nachádza menšia vstupná hala, z ktorej vedie schodisko do administratívnych a kancelárskych priestorov kultúrneho domu. Toto schodisko sa mohlo uzatvárať vďaka kovanej oceľovej mreži z roku 1982, ktorej autorom boli ak. sochári Jaroslav Šajn¹³⁶ a Zdeněk Menšík¹³⁷. V súčasnosti sa mreža na svojom pôvodnom mieste už nenachádza.

6.4.4 Finálny zoznam výtvarných objektov z kultúrneho domu

1. **Keramická mozaika *Šťěstí a mír domova***, situovaná na prízemí vo foyer kultúrneho domu. Autorom mozaiky je Vlastimil Květenský, ktorú zhotovil v roku 1983.
2. **Plastika s názvom *Vzpomínka***, nachádzajúca sa v hale na prvom poschodí. Túto plastiku zhotovil ak. sochár Zdeněk Němeček v roku 1983. Socha meria 140 cm.
3. **Výtvarne spracované osvetľovacie telesá**, ktorých autorom je sklár Rudolf Jurníkl. Datovanie sa odhaduje ku koncu 70. a začiatku 80. rokov 20. storočia.

¹³³ Rovnaká socha sa nachádza aj v Liberci v exteriéri areálu Krajskej nemocnice. (<http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/divka>, 19.11.2021).

¹³⁴ Řepa uvádza datovanie sochy do roku 1978. (Řepa, 2019, str. 169)

¹³⁵ Narodenie: 6. február 1928, Frýdek – Místek. Úmrtie: 16. február 2010. Český sklár. Vyštudoval VŠUP v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/636>, 3.1.2022).

¹³⁶ Narodenie: 23. august 1926, Čelákovice. Úmrtie: 23. apríl 1993, Brandýs nad Labem. Český akademický sochár a pedagóg. Vyštudoval VŠUP v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/12425>, 3.1.2022).

¹³⁷ Narodenie: 20. apríl 1925, Břeclav. Úmrtie: 27. jún 2001, Praha. Český akademický sochár a pedagóg. Vyštudoval VŠUP v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/8956>, 3.1.2022).

6.5 Kultúrny dom v Březnici

Názov: Sdružený klub pracujících Revolučního odborového hnutí

Lokácia: Dolní Valy č. p. 63, 262 72 Březnice, okres Příbram, Středočeský kraj

Autor projektu: Ing. arch. Karel Prager

Ďalší architekti: Ing. arch. Jan Louda, Ing. arch. Zbyšek Stýblo

Projekt: 1978 – 1979

Výstavba: 1982 – 1984

Doba prevádzky: 7. máj 1985 – trvá

Stav: funkčný – nutná rekonštrukcia



Obr. č. 120: Celkový pohľad na KD zo severozápadnej strany. Foto: autorka.

6.5.1 Projekt a realizácia KD

Projekt kultúrneho domu z prelomu 70. a 80. rokov 20. storočia navrhol architekt Karel Prager¹³⁸. V dobe zhotovenia návrhu mal Prager zakázanú činnosť, pod plány projektu sa teda podpísali jeho priatelia a spolupracovníci architekti Jan Louda¹³⁹ a Zbyšek Stýblo¹⁴⁰. Projekt bol vďaka Loudovi a Stýblovi spracovaný v rámci Architektonické služby Českého fondu výtvarného umění (obr. č. 120). (Vrabelová, 2020, str. 152). Kultúrny dom je postavený v štýle západnej brutalistickej architektúry¹⁴¹ a modernej architektúry¹⁴² (obr. č. 121). „*Kulturní dům je patrová stavba o členitém obdélném půdorysu s betonovými půlválcovými schodišťovými hmotami v nárožích, polygonálním proskleným vstupním tělesem uprostřed hlavního průčelí, fasádami s keramickým obkladem a s plochou střechou. Konstrukce objektu je z ocelového skeletu z železáren z Ostravy-Vítkovic.*“ (<https://www.pamatkovykatolog.cz/sdruzeny-klub-pracujicich-roh-14133871>, 19.11.2021). (obr. č. 122 – 123).

V kronike kultúrneho domu je uvedené nasledovné: „*Ve svém závazku na počest Února '48 uvádí NV: Bude provedena demolice starého sálu¹⁴³ a za pomoci občanů výstavba nového v akci Z¹⁴⁴. Sdružené finanční prostředky získal NV od podniků: ÚRO¹⁴⁵ 2,800,000 Kčs, ČZM¹⁴⁶ 750 tis. Kčs, Sublima 550 tis. Kčs, další poskytli KNV a ONV¹⁴⁷. Roku 1978 zajistil NV zpracování projektového úkolu. Práce byla zadána Projektovému*

¹³⁸ Narodenie: 24. august 1923, Kroměříž. Úmrtie: 31. máj 2001, Praha. Český architekt a kurátor. Vyštudoval ČVUT v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/1655>, 3.1.2022).

¹³⁹ Narodenie: 11. august 1949, Plzeň. Český architekt a dizajnér. (<https://cs.isabart.org/person/1647>, 3.1.2022).

¹⁴⁰ Narodenie: 5. február 1952, Praha. Český architekt. (<https://cs.isabart.org/person/18765>, 3.1.2022).

¹⁴¹ Architektonický štýl, ktorý je charakteristický pre modernú architektúru od druhej polovice 20. storočia. Smer sformovali v roku 1954 manželia Peter Smithson a Alison Smithson, ktorí boli obaja architektmi.

¹⁴² Termín zastrešuje niekoľko architektonických štýlov dohromady, ktoré majú spoločné znaky ako sú zjednodušovanie formy, eliminácia ornamentov, priemyselný výraz a podobne. Moderná architektúra sa vyprofilovala začiatkom 20. storočia a obľúbenou sa stala najmä po druhej svetovej vojne.

¹⁴³ V okolí miesta nového kultúrneho domu sa už v roku 1865 nachádzal hostinec so sálou č. p. 68, ktorý prvý krát vyhorel v roku 1873. Hostinec sa prerábala v roku 1903 a 1959 – 1960. Nakoniec bola prevedená jeho demolácia. (Kronika kultúrneho domu, 1985, nepag.).

¹⁴⁴ Akce Z predstavovala dobrovoľnú a nehonoranú činnosť obyvateľov miest a obcí, počas ktorej sa zapájali od upratovania sídlisk až po výstavbu kultúrnych domov. Správny účinok Akce Z mal najväčší prínos vtedy, ak boli rozsiahlejšie stavebné činnosti podložené projektmi a správne riadené. (Herout, 1964, str. 114). V *Směrnici pro zvelebení měst a obcí občanskou svépomocí* je akce Z definovaná nasledovne: „*Do prací v akci Z se zahrnují práce na zvelebení měst a obcí prováděné dobrovolnou občanskou svépomocí (brigádnicky) na akcích, které byly vyvolány z iniciativy občanů a ři kterých se využívá co možná materiálu z místních zdrojů.*“ (Príloha čiastky 15-16/1960 Sb. inštrukcií pre orgány národných výborov). Obľuba občanov svojpomocne vypomáhať počas akcie Z bol údajne doklad politicky uvedomelého ľudu. (Gronwaldt, 1961, str. 3)

¹⁴⁵ Ústřední rada odborů – jednotná odborová organizácia v ČSR po roku 1945. Neskôr riadiacim orgánom ROH medzi zjazdmi.

¹⁴⁶ České závody motocyklové, založené v roku 1919. Dnes Česká zbrojovka Strakonice.

¹⁴⁷ Krajský národní výbor a Okresní národní výbor.

ústavu Výstavby hlavního města Prahy. S demolicemi hospod. budov u Honsů a j. se začalo 29.3.1979, s demolicí starého sálu v únoru 1980. Základní kámen byl položen 24.4.1981.“ (Kronika kulturného domu, 1985, nepag.).

Fencel sa o stavbe kulturného domu vyjadril nasledovne: „*Schopným orgánům MěstNV se podařilo realizovat řadu staveb celoměstské vybevenosti, např. kulturní dům, nebo zdravotní středisko.*“ (Fencel, 1987, str. 49). Okrem vymenených okien, kulturný dom ako stojí dnes, je celý v pôvodnom stave. Na viacerých miestach sú však viditeľné známky nutnej rekonštrukcie, ako napríklad aj fakt, že skrz presklený vstup do interiéru kulturného domu zateká (obr. č. 124). Kulturný dom v Březnici je jedným z posledných v Stredočeskom kraji, ktorý bol na základe požiadaviek investora riešený úsporným spôsobom. (<https://www.pamatkovykatalog.cz/sdruzeny-klub-pracujicich-roh-14133871>, 19.11.2021).

V kronike kulturného domu sa na záver píše: „*Sál byl slavnostně otevřen 7.5.1985¹⁴⁸. Přítomni byli: Jan Bečka, taj. KV KSČ, Jos. Pelikán, ved. taj. OV KSČ¹⁴⁹, předseda KNV P. Páv, Před. ONV F. Benhák, četní hosté a nejlepší brigádníci. Autorem Pamětního listu byl Jos. Semín, pozvánku navrhl Sv. Janke.*“ (Kronika kulturného domu, 1985, nepag.).

6.5.2 Interiér KD

Kronika kulturného domu uvádza že: „*V r. 1984 se práce soustředily na dostavbu interiéru.*“ (Kronika kulturného domu, 1985, nepag.). Obdĺžniková vstupná hala (obr. č. 125) vedie dvomi vchodmi do hlavnej sály, ktorá na oboch stranách ponúka malé miestnosti pridružené k sále. V jednej z nich, naľavo od pódia je zriadený bar, ktorý v pôvodnom návrhu nebol zakomponovaný. Dal sa dostavať až neskôr keď sa zistilo, že pri konaní napríklad plesov či iných kulturných akcií o väčšom počte ľudí, je nutné aj zázemie tejto podoby. Bar sa vymyká vizuálu interiéru kulturného domu. S fungovaním a prevádzkou kulturných domov však prichádzajú aj takéto prvky, ktoré je potrebné dopĺňať, aj keď môžu samotný koncept „kulturných“ narušovať.

V hlavnej sále, o veľkosti 30x30 m (obr. č. 126), sú na zatemnenie priestoru namiesto závesov využívané pôvodné drevené zásteny, ktoré sa posúvajú pomocou koliesok a koľajníc. Steny v interiéri kulturného domu sú potiahnuté textilnými

¹⁴⁸ Pozvánka slávnostného otvorenia združeného klubu pracujúcich uvádza dátum otvorenia už dňa 7. januára 1985 o 15:00 hodine. Na otvorenie pozýval Městský národní výbor mesta Březnice, podpísaný predseda MěstNV: Václav Tuháček.

¹⁴⁹ Krajský a Okresný výbor Komunistické strany Československa.

tapetami¹⁵⁰. Nábytok pre kultúrny dom vyrobil OPP Příbram. Do sály sa ďalej po revolúcii pristavala premietacia kabína a v kultúrnom dome začalo fungovať aj kino. Za oponou je umiestnené premietacie plátno a zákulisie javiska ponúka zázemie pre účinkujúcich v podobe šatní so sociálnym zariadením. V hlavnej sále sa nachádza pozoruhodne spracovaný strop v podobe obrátených pyramídových útvarov vystupujúcich do priestoru, medzi ktorými sú umiestnené osvetľovacie telesá (obr. č. 127).

Vyhotovenie stropu je zaujímavé aj vo vstupnej hale kultúrneho domu, kedy je rastrový podhľad na plafóne prevedený v rôznej výškovej úrovni, doplnený doplnený kopulovitými bielymi svetlami (obr. č. 128). „*Stropy haly, sálu a přísálí jsou řešeny jako výrazné výtvarné prvky (spojeno také s funkcí akustiky, osvětlení a umělého větrání).*“ (<https://www.pamatkovykatalog.cz/sdruzeny-klub-pracujicich-roh-14133871>, 19.11.2021). Vo vstupnej hale je umiestnené po oboch stranách hlavného vchodu schodisko. Schodisko vedúce do suterénu ústi do haly, kde je umiestnená priestorná polkruhová šatňa pre návštevníkov (obr. č. 129 – 130), ďalej toalety, priestory zázemia či vináreň. Z prvého poschodia sa vstupuje na balkón hlavnej sály či do menších klubových miestností.

V hale kultúrneho domu visí na stene pamätná žulová tabuľa s nápisom: „*Kulturní dům postaven MěstNV v Březnici za pomoci občanů a závodů – 1982 – 1984 – projektant Ing. arch. Karel Prager*“. (obr. č. 131). Rovnako je aj vstupná hala na stene oproti hlavnému vchodu čiastočne obložená vlnenými tapetami, zloženými z viacfarebných zvislých pásov (obr. č. 132). Zvyšné steny v interiéri sú riešené pohľadovým betónom a natreté sivo-běžovou farbou. Nie je isté, či bolo toto pretretie farbou koncipované v rámci pôvodného projektu kultúrneho domu, alebo prišlo k premaľovaniu stien až dodatočne.

¹⁵⁰ Tapety boli vyrobené vo vtedajších vlnárskych závodoch, v národnom podniku Nová Včelnice. (<https://www.pamatkovykatalog.cz/sdruzeny-klub-pracujicich-roh-14133871>, 19.11.2021).

6.5.3 Umelecké objekty v KD

Vo vstupnej hale kultúrneho domu sa nachádzajú dve plastiky žien od ak. sochára Olbrama Zoubka¹⁵¹. Materiál sôch je zmes olova a cínu s pozlátením vo vlasovej časti a na odevoch. Sochárska výzdoba Zoubkových žien je inštalovaná v interiéri vo vstupnej hale kultúrneho domu na jej severozápadnej stene, kedy je každá zo sôch pridružená k jednému schodisku. Plastiky žien sú zrealizované tak, aby nadobúdali dojem, že vystupujú zo steny, kedy sú viditeľné a vstupujú do priestoru až od polovice lýtok.

Socha ženy s názvom *Zpěv*, umiestená na ľavej strane vystupuje zo steny v miernom predklone, hlavu má zobrazenú z trojštvrťtinového profilu (pri pohľade pozorovateľa z priameho pohľadu) a je od trupu nahor natočená do pravej strany (obr. č. 133). Plastika ženy má odeté pozlátané priliehavé šaty s lodičkovým výstrihom a s rázporkom na pravej strane sukne, ktorý odhaľuje jednu nohu v oblasti kolena. Šaty sú bez rukávov, kopírujúce krivky tela, odhaľujú ramená a celé ruky. Postava má ruky ohnuté v lakt'och, s otvorenými dľaňami a zdvihnuté k ústam, ktoré sú jemne pootvorené. Ženine vlasy sú pozlátané a vlnité, rozpustené a rozviate vo vetre. Celý výjav plastiky pôsobí dojmom, akoby žena niekoho volala alebo spievala, a dlane jej mali slúžiť ako prostriedok pre intenzívnejšie šírenie hlasu (obr. č. 134).

Socha ženy, ktorá je situovaná na pravej strane vo vstupnej hale kultúrneho domu, taktiež vystupuje zo steny v miernom predklone, s trupom a s hlavou v trojštvrťtinovom profile natočenou do ľavej strany (obr. č. 135). Svoje obe ruky má ohnuté v lakt'och, v polohe vzpriamene popri ramenách s otvorenými dľaňami. Žena má privreté oči a jemne pootvorené ústa, akoby bola zachytená v momente, kedy sa snaží niečo vysloviť. Vlasy má pozlátané a zviazané do nízkeho copu, ktorý jej dopadá na temeno hlavy. Cez jedno rameno má prehodený pás pozlátanej tkaniny, ktorý plynule pokračuje cez jeden prsník, až po lono a nohy. Táto postava ženy je skôr nahá, než odetá, akoby jej vo víre tancu odev padal z tela. Socha nesie názov *Tanec* (obr. č. 136).

Obe sochy sú inštalované takým spôsobom, že pozorovateľ má dojem, akoby spolu komunikovali a hľadeli jedna na druhú, prezentujúce si navzájom svoje umenie spevu a tancu. Ide o alegorické sochy s názvami *Zpěv* a *Tanec*. Kronika uvádza, že: „*Autorem soch ‚Zpěv‘ a ‚Tanec‘ v předsálí je akad. sochař Zoubek z Plzně.*“ (Kronika kultúrneho domu, 1985, nepag.).

¹⁵¹ Narodenie: 21. apríl 1926, Praha. Úmrtie: 15. jún 2017, Praha. Český akademický sochár, grafik, pedagóg. Vyštudoval VŠUP v Prahe. (<https://cs.isabart.org/person/292>, 3.1.2022).

Pozvánka, ktorá zve na otvorenie kultúrneho domu, obsahuje kreslenú vizualizáciu severozápadného pohľadu na budovu, pred ktorou je na trávinatej ploche umiestnená socha čupiacej/sediacej ženy s rukou položenou na čele (obr. č. 137). Táto plastika sa v súčasnosti pred budovou domu kultúry nenachádza a nie sú o nej dostupné žiadne zmienky.

6.5.4 Finálny zoznam výtvarných objektov z kultúrneho domu

1. **Plastika *Zpěv***, od ak. sochára Olbrama Zoubka, situovaná v interiéri haly kultúrneho domu. Vznik plastiky sa datuje od začiatku druhej polovice 70. rokov až do konca prvej polovice 80. rokov 20. storočia.
2. **Plastika *Tanec***, od ak. sochára Olbrama Zoubka, situovaná v interiéri haly kultúrneho domu. Vznik plastiky sa datuje od začiatku druhej polovice 70. rokov až do konca prvej polovice 80. rokov 20. storočia.

7 Záver

Kultúrne domy pre diplomovú prácu boli vybrané na základe geografického vymedzenia na území Hlavného mesta Prahy a Stredočeského kraju v časovom období medzi rokmi 1948 – 1989. Konkrétny výber a návšteva jednotlivých „kulturákov“ následne závisela od prístupnosti kultúrnych domov a od ochoty personálu umožniť mi návštevu. Pre praktický výskum mojej diplomovej práce som bádala a zbierala dáta v rámci terénneho výskumu v nasledujúcich kultúrnych domoch:

1. Kultúrny dom v Mělníku
2. Kultúrny dom v Příbrami
3. Mestský spoločenský dom v Kolíne
4. Kultúrny dom Ládví v Prahe
5. Kultúrny dom v Březnici
6. Kultúrny dom v Milevsku
7. Kultúrny dom Krakov v Prahe
8. Kultúrny dom v Českom Brode
9. Kultúrny dom v Benešove
10. Kultúrny dom Mlejn v Prahe
11. Kultúrny dom Průhon v Prahe
12. Kultúrny dom Kyje v Prahe

Plnohodnotné spracovanie oblasti výtvarných objektov sa podarilo skompletizovať len v prvých piatich vymenovaných kultúrnych domoch, čo predstavuje 41,66% zo skúmaného výberu (MKD v Mělníku, KD v Příbrami, MSD v Kolíne, KD Ládví v Prahe a KD v Březnici). Pri výbere týchto konkrétnych kultúrnych domov som sa sústredila na časové obdobie, v ktorom boli vybudované a snažila som sa do finálneho výberu začleniť objekty budov z rôznych dekád. Finálny výber „kulturákov“ teda jednotlivo pokrýva obdobie tridsiatych, päťdesiatych, šesťdesiatych, sedemdesiatych a osemdesiatych rokov 20. storočia, či ich prelínanie. Tento postup som zvolila s prihliadnutím na skutočnosť, že zhruba v každej dekáde vo výtvarnom umení a architektúre prevládali iné tendencie, v ktorých sa však na prelome desaťročí neprestalo tvoriť, ale plynule prešli a spájali sa s nasledujúcimi trendmi.

Čiastkovo sa podarilo zhromaždiť niekoľko dát z dvoch objektov – Kultúrneho domu v Milevsku a Kultúrneho domu Krakov v Prahe, predstavujúcich 16,66% z prebádaného. Tieto „kulturáky“ nie sú zahrnuté v diplomovej práci kvôli nekompletnému spracovaniu

a chýbajúcim, ešte neprebádaným prameňom. V kultúrnom dome v Mielvsku sú umiestnené kamenné plastiky od sochára Břetislava Bendy, kultúrny dom Krakov v Prahe ponúka jeden drevený plastický reliéf od sochára Jaroslava Bartoša. Zvyšných päť kultúrnych domov (41,66%) bolo síce navštívených a fotograficky zdokumentovaných, ale k ďalšiemu spracovaniu neprišlo vôbec z dôvodu absencie umeleckých diel vo svojich priestoroch interiéru či exteriéru. Ďalším dôvodom vyradenia zo spracovania týchto „kulturákov“ z mojej diplomovej práce bolo, že budovy prešli komplexnou rekonštrukciou, ktorá ich zbavila akéhokoľvek typického výrazu, predstavujúci odraz doby ich vzniku. Vďaka bádaniu sa podarilo zaznamenať a fotograficky zdokumentovať päťnásť dostupných výtvarných diel (83,33%) z celkového počtu osemnásť. Tri výtvarné objekty (16,66 %) ostali kvôli nedostatočným prameňom či signatúram bez identifikácie.

Za jeden najvýznamnejších prínosov bádania v rámci diplomovej práce považujem spracovanie Mestského spoločenského domu v Kolíne a výtvarných objektov v ňom. Pri návšteve MSD mi bol poskytnutý dokument *Generel výtvarných prací* z roku 1973, ktorý zatiaľ nebol žiadnym spôsobom zhodnotený. Tento prameň sa stal jedným z nosných prvkov pri skúmaní koncepcie umenia v rámci architektúry, či pre priblíženie predstavy o financovaní umenia v období 60. – 70. rokov 20. storočia.

Kultúrne domy sú v súčasnosti vnímané ako úzkostlivá pripomienka obdobia komunistického režimu, sú spájané s negatívnymi emóciami a doplácajú na to, nie však vlastným pričinením. Len niekoľko z „kulturákov“ sa stalo štátom chránenou kultúrnou pamiatkou, o ktoré je starostlivosť primeraná. Stav zvyšných domov kultúry je po väčšine v katastrofálnom stave, o objekty nie je záujem a chátrajú. Chátraniu sú vystavované nie len samotné budovy, ale aj výtvarné pamiatky v interiéroch či exteriéroch. Výtvarné diela umiestňované do architektúry „kulturákov“ pochádzajú z rúk významných českých umelcov a v súčasnosti majú vysokú nielen historickú, ale aj finančnú hodnotu. O takto významné kultúrne objekty by malo byť patrične postarané, stále sa jedná o diela, ktoré prezentujú určité časové obdobie z našich historických dejín. Aj z tohto dôvodu som ciele svojej diplomovej práce orientovala na zdokumentovanie výtvarných objektov v rámci architektúry domov kultúry, čo by mohlo viesť k ich spopularizovaniu.

Ciele, ktoré boli vymedzené pre diplomovú prácu považujem za naplnené. Výtvarné diela integrované v rámci architektúry sa síce nepodarilo dohľadať vo všetkých dvanástich skúmaných objektoch kultúrnych domov z rôznych dôvodov, ako sú napr. komplexné modernizujúce rekonštrukcie, či strata alebo zničenie týchto výtvarných prác. Aj napriek tejto skutočnosti to nepovažujem za neúspešný záver výskumu; tieto dáta môžu slúžiť ako

čiasťková predstava o počte „kulturákov“, v ktorých sa ešte nachádzajú určité výtvarné objekty a naopak aj o počte domov kultúry, ktoré už pridanou výtvarnou hodnotou nedisponujú.

8 Zoznam skratiek

AVU – Akadémie výtvarných umění

ČFVU – Český fond výtvarných umění

ČSN – Československá státní norma

ČSR – Československá republika

ČSTV – Československý svaz tělesné výchovy a sportu

ČVUT – České vysoké učení technické

ČZM – České závody motocyklové

KD – kulturní dom

KDP – Kulturní dům pracujících

KNV – Krajský národní výbor

KPÚ – Krajský projektový ústav

KR – Kulturní rada

KSČ – Komunistická strana Československa

KV KSČ – Krajský výbor Komunistické strany Československa

MěstNV – Městský národní výbor

MKD – Masarykův kulturní dům

MSD – Městský společenský dům

MŠANO – Ministerstvo školství a národní osvěty

n. p. – národní podnik

NV – Národní výbor

NS – Národní souručenství

ONV – Okresní národní výbor

OOA – Ochranní organizace autorská

OV KSČ – Okresní výbor Komunistické strany Československa

ROH – Revoluční odborové hnutí

RSFSR – Ruská socialistická federativna sovietska republika

Sb. – Sběrka zákonů

SČA – Svaz českých architektů

SČVU – Svaz českých výtvarných umělců

SČSVU – Svaz československých výtvarných umělců

SKNV – Středočeský krajský národní výbor

TNS – Tisková služba Národního souručenství

UK – Univerzita Karlova

Ú. 1. – Úřední list

ÚRO – Ústřední rada odborů

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

ÚV KSSS/KSSZ – Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu

ÚV SČVU – Ústřední výbor svazu českých výtvarných umělců

VŠUP – Vysoká škola uměleckoprůmyslová

VUT – Vysoké učení technické

9 Prehľad použitej literatúry a prameňov

Zoznam použitej literatúry

- BALLER, E. A. *Aktuální otázky kulturní výstavby v období rozvinutého socialismu*. Československo-sovětský sborník. Praha: Panorama, 1979. Str. 4.
- BENEŠOVÁ, M. *Česká architektura v proměnách dvou století 1780 – 1980*. Praha: SPN, 1984. Str. 335, 367, 385. ISBN 14-627-84
- BENEŠOVÁ, M., STARÝ, O. 1950. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1950, č. 11 – 12. str. 320. ISSN 0300-5305
- BINKO, Z., BAŠE, M. *Česká architektura 1945 – 1995*. Praha: Obec architektů, 1995. Str. 8-9, 35. ISBN 80-238-2392-2
- BRŮŽEK, M., ORTOVÁ, J. *Kultura a životní prostředí*. Praha: SPN, 1989. Str. 251. ISBN 80-04-22838-0
- BUKOVSKÝ, M. Teoretické základy činnosti metodických zařízení. In: *Příspěvky k teorii kulturní práce*. Sborník Osvětového ústavu v Praze. Praha: SNTL, 1971. Roč. 3, str. 80.
- BURIAN, J. Úvod. In: *Architektonická bilance*. Praha: Merkur, 1973. Nepag.
- ČAPKA, B. 1970. Rozvoj pražských center. In: *Architektura ČSSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1970, č. 7, str. 277. ISSN 0300-5305
- ČERNÁ, M. A. 1977. Zasedání Ústředního výboru Svazu českých výtvarných umělců. In: *Výtvarná kultura*. Praha: Orbis, 1977 – 1990, vyd. 1977, roč. 1, č. 6, str. 69. ISSN 0139-9365
- DEJMAL, R. Společenský dům v Kolíně. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1976, č. 1. str. 14. ISSN 0300-5305
- DEJMAL, R. Společenský dům v Zámecké ulici v Kolíne. In: *Architektura ČSSR*. Praha: Svaz architektů ČSSR, 1946-1989, roč. 1969, č. 7 – 8, str. 440 – 441. ISSN 0300-5305
- DOBIŠ, A. *Stavby ČSSR 1981 – 1985*. Bratislava: Alfa, 1986. Str. 15, 207.
- DOLEŽEL, F. 1986. Přístavba kulturního domu v Příbrami. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1986, č. 6. str. 256. ISSN 0300-5305

- DÖBERT, O. *Deset let z tisíce*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1974. Str. 20 – 21. ISBN 42-009-74
- DÖBERT, O. *Od fantazie ke skutečnosti*. Praha: SKNV, Orbis, 1965. Str. 8.
- DRAHOVZAL, M. Příběhy a kratochvilná vyprávění z královského města Kolína nad Labem. In: *Zpravodaj města Kolína*. Kolín: Městský úřad v Kolíne, 2010, roč. 16, č. 7 – 8. Str. 17.
- DVOŘÁKOVÁ, D., MACHARÁČKOVÁ, M. *Jiří Kroha (1893 – 1974)*. Brno: ERA, Muzeum města Brna, 2007. Str. 300. ISBN 978-80-86549-00-2
- FENCL, V. 1987. Březnice – problematika střediskového sídla. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1987, č. 1. str. 49. ISSN 0300-5305
- GOČÁR, J. Zpráva předsedy Svazu architektů ČSSR. In: *Architektura ČSSR*. Praha: Svaz architektů ČSSR, 1946-1989, roč. 1969, č. 6, str. 342. ISSN 0300-5305
- GRONWALDT, K. *Sdružené občanské vybavení v malých a středních obcích*. Praha: Studijní a typizační ústav, 1961. Str. 3.
- GUTHOVÁ, J., NOVOTNÝ, J. *Čtyři stěny kolem nás*. Praha: Albatros, 1981. Str. 84, 106.
- GUTMANN, A. 1967. Tělesná výchova v ČSSR. In: *Věda a život*. Praha: Orbis, 1956 – 1991, roč. 1967, č. 1, str. 21. ISSN 0322-8258
- HAAS, F. *Architektura 20. století*. Praha: SPN, 1978. Str. 210 – 211.
- HALÍK, P. Úvod. In: *Česká architektura 1945 – 1995*. Praha: Obec architektů, 1995. Str. 8.
- HEINEMAN, H. E. 1967. Oden. In: *Domov*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960 – , roč. 1967, č. 1, str. 17. ISSN 0012-5369
- HEROUT, J. 1964. Akce Z a péče o památky. In: *Památková péče*. Praha: Orbis, 1962 – 1975, vyd. 1964, roč. 24, č. 4, str. 114.
- HOFFMANNOVÁ, A. Kam za kulturou? In: *(a)typ: Architektura osmdesátých let*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2019. Str. 185 – 187. ISBN 978-80-01-06641-6

- HONZÍK, K. *Architektura všem*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. Str. 117.
- HONZÍK, K. *Cestou k socialistické architektuře*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960. Str. 63.
- HONZÍK, K. 1960. Nový kulturní dům v Příbrami. In: *Architektura ČSSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1960, č. 8. str. 537 – 548. ISSN 0300-5305
- HONZÍK, K. *Za obzorem věcnosti*. Praha: Arbor vitae, 2002. Str. 109. ISBN 80-86300-30-7
- HROMÁDKA, M. *Státní řízení kultury*. Praha: Orbis, 1975. Str. 6.
- HROMÁDKA, M., GÖRNER, V., a kol. *Kulturní domy na vesnici*. Praha: Orbis, 1962. Str. 20.
- HRŮZA, J. *Budoucnost měst*. Praha: Orbis, 1962. Str. 193.
- JANKOVIČOVÁ, S. K niektorým otázkam monumentálnej tvorby na Slovensku. In: *Vetrelci a volavky*. Praha: Arbor vitae, 2013, str. 433. ISBN 978-80-7467-039-8
- JANSKÁ, A. (ed.) a kol. *Tváře normalizace*. Praha: N media, 2019. Str. 203. ISBN 978-80-907-652-6-9
- JAROŠ, M., HROMÁDKA, M. *Výstavba a adaptace kulturních domů*. Praha: Orbis, 1963. Str. 8.
- JIŘIČNÝ, J. 1961. Je čas začít! In: *Domov*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960 – , roč. 1961, č. 1, str. 17. ISSN 0012-5369
- JIŘIČNÝ, J., LANGR, V. *Směrnice pro navrhování domů osvěty*. Praha: Studijný a typisáční ústav, 1956. Str. 7.
- KAPLAN, K. *Kronika komunistického Československa*. Doba tání 1953 – 1956. Brno: Barrister & Principal, 2005. Str. 7. ISBN 80-86598-98-5
- KAPLAN, K. *Kronika komunistického Československa*. Kořeny reformy 1965 – 1968. Společnost a moc. Brno: Barrister & Principal, 2008. Str. 259, 265, 268, 328. ISBN 978-80-87029-31-2

KAROUS, P. *Vetřelci a volavky*. Praha: Arbor vitae, 2013, str. 13 – 21, 48, 208. ISBN 978-80-7467-039-8

KASALICKÝ, V. 1978. Architektura naší společnosti. In: *Výtvarná kultura*. Praha: Orbis, 1977 – 1990, vyd. 1978, roč. 2, č. 1, str. 26 – 27. ISSN 0139-9365

KIESLING, N. *Pavel Janák*. Preložila: NEŠPOROVÁ, J. Řevnice: Arbor vitae, 2011. Str. 291. ISBN 978-80-87164-38-9

KNAPÍK, J. *Únor a kultura*. Sovětizace české kultury 1948 – 1950. Praha: Libri, 2004. Str. 13 – 29. ISBN 80-7277-212-0

KNAPÍK, J., FRANC, M., a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Svazek I. A – O. Praha: Academia, 2011. Str. 21 – 22, 269, 466 – 467, 471 – 472. ISBN 978-80-200-2019-2

KNAPÍK, J., FRANC, M., a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Svazek II. P – Ž. Praha: Academia, 2011. Str. 875, 885, 895. ISBN 978-80-200-2019-2

KOL. AUT. *Sovětská stavba měst*. Přeložil HRŮZA, J., MANNSBARTH, J., FRIEDL E. Praha: Orbis, 1951. Str. 9.

KONEČNÝ, P. 1946. Dvouletý plán ve státní péči osvětové. In: *Česká osvěta*. List věnovaný zájmům veřejného knihovnictví a organizaci lidového vzdělání. Praha: Kamil Harmach, 1904-1948, vyd. 1946, roč. 39, č. 8, str. 341. ISSN 1803-0831

KOPECKÝ, V. 1948. Osvěta do služeb lidové demokracie a socialismu. In: *Česká osvěta*. List věnovaný zájmům veřejného knihovnictví a organizaci lidového vzdělání. Praha: Kamil Harmach, 1904-1948, vyd. 1948, roč. 41, č. 8, str. 452. ISSN 1803-0831

KOŘÍNKOVÁ, J. Čtyřprocentní umění? In: *Vetřelci a volavky*. Arbor vitae, 2013, str. 452 – 454, 458 – 459. ISBN 978-80-7467-039-8

KOSTELKOVÁ, L. *Pozemní stavby*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960. Str. 11 – 14, 20.

KOUKALOVÁ, Š. Architektura 60. a 70. let na území Středočeského kraje. In: *Architektura 60. a 70. let 20. století v České republice I*. Praha: Národní památkový ústav, 2020. Str. 132. ISBN 978-80-87967-25-6

- KRAMOLIŠ, M. 1985. Změny/Čas míru. Část VII. Vývoj kulturně společenských staveb v ČSR. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1985, č. 7, str. 289, 290. ISSN 0300-5305
- KRASICKÝ, A. *Občanské stavby: stavby pro výchovu, vzdělání a kulturu*. Brno: Ediční středisko Vysokého učení technického, 1988, str. 138.
- KRATOCHVÍL, P. Architektura po roce 1989. In: *Česká architektura 1945 – 1995*. Praha: Obec architektů, 1995. Str. 168.
- KRATOCHVÍL, P. Léta osmdesáta. In: *Česká architektura 1945 – 1995*. Praha: Obec architektů, 1995. Str. 62.
- KUDRINOVÁ, T. A. *K otázce kulturně výchovné funkce sovětského státu v podmínkách vyspělého socialismu*. In: *Aktuální otázky výstavby v období rozvinutého socialismu*. Československo-sovětský sborník. Praha: Panorama, 1979. Str. 7, 12 – 19.
- KUNA, Z. Před III. sjezdem Svazu českých architektů. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1987, č. 1, str. 17. ISSN 0300-5305
- KUSÁK, A., MOHYLA, O., KLOMÍNEK, M. *Kultura a politika v Československu 1945-1956*. Praha: Torst, 1998. Str. 12, 20. ISBN 80-7215-055-3
- LITERA, J. *Socialistické soutěžení a hnutí brigád socialistické práce*. Praha: SNPL, 1961. Str. 5.
- LOUDOVÁ, J. Výtvarné dílo v architektuře. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1978, č. 5. str. 198, 204. ISSN 0300-5305
- LUKEŠ, Z. *Architektura 20. století*. Praha: Správa pražského hradu a DaDa, 2001. Str. 21 – 23, 25. ISBN 80-86161-40-4
- LUKEŠ, Z. Doznívání funkcionalismu. In: *Česká architektura 1945 – 1995*. Praha: Obec architektů, 1995. Str. 22.
- MACURA, V. *Šťastný věk*. Praha: Pražská imaginace, 1992. Str. 109. ISBN 80-7110-100-1
- MALÝ, Z., MALÁ, A. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950 – 4*. CH – J. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1999. Str. 132. ISBN 978-80-86171-35-7

- MARDER, A. *Kov v architektúre*. Bratislava: Vydavateľstvo technickej a ekonomickej literatúry, 1989. Str. 218 – 219. ISBN 80-05-00127-4
- MASÁK, M. O stavu československé architektury. In: *Česká a slovenská architektura 1971 – 2011*. Praha: AVU, 2013. Str. 49 – 52. ISBN 978-80-87108-28-4
- MENDELOVÁ, J. Správní a organizační změny v Národním výboru hlavního města Prahy v letech 1960 – 1985. In: *Obecné dobré velebiti, zlé tupiti a lidské spravedlnosti fedrovati*. Praha: Scriptorium, 2012. Str. 273. ISBN 978-80-86852-43-0
- MICHŇOVÁ, N., KAREISOVÁ, R. *Masarykův kulturní dům 1936 – 2016*. Mělník: Mělnické kulturní centrum, 2016. Str. 8 – 24.
- MORDVINOV, A. G. *Sovětská architektura*. Praha: Orbis, 1951. Str. 67, 69.
- MUKAŘOVSKÝ, J. Předmluva. In: *Tvorba životního slohu*. Praha: Václav Petr, 1946. Str. 7.
- MUSIL, J. *Lidé a sídliště*. Praha: Svoboda, 1985. Str. 148
- NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. *Avantgarda*. Vztah české a ruské avantgardy: k 80. narozeninám Jiřího Fraňka. Praha: Národní knihovna, Slovanská knihovna, 2002. Str. 57. ISBN 80-7050-406-4
- NOVÝ, O. *Architektonická bilance*. Praha: Merkur, 1973. Nepag.
- NOVÝ, O. 1981. Medailón národního umělce Václava Hilského. In: *Výtvarná kultura*. Praha: Orbis, 1977 – 1990, vyd. 1981, roč. 5, č. 5, str. 47. ISSN 0139-9365
- NOVÝ, O. 1966. Třetí konfrontace. Václav Hilský, Otakar Jurenka, Jiří Náhlík. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1966, č. 1, str. 41 – 44. ISSN 0300-5305
- PECHAR, J., URLICH, P. *Programy české architektury*. Praha: Odeon, 1981. Str. 179.
- POBŘÍSLO, P. Historie MSD pohledem kronikáře města Pavla Pobřísla pořizená v roce 2010. In: *Městský společenský dům 1974 – 2014*. Kolín: MSD Kolín, 2013. Nepag.
- POCHE, E. *Umělecké památky Čech 3. P – Š*. Praha: Academia, 1980. Str. 178.

- POSPISZYL, T. Sochy, které nikomu nepatří. In: *Vetřelci a volavky*. Praha: 2013, Arbor vitae. Str. 414. ISBN 978-80-7467-039-8
- PTÁČKOVÁ, K. *Městská část Praha 8*. 100. Výročí připojení Libně ku Praze. 1901-2001. Praha: JPM Tisk, 2001, str. 94. ISBN 80-86313-06-9
- ŘEPA, T. Výtvarná díla. In: *Sídlíště Ďáblice*. Praha: Spolek přátel sídlíště Ďáblice, 2019. Str. 169. ISBN 978-80-270-3525-0
- SEDLÁKOVÁ, R. *20. století české architektury*. Praha: Titanic, 2006. Str. 108, 130. ISBN 80-247-1940-1
- SEDLÁKOVÁ, R. Padesátá léta. In: *Česká architektura 1945 – 1995*. Praha: Obec architektů, 1995. Str. 30, 36.
- SEDLÁKOVÁ, R. *Sorela*. Praha: Národní galerie, 1994. Str. 16, 18-19. ISBN 80-7035-066-0
- SEDLICKÝ, J. *Sorela v Ostravě*. In: *Sorela. Tvář města Havířova*. Havířov: Městské kulturní středisko, Ústav památkové péče Ostrava, 2007. Str. 16. ISBN 978-80-85034-47-9
- SKŘIVÁNKOVÁ, L., ŠVÁCHA, R., NOVOTNÁ, E., a i. *Paneláci 1*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2016. Str. 305. ISBN 978-80-7101-161-3
- SKŘIVÁNKOVÁ, L., ŠVÁCHA, R., KOUKALOVÁ, M., a i. *Paneláci 2*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. Str. 64 – 65, 79 – 80. ISBN 978-80-7101-169-9
- STARÝ, O. 1948. Architekt Jiří Kroha národním umělcem. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1948, č. 7, str. 270. ISSN 0300-5305
- STARÝ, O. 1948. Nové Lidice ve výstavbě. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1948, č. 7, str. 86. ISSN 0300-5305
- STARÝ, O. 1948. Obec pražská řeší nové úkoly. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1948, č. 7, str. 55. ISSN 0300-5305
- STAŠEK, J., STAŠKOVÁ, H. *Kulturní domy*. Praha: SNTL, 1960. Str. 9 – 15.
- STÁDNIKOVÁ, J., TŘEŠTÍK, M., VODÁK, A. *Sochy v Praze 1980 – 2000*. Praha: Kdo je kdo, 2000. Str. 120. ISBN 80-902586-5-4

- STORCH, K., KOHN, E. 1948. Stav a úkoly typisace na začátku 5LP a přehled činnosti sekce VÚ. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1948, č. 7, str. 319. ISSN 0300-5305
- STRAKOŠ, M. *Kulturní domy na Ostravsku v kontextu architektury a umění 20. století*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborové pracoviště, 2012. Str. 8, 11. ISBN 978-80-85034-68-4
- STUHL, A. In: *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*. Praha: Česká technika – nakladatelství ČVUT, 2006. Str. 84. ISBN 80-01-03413-5
- SVOBODA, J., NOLL, J., SKALA, V. *Praha 1945-2003*. Kapitoly z poválečné a současné architektury. Praha: Libri, 2006. Str. 225. ISBN 80-7277-304-6
- SYROVÝ, B. a kol. *Kámen v architektuře*. Praha: SNTL, 1984. Str. 288.
- ŠETLÍK, J. Úvodem. In: *Vetřelci a volavky*. Praha: Arbor vitae, 2013. Str. 11 – 13. ISBN 978-80-7467-039-8.
- ŠEVČÍK, O., BENEŠ, O. *Architektura 60. let*. „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století. Praha: Grada, 2009. Str. 57 – 59. ISBN 978-80-247-1372-4
- ŠIF, J. 1956. O některých problémech naší architektury a soutěží na kulturní domy. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1956, č. 9, str. 467, 468. ISSN 0300-5305
- ŠVÁCHA, R. Česká architektura 1956 – 1970. In: *Česká architektura 1945 – 1995*. Praha: Obec architektů, 1995. Str. 40.
- ŠVÁCHA, R., MALÝ, J. *Od moderny k funkcionalismu*. Praha: Victoria Publishing, 1995. Str. 481. ISBN 80-85605-84-8
- TNS. 1939. Kulturní domy v českých obcích. In: *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1894 – 1919, vyd. 1936, roč. 47, č. 558, str. 4. ISSN 1802-6265
- TNS. 1941. Kulturní činnost Národního souručenství. In: *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1894 – 1919, vyd. 1941, roč. 49, č. 7, str. 9. ISSN 1802-6265

TRANTINA, V. *50. let příbramského divadla*. Příbram: Město Příbram, 2009. Str. 8. ISBN 978-80-86937-37-3

TUČEK, O. ed. a i. *Sídliště Ďáblice*. Architektura pro lidi. Praha: Spolek přátel sídliště Ďáblice, 2019. Str. 84. ISBN 978-80-270-3525-0

TUČEK, V. Výstavba a architektura Středočeského kraje. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1946-1989, roč. 1987, č. 1, str. 32. ISSN 0300-5305

URLICH, P. Marie Benešová, rozhovor ze dne 27.11.2002; Marie Benešová, Oldřich Ševčík, Petr Vorlík. In: *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*. Praha: Česká technika – nakladatelství ČVUT, 2006. Str. 33 – 34. ISBN 80-01-03413-5

URLICH, P. Věkoslav Handa Pardyl, rozhovor ze dne 28.1.2003; Věkoslav Handa Pardyl, Petr Vorlík. In: *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*. Praha: Česká technika – nakladatelství ČVUT, 2006. Str. 202. ISBN 80-01-03413-5

VEBR, J., NOVÝ, O. *Soudobá architektura ČSSR*. Praha: Panorama, 1980. Str. 129.

VORLÍK, P. *(a)typ: Architektura osmdesátých let*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2019. Str. 9. ISBN 978-80-01-06641-6

VORLÍK, P. Poznámky ke koncepci a korekturám. In: *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*. Praha: Česká technika – nakladatelství ČVUT, 2006. Str. 7, 16. ISBN 80-01-03413-5

VOŽENÍLEK, J. *Stavba měst a vesnic*. Urbanistická příručka. Praha: SEVT, 1957. Str. 322, 326.

VRABELOVÁ, R. (ed.) *Architektura 60. a 70. let 20. století v České republice I*. Praha: Národní památkový ústav, 2020. Str. 152. ISBN 978-80-87967-25-6

Zprávy. 1939 – 1940. In: *Česká osvěta*. List věnovaný zájmům veřejného knihovnictví a organizaci lidového vzdělání. Praha: Kamil Harmach, 1904-1948, vyd. 1939-1940, roč. 36, č. 3, str. 81. ISSN 1803-0831

Online zdroje

ABART. *Antonín Kašpar* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/666>

ABART. *Bedřich Stefan* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/223>

ABART. *Jan Lauda* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/2388>

ABART. *Jan Louda* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/1647>

ABART. *Jan Pichl* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/12010>

ABART. *Jaroslav Šajn* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/12425>

ABART. *Jiří Kantůrek* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/39441>

ABART. *Jiří Kulišťák* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/104649>

ABART. *Jiří Náhlík* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/44606>

ABART. *Jitka Janatková* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/1771>

ABART. *Josef Havlíček* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/2748>

ABART. *Josef Václav Myslbek* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/2389>

ABART. *Josef Wagner* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/2738>

- ABART. *Karel Prager* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/1655>
- ABART. *Karel Storch* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/25590>
- ABART. *Marie Bartoňková Drábková* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/21303>
- ABART. *Marie Rychlíková Pohlreichová* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/1226>
- ABART. *Miloslav Hájek* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/41>
- ABART. *Oskar Kozák* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/764>
- ABART. *Otakar Jurenka* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/43886>
- ABART. *Pavel Karous* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/71083>
- ABART. *Radim Dejmal* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/10627>
- ABART. *Rudolf Jurníkl* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/636>
- ABART. *Václav Dolejš* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/2174>
- ABART. *Václav Dvořák* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/65867>
- ABART. *Viktor Tuček* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/68424>
- ABART. *Vincenc Makovský* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/2740>

- ABART. *Vladimír Jan Hnízdo* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/5394>
- ABART. *Vladislav Turský* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/54537>
- ABART. *Zbyšek Stýblo* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/18765>
- ABART. *Zdeněk Menšík* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/8956>
- ABART. *Zdeněk Němeček* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/1008>
- ABART. *Zdeněk Vodička* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/1562>
- ARCHIWEB. *Československý pavilon na světové výstavě Expo 58* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/ceskoslovensky-pavilon-expo-1958>
- BEČVÁROVÁ, E., KOSÍK, M. *Kulturní dům* [online]. 2021 [cit. 30.12.2021]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/kulturni-dum>
- BREGANTOVÁ, P. *Olbram Zoubek* [online]. 2018 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/292>
- ČTK. *Deburau alias Dvořák. Před 170 lety zemřel slavný mim, největší z Pierotů* [online]. 16.6.2016 [cit. 21.11.2021]. Dostupné z: <https://operaplus.cz/deburau-alias-dvorak-pred-170-lety-zemrel-slavny-mim-nejvetsi-z-pierotu/>
- ČTK. *Krohův kulturní dům v Mnichu byl prohlášen kulturní památkou* [online]. 19.1.2021 [cit. 14.11.2021]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/news/krohuv-kulturni-dum-v-mnichu-byl-prohlasen-kulturni-pamatkou>
- ČTK. *Na opravu příbramského kulturního domu by bylo potřeba 175 mil.Kč* [online]. Příbram: 2.9.2018 [cit. 28.11.2021]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/na-opravu-pribramskeho-kulturniho-domu-by-bylo-potreba-175-mil-kc>

ČTK. *Před 100 lety se narodil architekt a urbanista Václav Hlský* [online]. Praha: 6.9.2009 [cit. 29.12.2021]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/pred-100-lety-se-narodil-architekt-a-urbanista-vaclav-hilsky>

ČTK. *Příbram zahájila rekonstrukci kulturního domu* [online]. Příbram: 18.7.2006 [cit. 28.12.2021]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/pribram-zahajila-rekonstrukci-kulturniho-domu>

DIVADLO KLATOVY. *Varhany* [online]. 2021 [cit. 14.11.2021]. Dostupné z: <https://divadlo.klatovynet.cz/sds/varhany.asp>

FIŠER, M. *Vlastimil Květenký* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <http://www.socharstvi.info/autori/vlastimil-kvetensky/>

HÁLOVÁ, D. *Milan Chlíbec* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/578>

HRADECKÁ, J. *Jan Wagner* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/12689>

KLOKNERŮV ÚSTAV. *O ústavu* [online]. 2021 [cit. 28.12.2021]. Dostupné z: <http://www.klok.cvut.cz/o-ustavu/>

MĚSTSKÝ SPOLEČENSKÝ DŮM V KOLÍNĚ. 2015. *Informace a historie* [online]. Kolín: 2015. [cit. 21.10.2021]. Dostupné z: <https://www.msd-kolin.cz/o-nas>

NÁRODNÍ GALERIE PRAHA. *Hudba. Josef Václav Myslbek* [online]. 2021 [cit. 14.11.2021]. Dostupné z: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.P_1071

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Kulturní dům* [online]. 2015 [cit. 14.11.2021]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/kulturni-dum-20246838>

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Masarykův společenský dům* [online]. 2015 [cit. 2.11.2021]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/masarykuv-spolecensky-dum-2174497>

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Sdružený klub pracujících ROH* [online]. 2015 [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/sdruzeny-klub-pracujicich-roh-14133871>

- NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Socha kpt. Jaroše* [online]. 2015 [cit. 2.11.2021]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/socha-kpt-jarose-14556974>
- NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. *Společenský dům* [online]. 2015 [cit. 14.11.2021]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/spolecensky-dum-14458480>
- PRAŽSKÝ HRAD. *Životopis* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/tomas-garrigue-masaryk/zivotopis>
- PŘÍBRAMSKO. *Kulturní dům – památkáři s podobou výtahu souhlasí* [online]. 18.7.2013 [cit. 29.12.2021]. Dostupné z: <https://www.pribramsko.eu/kulturni-dum-pamatkari-s-podobou-vytahu-souhlas-i-4764?ID=4764>
- PŘÍBRAMSKO. *Kulturní dům Příbram* [online]. 2021 [cit. 14.11.2021]. Dostupné z: https://www.pribramsko.eu/images/180901_kulturak/001.pdf
- ŘEPA, T. *Totem* [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://sochyamesta.cz/zaznam/17368>
- ŠTÁTNA VEDECKÁ KNIŽNICA V KOŠICIACH. [online]. 2022 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://sclib.svkk.sk/sck01/Record/000654663>
- ŠUPKA, O. *Antonín Dvořák. Antonín Dvořák ve výtvarném umění* [online]. 2005 – 2020 [cit. 14.11.2021]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/ruzne/dvorak-ve-vytvarnem-umeni>
- TOŠNER, J. *Kpt. Otakar Jaroš* [online]. 8.3.2021 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://www.mulouny.cz/cs/mestsky-urad/odbory-mestskeho-uradu/vedeni/aktualni-informace/kpt-otakar-jaros-1912-louny-1943-sokolovo.html>
- TURISTIKA.CZ. *Březové hory* [online]. 14.3.2015 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://www.turistika.cz/mista/brezove-hory/detail>
- UMĚLECKOPRŮMYSLOVÉ MUSEUM V PRAZE. *Panelová sídliště v ČR. Ďáblice* [online]. Praha: 2017 [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: <http://panelaci.cz/sidliste/hlavni-mesto-praha/praha-dablice>
- VETŘELCI A VOLAVKY. *Divka* [online]. 2021 [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/divka>

VLÁDA ČR. *Július Ďuriš* [online]. 2009 – 2021 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=45563>

VŠB. *Funkcionalismus* [online]. 2021 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <http://fast10.vsb.cz/studijni-materialy/saau/funkcionalismus.html>

ZDRÁHALOVÁ, E. *Budova FHS láká. Jen okolí potřebuje doladit, ví architekt* [online]. 9.12.2021 [cit. 3.1.2022]. Dostupné z: <https://www.ukforum.cz/rubriky/academia/8175-zivot-ocenene-budove-fhs-uk-vdechnou-studenti-rika-architekt>

ZRUP PŘÍBRAM. *O nás* [online]. 2020 [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: <https://www.zrup.cz/o-nas/zrup-pribram>

Zoznam použitých prameňov

ČIPEROVÁ, A. *Rozhovor zo dňa 31. augusta 2021* [zvukový záznam na mobile]. Příbram: 2021.

DEJMAL, R. *Generel výtvarných prací – 1973. Společenský dům Kolín – Zámecká. Nepag.* Zdroj: MSD Kolín

Dekret presidenta republiky č. 130/1945 Sb. o státní péči osvětové [online]. 26.10.1945 [cit. 29.12.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-130#p1-1>

Federální ministerstvo pro technický a investiční rozvoj. Vyhláška č. 75/1971 Sb. o typizaci ve výstavbě [online]. 9.8.1971 [cit. 30.12.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1971-75>

Federální ministerstvo pro technický a investiční rozvoj. Vyhláška č. 163/1973 Sb. o dokumentaci staveb [online]. 12.12.1973 [cit. 30.12.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1973-163#Sum>

Kronika Sdruženého klubu pracujících Revolučního odborového hnutí – 1985. Nepag. Zdroj: Sdružený klub pracujících ROH

Minister výstavby a techniky České socialistické republiky. Vyhláška č. 135/1969 Sb. [online]. 14.11.1969 [cit. 30.12.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1969-135?text=%C4%8D.+154%2F1959+%C3%9A.+I.>

Ministerstvo kultury. Vyhláška č. 197/1954 Ú. 1. In: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Svazek I. A – O. Praha: Academia, 2011. Str. 471. ISBN 978-80-200-2019-2

Ministerstvo školství a kultury. Vyhláška č. 149/1961 Sb. ze dne 27.12.1961, o nákupu, zadávání a prodeji děl výtvarných umění a o některých jiných opatřeních v oboru výtvarných umění [online]. 12.12.1961. [cit. 16.12.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-149#oddil3>

Národní shromáždění Československé socialistické republiky. Zákon č. 35/1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých [online]. 25.3.1965 [cit. 4.1.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1965-35>

Národní shromáždění republiky Československé. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon [online]. 12.7.1950 [cit. 30.12.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-86/zneni-19571230>

Národní shromáždění republiky Československé. Zákon č. 115/1953 Sb., o právu autorském [online]. 22.12.1953 [cit. 30.12.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1953-115>

Národní shromáždění Republiky československé. Zákon č. 52/1959 Sb. o osvětové činnosti [online]. 9.7.1959 [cit. 29.12.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1959-52/zneni-19590801?text=52%2F1959>

Národní shromáždění republiky Československé. Zákon č. 241/1948 Sb., o prvním pětiletém hospodářském plánu rozvoje Československé republiky [online]. 27.10.1948 [cit. 4.1.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-241?text=241%2F1948>

Pozvánka na slávnostní otevření sdruženého klubu pracujících – 1985. Zdroj: Sdružený klub pracujících ROH

Směrnice pro zvelebení měst a obcí občanskou svépomocí (Akce Z). Příloha částky 15-16/1960 Sbírký instrukcí pro orgány národních výborů. In: *Kulturní domy na vesnici*. Praha: Orbis, 1962. Str. 151.

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československa. Zákon č. 121/1948 Sb., o znárodnění ve stavebnictví [online]. 28.4.1948 [cit. 31.12.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-121>

Vláda Československé socialistické republiky. Usnesení vlády ze dne 28. července 1965 č. 355, o řešení otázek uplatnění výtvarného umění v investiční výstavbě. In: *Vetřelci a volavky*. Praha: Arbor vitae, 2013, str. 458 – 459. ISBN 978-80-7467-039-8

Vláda Československé socialistické republiky. Vyhláška č. 4/1966 Sb., o příspěvcích za užití volných děl literárních, vědeckých a uměleckých a o příspěvcích uživatelů [online]. 19.1.1966 [cit. 4.1.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1966-4>

Vláda Československé socialistické republiky. Vyhláška č. 75/1965 Sb., o příspěvcích příjemců autorských odměn a o příspěvcích za užití volných děl kulturním fondům [online]. 13.6.1965 [cit. 4.1.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1965-75#cl1-6>

